

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SAVUNMA YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE
KENDİLİK ALGISI, KONTROL ODAĞI VE
KİŞİLİK YAPISININ ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI
ÜZERİNE ETKİLERİ: UYGULAMALI BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
P.Yzb. Fatih ÇETİN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Öğ. Alb. H.Nejat BASIM

ANKARA - 2008

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ: 2008

TEZİN TİPİ: Yüksek Lisans Tezi

TEZİN BAŞLIĞI: Kişilerarası İlişkilerde Kendilik Algısı, Kontrol Odağı ve Kişilik Yapısının Çatışma Çözme Yaklaşımları Üzerine Etkileri: Uygulamalı Bir Araştırma

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Savunma Yönetimi Ana Bilim Dalı

SPONSOR KURULUŞ: -

DAĞITIM LİSTESİ: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Tez Hazırlama, Onay, Dağıtım ve Muhafaza Esasları Kılavuzunda Belirtilen Yerlere

TEZİN ÖZETİ: Bu çalışma, kişisel özelliklerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarına etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda, çalışmada kişilerin kendilik algısı, kontrol odağı ve beş faktör kişilik yapısının, iletişim sürecine odaklanan çatışma çözme yaklaşımlarına olan etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla, Ankara'da öğrenim gören 506 üniversite öğrencisi üzerinde anket yöntemi uygulanarak araştırma yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında; dışadönüklük ve uyumluluk özelliklerinin, tüm çatışma çözme yaklaşımlarını yordadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında gelişime açıklık ve özdisiplin kişilik özellikleri çatışma çözme süreçlerinde önemli rol oynamıştır. Buna karşın nörotiklik kişilik özelliği ile çatışma çözme yaklaşımları arasında bir ilişki kurulamamıştır. Bir diğer kişisel özellik olan kendilik algısı, çatışma çözme yaklaşımlarından yüzleşme yaklaşımının önemli bir yordayıcısı olmuştur. Son kişilik özelliği olan kontrol odağı ise düşük seviyelerde çatışma çözme yaklaşımlarını açıklamaktadır. Ayrıca

demografik değişkenlerden cinsiyetin çatışma süreçlerinde hangi yaklaşımın benimsendiğini açıklamada, önemli bir kişilik özelliği olduğu ortaya çıkmıştır. Tüm bu bulgular değerlendirildiğinde, kişilerarası çatışma çözme süreçlerinde kişisel özelliklerinin önemli rol oynadığı ortaya konmuştur.

ANAHTAR KELİMELELER: Kişilerarası atışma özme, Beş Faktör Kişilik, Kontrol Odağı, Kendilik Algısı

SAYFA SAYISI: 160

GİZLİLİK DERECEĞİ: Tasnif Dışı

**T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SAVUNMA YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE
KENDİLİK ALGISI, KONTROL ODAĞI VE
KİŞİLİK YAPISININ ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI
ÜZERİNE ETKİLERİ: UYGULAMALI BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
P.Yzb. Fatih ÇETİN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Öğ. Alb. H.Nejat BASIM**

ANKARA - 2008

KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

P.Yzb. Fatih ÇETİN'in, Kişilerarası İlişkilerde Kendilik Algısı, Kontrol Odağı ve Kişilik Yapısının Çatışma Çözme Yaklaşımları Üzerine Etkileri: Uygulamalı Bir Araştırma konulu tez çalışması, jürimiz tarafından SAVUNMA YÖNETİMİ Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan -----
Prof.Dr. Şahin KAVUNCUBAŞI

Üye -----
Doç.Dr. Songül ALTINIŞIK

Üye -----
Doç.Dr.Öğ.Alb. H.Nejat BASIM
(Danışman)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2008

Taner ALTUNOK
Prof.Dr.Y.Müh.Alb.
Svn. Bil. Ens. Md.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya konmasında, öncelikle bir eğitmenden daha öte bana yol gösteren ve destek olan tez danışmanım Doç.Dr.Öğ.Alb. H.Nejat BASIM'a, çalışmanın veri toplama safhasında büyük destek ve yakınlıklarını gördüğüm Prof.Dr. Şahin KAVUNCUBAŞI, Prof Dr. Cem KILIÇ ve Doç. Dr. Ünsal BAN hocalarıma, çalışmama katılan öğrenci arkadaşlarıma ve manevi destek ve sevgilerini bir an olsun eksik etmeyen, sevgili eşime ve oğluma sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SAVUNMA YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
ANKARA 2008

KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE
KENDİLİK ALGISI, KONTROL ODAĞI VE
KİŞİLİK YAPISININ ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI
ÜZERİNE ETKİLERİ: UYGULAMALI BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

P.Yzb. Fatih ÇETİN

ÖZET

Bu çalışma, kişisel özelliklerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarına etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda, çalışmada kişilerin kendilik algısı, kontrol odağı ve beş faktör kişilik yapısının, iletişim sürecine odaklanan çatışma çözme yaklaşımlarına olan etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla Ankara'da öğrenim gören 506 üniversite öğrencisi üzerinde anket yöntemi uygulanarak, araştırma yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında; dışadönüklük ve uyumluluk özelliklerinin, tüm çatışma çözme yaklaşımlarını yordadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında gelişime açıklık ve özdisiplin kişilik özellikleri çatışma çözme süreçlerinde önemli rol oynamıştır. Buna karşın nörotiklik kişilik özelliği ile çatışma çözme yaklaşımları arasında bir ilişki kurulamamıştır. Bir diğer kişisel özellik olan kendilik algısı, çatışma çözme yaklaşımlarından yüzleşme yaklaşımının önemli bir yordayıcısı olmuştur. Son kişilik özelliği olan kontrol odağı ise düşük seviyelerde çatışma çözme yaklaşımlarını açıklamaktadır. Ayrıca demografik değişkenlerden cinsiyetin çatışma süreçlerinde hangi yaklaşımın benimsendiğini açıklamada, önemli bir kişilik özelliği olduğu

ortaya çıkmıştır. Tüm bu bulgular değerlendirildiğinde, kişilerarası çatışma çözme süreçlerinde kişisel özelliklerinin önemli rol oynadığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler : Kişilerarası Çatışma Çözme, Beş Faktör Kişilik, Kontrol Odağı, Kendilik Algısı

Tez Yöneticisi : Doç.Dr.Öğ.Alb. H.Nejat BASIM

Sayfa Sayısı : 160

**T.C.
TURKISH MILITARY ACADEMY
DEFENSE SCIENCE INSTITUTE
DEPARTMENT OF DEFENCE MANAGEMENT
ANKARA 2008**

**THE EFFECTS OF SELF CONCEPT, LOCUS OF CONTROL
AND PERSONALITY ON CONFLICT RESOLUTION
APPROACHES IN INTERPERSONAL RELATIONS: AN
APPLIED RESEARCH**

MASTER THESIS

P.Yzb. Fatih ÇETİN

ABSTRACT

This study was conducted to determine the effects of personal characteristics on interpersonal conflict resolution approaches. Accordingly, it was explored the effects of persons self concept, locus of control and big five personality on conflict resolution approaches which focus on the communication process in research. For that purpose applying survey method, research was conducted on 506 university student receiving education in Ankara. Considering the results obtained; it was found that extraversion and agreeableness characteristics predict all conflict resolution approaches. Also, openness to experience and conscientiousness personality characteristics played important role in conflict resolution process. On the other hand, it wasn't established a relationship between neroticism personality characteristic and conflict resolution approaches. Another personal characteristics as self concept became an important predictor of confrontation approach from conflict resolution approaches. Last personal characteristic as for locus of control explain conflict resolution

approaches at low levels. In addition gender as demographic variable emerged an important personal characteristic on explaining which approach adopted in conflict processes. When all these findings evaluated, it was presented that personal characteristics played an important role in interpersonal conflict resolution processes.

Keywords : Interpersonal Conflict Resolution, Big Five Personality, Locus of Control, Self Concept

Advisor : Doç.Dr.Öğ.Alb. H.Nejat BASIM

Number of Pages : 160

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar	xi
ŞEKİLLER	xiii
ÖN SÖZ	xiv
GİRİŞ	15

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇATIŞMA VE ÇATIŞMA ÇÖZME

1. ÇATIŞMA KAVRAMI	17
2. KİŞİLERARASI ÇATIŞMA	20
3. KİŞİLERARASI ÇATIŞMANIN NEDENLERİ	24
a. İhtiyaçlar ve çıkarlar	25
b. İletişim	28
c. Duygular	29
d. Geçmiş	29
e. Yapı	30
f. Değerler	31
4. KİŞİLERARASI ÇATIŞMAYA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	32
a. Psikodinamik yaklaşım	32
b. Atfetme yaklaşımı	33
c. Sosyal değişim yaklaşımı	34
d. Oyun yaklaşımı	35
e. Sistem yaklaşımı	36
f. Yapısal yaklaşım	37
g. İletişim yaklaşımı	39

5. KİŞİLERARASI İLETİŞİM VE ÇATIŞMA.....	43
6. KİŞİLERARASI ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI.....	41
a. Yüzleşme	47
b. Genel/özel davranış	48
c. Çatışmaya yaklaşma/kaçınma	48
d. Kendini açma	49
e. Duygusal ifade	49

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİLİK

1. KİŞİLİK KAVRAMI	52
2. BAŞLICA KİŞİLİK YAKLAŞIMLARI	54
a. Psikoanalitik yaklaşım	54
b. Neoanalitik yaklaşım	55
c. Fenomonolojik yaklaşım	56
d. Davranışsal yaklaşım	56
e. Bilişsel sosyal yaklaşım.....	57
f. Yapısal yaklaşım	58
3. YAPISAL YAKLAŞIM AÇISINDAN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ.....	59
4. BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK YAPISI VE KİŞİLERARASI ÇATIŞMA	62
a. Uyumluluk	63
b. Dışadönüklük	64
c. Nörotiklik.....	65
d. Özdisiplin.....	65
e. Gelişime açıklık	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENDİLİK ALGISI

1. KENDİLİK KAVRAMI.....	69
2. KENDİLİĞİN OLUŞUMU	72
3. SOSYAL KARŞILAŞTIRMA TEORİSİ.....	75
4. KENDİLİK ALGISI VE KİŞİLERARASI ÇATIŞMA.....	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KONTROL ODAĞI

1. KONTROL ODAĞI KAVRAMI	80
2. DIŞ KONTROL ODAĞI	82
3. İÇ KONTROL ODAĞI.....	83
4. KONTROL ODAĞI VE KİŞİLERARASI ÇATIŞMA.....	85

BEŞİNCİ BÖLÜM

UYGULAMALI ARAŞTIRMA: KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE KENDİLİK ALGISI, KONTROL ODAĞI VE KİŞİLİK YAPISININ ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE ETKİSİ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	88
2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	88
3. ARAŞTIRMA SORULARI	89
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	90
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	90

a. Evren ve Örneklem	90
b. Veri Toplama Araçları	91
(1) Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Ölçeği	91
(2) Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği	95
(3) Sosyal Karşılaştırma Ölçeği	96
(3) Kontrol Odağı Ölçeği	98
c. Veri Değerlendirme Tekniği.....	100

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR

1. BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER.....	102
2. DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER	104
3. ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARINI YORDAYAN DEĞİŞKENLER....	108
a. Yüzleşme yaklaşımını yordayan değişkenler.....	109
b. Genel/özel davranış yaklaşımını yordayan değişkenler	111
c. Yaklaşma/kaçınma yaklaşımını yordayan değişkenler	114
d. Kendini açma yaklaşımını yordayan değişkenler.....	116
e. Duygusal ifade yaklaşımını yordayan değişkenler.....	118
4. CİNSİYET FARKLILIĞININ ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE ETKİLERİ.....	121

YEDİNCİ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1. ÇATIŞMA ÇÖZÜM YAKLAŞIMLARINA ETKİ EDEN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	124
a. Yüzleşme yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi	124

b. Genel/özel davranış yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi	127
c. Yaklaşma/kaçınma yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi	131
d. Kendini açma yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi	135
e. Duygusal ifade yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi	139
2. SONUÇ VE ÖNERİLER	142
Kaynakça.....	144
Ekler	161

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo-1: Değişkenlerin Betimleyici İstatistikleri.....	103
Tablo-2: Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	107
Tablo-3: “Yüzleşme” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	109
Tablo-4: “Yüzleşme” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	109
Tablo-5: “Yüzleşme” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları.....	110
Tablo-6: “Yüzleşme” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	111
Tablo-7: “Genel/özel Davranış” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	111
Tablo-8: “Genel/özel Davranış” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	112
Tablo-9: “Genel/özel Davranış” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları.....	112
Tablo-10: “Genel/özel Davranış” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	113
Tablo-11: “Yaklaşma/kaçınma” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	114
Tablo-12: “Yaklaşma/kaçınma” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	114

Tablo-13: “Yaklaşma/kaçınma” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları.....	115
Tablo-14: “Yaklaşma/kaçınma” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	116
Tablo-15: “Kendini açma” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	116
Tablo-16: “Kendini açma” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	117
Tablo-17: “Kendini açma” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları.....	117
Tablo-18: “Kendini açma” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	118
Tablo-19: “Duygusal ifade” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	119
Tablo-20: “Duygusal ifade” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	119
Tablo-21: “Duygusal ifade” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları.....	120
Tablo-22: “Duygusal ifade” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları	120
Tablo-23: Cinsiyete Göre Kişilerin Çatışma Çözme Yaklaşımları ve Diğer Değişkenlere İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) Sonuçları.....	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil-1: Çatışma Çarkı Modeli	25
Şekil-2: İnsan İhtiyaçlarının Hiyerarşisi.....	26
Şekil-3: Kişilerarası Çatışma Modeli	41
Şekil-4: Çatışma Çözme Stratejileri	45
Şekil-5: Beş Faktör Kişilik Yapısı	63
Şekil-6: Çok Boyutlu Kendilik Algısı Yapısı	72
Şekil-7: Örneklemenin Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı	91

ÖN SÖZ

Bilim ve teknolojinin baş döndürücü hızla ilerlediği günümüzde, sosyal yaşamın temel unsuru olan kişilerarası ilişkiler, günden güne artan kişisel farklılıkların bir sonucu olarak daha da karmaşık hale gelmektedir. Aile hayatında, sosyal hayatta ve iş hayatında artan bu kişisel farklılıklar, özellikle kişisel amaçları, hedefleri ve çıkarları çeşitlendirerek, kişilerarası çatışmaları beraberinde getirmektedir.

Kişilerarası çatışmalar her ne kadar ilk bakışta olumsuz bir durum gibi görünse de, birçok yeniliğe ve yaratıcılığa katkıda bulunabilmektedir. Özellikle günümüzde yaygın olan bu görüş, kişilerarası çatışmaların, kaçınılması gereken bir durum değil; değişimin ve gelişimin başlangıcı olarak bir bakıma arzu edilen bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Bu görüş aynı zamanda, kişilerarası çatışma çözme kavramını ön plana çıkararak, özellikle çatışmaların yapıcı ve olumlu çözüme ulaşılmasının önemini vurgulamaktadır.

Bu anlayış doğrultusunda çalışmamızda kişilerarası çatışma çözmeye etki eden kişisel faktörler ele alınmıştır. Böylelikle kişilerarası çatışma çözümüne etki eden kültürel, ilişkisel veya ortamsal faktörler yanında kişisel faktörlerin etkileri ortaya çıkarılabilecektir. Ortaya konacak bu bulguların, hayatın her alanda olumlu ve yapıcı çatışma çözmeye daha fazla ihtiyaç duyulduğu günümüzde, çözüm süreçlerinin daha iyi anlaşılması yönünde yararlı olmasını ve gelecek çalışmalara ışık tutmasını diliyoruz.

GİRİŞ

Kişilerarası çatışmalar karşılıklı tarafların aralarında yaşadıkları mücadele sürecidir. Bu süreçte kişiler arasındaki uyumsuzluk ve anlaşmazlık çatışmaları ortaya çıkarmakta ve kişiler davranışlarında, düşüncelerinde ve duygularında karşısındakine karşı olumsuzluklar sergilemektedir.

Kişilerarası yaşanan bu süreçler, genel olarak yapıcı veya yıkıcı biçimde sonuçlanmaktadır. Bu sonuçlardan hangisine ulaşıldığı ele alınan çözüm yaklaşımları ile doğrudan ilişkilidir. Örnek olarak çözüm yaklaşımlarından işbirlikçi bir yaklaşım ortak amaçların elde edilmesine odaklanırken; rekabetçi yaklaşım kişisel amaçlara odaklanmaktadır. Bu bakımdan tarafların çatışmada benimsediği yaklaşımlar, kişilerarası çatışmaların olumlu ve yapıcı sonuçlanması bakımından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte kişilerin çatışma çözme süreçlerinde genel olarak hangi yaklaşımı benimsediklerini etkileyen yapıların başında kişisel özellikler gelmektedir. Kişisel özellikler, çözüm yaklaşımlarına etki edebilen faktörlerden birisi olarak, kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarına şekil veren yapıları ifade etmektedir. Bu özellikler, kişilere ait birçok özelliği akla getirmekle birlikte, bu çalışmada beş faktör kişilik yapısı, kendilik algısı ve kontrol odağı özellikleri ele alınmakta ve çatışma çözme yaklaşımlarına olan etkileri ortaya konmaktadır.

Bu amaçla çalışmamızın birinci bölümünde çatışma, kişilerarası çatışma ve çatışma çözme konuları ele alınarak, özellikle iletişim sürecini göz önüne alan çözüm yaklaşımlarının neler olduğu ortaya konmaktadır.

Daha sonra ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde bu yaklaşımlara etki eden sırasıyla kişilik, kendilik algısı ve kontrol odağı gibi kişisel özellikler ele alınmakta ve kişilerarası çatışma ile çatışma çözme yaklaşımlarına olan etkileri irdelenmektedir.

Beşinci bölümde, çatışma çözme yaklaşımlarına etki eden kişilik özelliklerinin neler olduğuna yönelik bir uygulamalı araştırma yapılarak, elde edilen bulgular ortaya konmaktadır.

Son olarak altıncı bölümde ise literatürde yapılan çalışmalar çerçevesinde, bu çalışmada varılan sonuçlar değerlendirilerek, yeni çalışmalara ışık tutabilecek öneriler sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇATIŞMA VE ÇATIŞMA ÇÖZME

Toplumsal yaşamın temel bir unsuru olarak görülen kişilerarası ilişkiler, çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Böylelikle çatışma kültürel, ortamsal, etkileşimsel veya bireysel farklılıkların doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve tarafların kendi çıkarları doğrultusunda isteklerine sahip olabilmeleri için yaşadıkları, karşılıklı bir mücadele olmaktadır.

Bu mücadele süreci düşünüldüğünde, genel olarak ilk akla gelen çatışmaların yıkıcı olduğu ve düşmanlık, kızgınlık, nefret gibi olumsuz duyguları çağrıştırdığıdır. Buna karşın çatışma, kişilerarası ilişkilerin gelişmesine, yaratıcılıkların ortaya çıkmasına, yeni düşünce ve fikirlerin oluşmasına, iyi karar verme ve karşılıklı anlayışın gelişmesine, iş performansının artmasına ve kişilerin daha pozitif ve yapıcı olmalarına katkıda bulunarak olumlu sonuçlar da doğurabilmektedir (Deutsch, 1973; Pelled ve diğ., 1999; Rahim, 2002; Kurtzberg ve Mueller, 2005; Chen ve diğ., 2005; Pitt, 2005; Chen, 2006). Nitekim çatışmaların olumlu veya olumsuz olarak sonuçlanması, çatışmanın nasıl ele alındığı ve çözümüne yönelik hangi yaklaşımların sergilendiğiyle yakından ilişkilidir.

Bu bağlamda, çalışmamızın bu bölümünde çatışmanın ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı nedenleriyle birlikte ele alınacak, kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde çatışma çözümü ve çözüm yaklaşımları irdelenecektir.

1. ÇATIŞMA KAVRAMI

Çatışma, sosyal varlık olan bireylerin içinde veya aralarında geçimsizliğin, uyuşmazlığın veya ahenksizliğin ortaya çıktığı bir etkileşim süreci olarak görülmektedir (Rahim, 2002). Bu açıdan çatışma süreci

kaynaklar, güç, statü, inançlar, çıkarlar ve diğer isteklere sahip olma çekişmesi olarak görülen toplumsal bir olgu olmaktadır (Karip, 1999: 1).

Çatışma ayrıca, iki veya daha fazla tarafın isteklerinin birbiriyle uyuşmaması sonucu ortaya çıkan anlaşmazlık olarak, bir tarafın ulaşmaya çalıştığı amaçlara başka bir tarafın müdahale ettiği, kıt kaynakları ve birbiriyle uyuşmayan amaçları olan en az iki taraf arasındaki mücadele olarak da tanımlanabilmektedir (Hocker ve Wilmot, 2001: 8).

Bununla birlikte çatışmalar, taraflar mevcut amaçlarını elde edemeyecekleri konusunda bir inanış veya bir çıkar farklılığı algıladıklarında ya da bunların eylem veya hedeflerinin karşı tarafla uyuşmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Uyuşmazlığın farkında olma düşüncesi veya bir şey elde etmek için tarafların çabalarının karşı tarafça kırılması düşüncesi, çatışma tanımlarının en önemli kısmını oluşturmaktadır (Lulofs ve Cahn, 2000: 3).

Yapısı itibarıyla çatışma, bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlar arasında oluşan bir olgu olarak açıklanmaktadır. Bilişsel boyut, bir bakış açısı olarak, kişinin kendi ihtiyaçlarının, çıkarlarının, isteklerinin veya değerlerinin diğer kişilerle bağdaşmadığı anlayış veya düşünce olarak ifade edilmektedir. Bunun yanında çatışma, birtakım uyumsuzluğu işaret eden bir etkileşime veya duruma karşı duygusal tepkileri de içermektedir. Bu duygular korku, kızgınlık, umutsuzluk veya üzüntü biçiminde hissedilmektedir. Çatışma aynı zamanda, fikrimizi açık seçik ifade ederek, duygularımızı göstererek, karşı tarafın ihtiyaçlarını karşılamasını engelleyerek, kendi ihtiyaçlarımızı elde ettiğimiz davranışları da içermektedir (Mayer, 2000: 4).

Çatışma konusuna diğer bir bakış açısı, çatışmanın sosyal ve kişisel değişimin özünde yer aldığı hususudur. Etkileşimlerin ve bu etkileşimlerde yapılan seçimlerin doğal bir sonucu olan çatışma, amacı sürdürme anlamında bir fonksiyonu yerine getirmektedir. Bu yönüyle çatışmanın amacı pozitif bir değişimi ortaya çıkarma olabilmektedir. Fakat iyi yönetilemediği takdirde bu durumun tersi de oluşabilmektedir. Bu bağlamda çatışma birçok

fonksiyon veya amacı yerine getirmektedir. Bu fonksiyon ve amaçları şu biçimde sıralayabiliriz (Lulofs ve Cahn, 2000: 12-13):

- Çatışma kişilerin karşısındakilerle ilişkilerinin sınırlarını bulmasına yardım etmekte veya var olan bir ilişkinin sonlanmasını belirlemektedir.

- Dış bir kaynak olarak çatışma, bir grubun birlikte ve ahenkli çalışmasını güçlendirebilmekte veya grubun duruma yaratıcı biçimde uyum sağlama yeteneği ile açık biçimde düşünme yeteneğini yok edebilmektedir. Dış çatışma, ortak bir düşmana karşı grup üyelerinin birlikte hareket etmeleri, kendilerini kurtarmaları ve diğerlerini suçlamaları için bir fırsat olarak da görülebilmektedir.

- Bir grupta çatışma, grubun hedeflerinin ve isteklerinin netleşmesine yardım etmekte veya grubu ayrı düşürebilmektedir.

- Çatışma kişilerin yasal çıkarlarının uzlaşmasını kolaylaştırmakta veya kişileri ayrı da düşürebilmektedir.

- Kişisel seviyede çatışmayla yüzleşmek empatiyi doğurmaktadır. Çünkü kişiler benzer durumlarda, karşı tarafın duygularını anlamaya başlamaktadırlar.

Çatışma kavramına yönelik olarak yukarıda ifade edilen birçok bakış açısı, çatışmanın farklı seviyelerini yansıtan özellikleri barındırmaktadır. Literatür incelendiğinde çatışma konusunda genel anlamda iki yaygın kullanım olduğu görülmektedir (Thomas, 1992). Bu kullanımlardan birisi, kişilerin kendi bünyelerindeki tepki eğilimleridir. Yani kişilerin bir hareket tarzını sürdürüp sürdürmemeleri konusunda veya çatışan birçok rol gerekleri arasından seçmeleri zorunlu olan içsel davranış çatışmalarıdır. Çatışmayı ele alan ikinci kullanım ise farklı bireyler, gruplar, örgütler veya sosyal birimler arasında, yani kişilerarası, gruplar arası, örgütler arası veya uluslararası çatışmalardır.

Bu çalışmada, ikinci kullanımdan yola çıkılarak yalnızca kişilerarası çatışmalar ele alınacaktır.

2. KİŞİLERARASI ÇATIŞMA

Kişilerarası çatışma genel olarak kişiler arasında bir uyumsuzluğun olduğu durumları ifade etmektedir (Deutsch, 1973). Buna karşın literatürde genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalarda, kişilerarası çatışmalarının müdahalelerden, uyumsuzluklardan, sözlü ve sözsüz mesajlar arasındaki çelişmelerden, gerginliklerden, kendini savunmacı iletişimden, kaygı duygularından, düşmanlıktan veya olumsuz dışavurumlardan ortaya çıktığı belirtilmektedir (Canary ve diğ., 1995: 4). Bununla birlikte bazı tanımlar ise kişilerarası çatışmaları, “belirli uyumsuzluklar” (belirli bir konu üzerine tartışmalar vb.), “problem çözme tartışmaları” (müzakere vb.) veya “mutsuz/sıkıntılı ilişkiler” (etkileşim örnekleri vb.) biçiminde çeşitli şekillerde ele almaktadır (Cahn, 1990).

Tüm bu farklı bakış açıları birlikte değerlendirildiğinde, kişilerarası çatışmalar, “davranış” ve “durum” çerçevesinde ele alınmakta ve bunlar, kişilerarası çatışmanın özelliklerini ortaya koyan bazı tanımsal yaklaşımlara temel oluşturmaktadır (Cupach ve Canary, 2000: 10). Bu yaklaşımlar, “davranış” ile “durum” bakış açılarına göre kişilerarası çatışmaları; “her zaman hissedilen”, “bir durum örneği”, “bir davranış örneği” veya “durumlar ve belirli davranışlar” biçiminde dört tanımsal kategoride ele almaktadır. Şimdi bu kategorilere kısaca değineceğiz.

Kişilerarası çatışmaları “her zaman hissedilen” biçimde ele alan yaklaşımlar, çatışmanın yaygın olduğu fikrini savunmaktadır. Bu yaklaşımlara göre durumsal faktörler ne olursa olsun çatışma yaygındır ve bütün davranışlardan ortaya çıkabilmektedir. Böylelikle kişiler, birçok davranış biçimleri sergileyerek anlaşmazlıklarını birbirlerine aksettirmektedirler. Buna ilaveten çatışma, belirli bir etkileşim örneğiyle de sınırlandırılmamaktadır. Bu açıdan kişilerarası çatışmalar, etkileşimin var olduğu hemen her yerde

oluşabilen günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Sillars ve diğ., 1987).

Bununla birlikte, kişilerarası çatışmaları “bir durum örneği” biçiminde açıklayan yaklaşımlar, çatışmaları bir etkileşim durumu olarak tanımlamaktadırlar. Bu açıdan kişilerarası çatışmalar, belirli zaman sürecinde, kişilerin düşüncelerinde oluşan çatışma durumlarını ifade etmektedir. Aynı zamanda kişiler bir durumu çatışma gibi kabul ettiren düşmanlık, nefret, kızgınlık veya hüsrana gibi duygulara atıflarda bulunarak çatışma durumlarını açıklamaktadırlar. Örnek vermek gerekirse, kişiler amaçlarına ulaşmada diğer kişiler tarafından engellendiğinde ortaya çıkan hayal kırıklığı, davranış etkileşimleri gösterilmese de kişilerarası çatışmayı ifade etmektedir. Bu bağlamda kişilerarası çatışmalar, kişilerin durumlara yönelik bakış açılarındadır (Cupach ve Canary, 2000: 7).

Bir diğer yaklaşım ise kişilerarası çatışmaları “bir davranış örneği” olarak açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre çatışma, bir etkileşim durumu şeklinde değil, belirli biçimdeki çatışma davranışlarında oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, çatışma belirli bir durumla sınırlandırılmamış bir olgu olarak görülmekte ve her belirli davranışlar sergilendiğinde çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu duruma örnek verilecek olursa, kişi karşısındakine bir şekilde karşı çıktığında, çatışma potansiyeli oluşmakta ve karşısındaki kişi, bu duruma karşılık verdiğinde gerçek çatışma ortaya çıkmaktadır. Bu biçimde sözlü yaşanan çatışmalarda, taraflar konuşma hakları aldıklarında, birbirlerinin davranışlarına ve sözlerine karşı gelerek, çatışma davranışını ortaya çıkarmaktadırlar. Kişilerarası sözlü çatışmalar bu yönüyle “ayırıcı konuşma eylemleri” olarak da tanımlanmaktadır (Vuchinich, 1987).

Son yaklaşım kişilerarası çatışmaları “durumlar ve belirli davranışlar” biçiminde ele almaktadır. Bu yaklaşım, belirli iletişim davranışlarının, anlaşmazlığı içeren belirli durumlarda oluştuğunu ortaya koymaktadır. Böylelikle kişilerarası çatışma davranışları, çatışma olayları olarak düşünülen belirli durumlarda oluşmaktadır. Bu yönüyle kişilerarası çatışmalar, amaçlara

ulaşmada karşı taraftan bağdaşmayan amaçlar, kısıtlı kaynaklar ve engellenenin algılandığı en az iki birbirine bağımlı taraf arasında ortaya çıkan uyuşmazlık olmaktadır (Hocker ve Wilmont, 2001: 21).

Yukarıda ifade edilen tanımsal yaklaşımlara bakıldığında, kişilerarası çatışmaları iletişimsel bir olgu olarak gören ve çatışmayı hem “durum” hem de “davranış” boyutları açısından ele alan son yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşım sentezlendiğinde kişilerarası çatışmaların birbiriyle etkileşimli dört genel olgu sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. Bu olgular “karşılıklı bağımlılık”, “uyuşmazlık”, “engelleme” ve “olumsuz duygu” olarak ifade edilebilir. Bu noktada bu olgulara kısaca değinilmesini gerekli görüyoruz.

“Karşılıklı bağımlılık”, bir tarafın amaçlarına ulaşmasının, diğer tarafın eylemlerine bağlı olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Aslında karşılıklı bağımlılık, çatışmanın ortaya çıktığı kişilerarası bağlamda anahtar yapıdaki bir durumunu ifade etmektedir. Çünkü kişilerarası çatışma çoğunlukla, psikolojik veya fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı kişiler arasında oluşan bir durum olarak düşünülmektedir (Lulofs ve Cahn, 2000: 3). Ancak bu düşünce her zaman doğru olmayabilir. Zira, birçok kişi birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde olmalarına rağmen birbiriyle çatışma durumunda olmayabilirler. Bu yönden “karşılıklı bağımlılık” çatışmanın oluşmasında yalnızca bir n durumu ifade etmektedir.

Kişilerarası çatışmaların diğer olgusu olan “uyuşmazlık”, karşılıklı tarafların değerler, ihtiyaçlar, amaçlar, fikirler, hedefler veya çıkarlar konusunda bir ayırım yaşadıklarında ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan “uyuşmazlık” olgusu, kişilerarası çatışmanın önemli bilişsel yapısını ifade etmektedir. Ancak “uyuşmazlık” çatışmanın ortaya çıkmasını tam olarak açıklayamamaktadır. Çünkü çatışmalar, taraflar açısından uyuşmazlık konusunun ancak ilgili veya önemli olduğu durumlarda yaşanabilmektedir (Barki ve Hartwick, 2001).

Bununla birlikte bir taraf, karşı tarafın çıkarlarına, hedeflerine veya amaçlarına müdahale eder veya karşı durursa “engelleme” ortaya çıkmaktadır. “Engelleme” olgusu çatışmanın merkezi davranışsal özelliğini ifade etmektedir. Bu yaklaşımla kişilerarası çatışma sürecinin özü, bir tarafın karşı tarafın çıkarları veya amaçlarına itiraz ettiği davranış olarak görülmektedir (Geyskens ve diğ., 1999; Barki ve Hartwick, 2004).

Son olarak ortaya çıkan olgu çatışma sürecinde endişe, kızgınlık, düşmanlık veya asabiyet gibi duyguları ifade eden “olumsuz duygulardır”. “Olumsuz duygular”, uyuşmazlıkların yaşandığı veya tarafların amaçlarını elde etme sürecinde engellemelere maruz kaldıkları durumlarda ortaya çıkabilen olgulardır (Alter, 1990; Maltz ve Kohli, 2000).

Tüm bu çatışma olguları bir arada düşünülecek olursa, kişilerarası çatışmalar, anlaşmazlık durumlarının ortamsal (karşılıklı bağımlılık), bilişsel (uyuşmazlık), davranışsal (engelleme) ve duygusal (olumsuz duygu) unsurlarını içeren; karşılıklı bağımlı tarafların hedeflerine ulaşmasında müdahale ve uyuşmazlıkların algılanmasıyla, birbirlerine olumsuz duygusal tepkiler hissetmeleri sonucu oluşan bir olgu olduğu görülmektedir (Barki ve Hartwick, 2004).

Bu açıdan kişilerarası çatışma durumları bazı özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Lulofs ve Cahn, 2000: 5-6):

- Kişiler birbirlerine bağımlıdırlar.
- Kişiler, aynı amaçlara ulaşmada farklı yolları destekleme veya farklı sonuçlar arama düşüncesindedirler.
- Çatışma, eğer yönetilemezse, ilişkiyi kötü etkileme potansiyeline sahiptir.

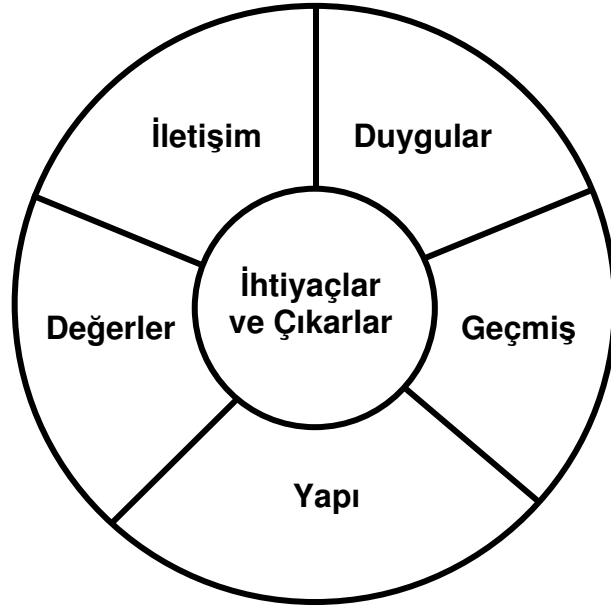
- Taraflar arasında sorunu çözme ihtiyacına yönelik bir ivedilik duygusu vardır.

Bu özellikler dikkate alındığında kişilerarası çatışmalar, toplumsal süreç içerisinde aile ilişkilerinde, arkadaş ilişkilerinde, komşuluk ilişkilerinde, çalışma ortamı ilişkilerinde yaşanabilmektedir. Bu biçimlerde karşılıklı etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kişilerarası çatışmalar, bünyesinde birçok nedeni barındırmaktadır. Bu çerçevede, kişilerarası çatışma nedenlerinin neler olduğunun ele alınmasını gerekli görmekteyiz.

3. KİŞİLERARASI ÇATIŞMANIN NEDENLERİ

Kişilerarası çatışmalar birçok nedenden kaynaklanabilmektedir. Kişisel, ortamsal, kültürel veya ilişkisel boyutlarda oluşabilen bu çatışmalar, kişilerin temel içgüdülerinden, kaynaklar ve güç mücadelesinden, kültürel ve sosyal faktörlerden veya fiziksel çevreden kaynaklanabilen bir olgu olmaktadır.

Bu bağlamda, kişilerin içgüdülerinden hareketle sergiledikleri çatışma davranışları göz önüne alındığında, ihtiyaçlar ve çıkarlar, duygular, geçmiş, yapı, değerler, iletişim gibi faktörler kişilerarası çatışmaların nedenini oluşturmaktadır (Mayer, 2000: 8; Dökmen, 1994: 82). Nitekim bu anlayış doğrultusunda oluşturulan bir model, kişilerarası çatışma davranışlarının nedenlerini açıklamayı kolaylaştıracaktır. Şekil-1’de sunulan modele göre kişilerarası çatışma davranışlarının merkezinde bireysel ihtiyaçlar ve çıkarlar gelmektedir. Bu ihtiyaçlar ve çıkarlar iletişim, duygular, geçmiş, yapı ve değerler gibi faktörlerle çevrelenmiştir. Tüm bu faktörler doğrudan kişisel ihtiyaç ve çıkarları etkilemekte ve aynı zamanda ihtiyaç ve çıkarlardan etkilenecek çatışma davranışlarının nedenleri olarak ortaya çıkmaktadır (Moore, 2003: 64). Şimdi, kişilerarası çatışma nedenleri olarak ifade edilen bu faktörler kısaca ele alınarak açıklanacaktır.

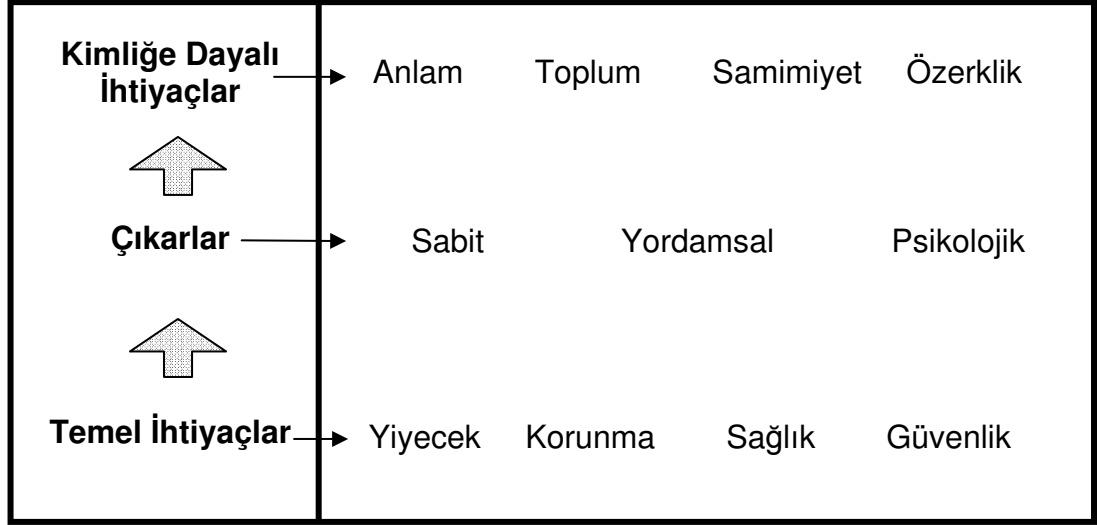
Şekil-1 Çatışma Çarkı Modeli (Moore, 2003: 64).

a. İhtiyaçlar ve çıkarlar

Kişilerarası çatışma nedenlerinden birisi, insan davranışlarını yönlendiren ihtiyaçlardır. İhtiyaçlar çoğunlukla açlık, susuzluk, cinsellik gibi fizyolojik kaynaklı veya başarı, saygı, kendini gerçekleştirme gibi daha üst düzeyde sosyal kaynaklı olarak iki bölüme ayrılmaktadır (Dökmen, 1994). Her iki bölüm de kişilerin davranışlarını belirleyen ve davranışlarına yön veren bir güç olarak düşünülmektedir.

Bununla birlikte, çatışmalarda kişilerin davranışlarını belirleyen diğer bir güç kişilerin çıkarlarıdır. Bu açıdan ihtiyaçlar, kişilerin kendilik algılarıyla ilişkilendirilmiş temel arzuları ifade ederken, çıkarlar kendilik kavramından ayrı tutularak daha vazgeçilebilir istekleri belirtmektedir (Donohue ve Kolt, 1992: 6). Bu yaklaşım doğrultusunda kişilerin çıkarları, insan ihtiyaçlarının esaslarını ortaya koyan Maslow'un (1954) hiyerarşisinden hareketle, temel ile kimliğe dayalı ihtiyaçlar arasında bir kategori olarak açıklanmaktadır (Mayer, 2000: 17). Bu bağlamda Şekil-2'de ortaya konan yapı incelendiğinde, en alt düzeyde kişilerin temel ihtiyaçları bulunmaktadır. Çıkarlar, kimliğe dayalı ve temel ihtiyaçlar arasında değerlendirilmekte ve

kimliğe dayalı ihtiyaçlar ise en üst düzeyde yer almaktadır. Şimdi kısaca bu faktörlere değineceğiz.

Şekil-2 İnsan İhtiyaçlarının Hiyerarşisi (Mayer, 2000: 17)

Yukarıda ifade edilen ihtiyaç ve çıkarlar, çatışma davranışlarının nedenleri açısından ele alındığında, tüm canlı varlıkların yaşamlarını sürdürebilmeleri için mücadele etme ve yeri geldiğinde çatışma zorunluluğunda olmalarından dolayı, en alt seviyedeki temel ihtiyaçlar, çatışmanın esas nedeni olarak görülebilmektedir. Bu açıdan kişilerin yaşamsal ihtiyaçları olan “yiyecek”, “korunma”, “sağlık” ve “güvenlik” ihtiyacının kişilerarası çatışmaların nedeni olarak gösterilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Temel ihtiyaçlardan sonra gelen çıkarlar ise kişilerin davranışlarının büyük bir kısmını motive etmektedir. Bu bağlamda çatışma davranışlarının oluşması, çeşitli seviyedeki çıkarların bir sonucu olabilmektedir. Kişilerin çıkarları düşünüldüğünde kısa dönemli ve uzun dönemli çıkarlar, kişi ve grup çıkarları, sonuç ve süreç odaklı çıkarlar gibi birçok biçim ve seviyede tanımlama yapılabilmektedir. Bununla birlikte genel bir çerçeve çizildiğinde, çıkarlar, somut faydaların elde edilmesi yönünde “sabit”, bir etkileşim veya karar verme süreci ile ilgili olarak “yordamsal” ve kişiye nasıl davranıldığı, kabul edildiği veya saygı duyulduğu konusunda

“psikolojik” açıdan üç biçimde tanımlanmaktadır (Moore, 2003: 141). Bu açıdan çeşitli seviyelerde oluşabilen kişisel çıkarlar, kişilerin davranışlarına yön vererek kişilerarası çatışmaların nedeni olabilmektedir. Ayrıca kişilerarası çatışmaların çözümü, çatışmaya neden olan çıkarların doğru seviyelerde analiz edilerek ele alınmasıyla mümkün olabilmektedir.

Çatışma davranışlarının nedeni olarak en üst seviyedeki kimliğe dayalı ihtiyaçlar ise, insanların kim olduğu ve dünyadaki pozisyonlarının neresi olduğu duygusunu koruma ihtiyacına dayanmaktadır. Bu ihtiyaçlardan birisi olan “anlam” ihtiyacı kişinin yaşamı, varlığı, davranışları veya çatışmaları için bir amaç kurma ile ilişkilidir. Bazen bir çatışmayı sürdürme kişiler için büyük bir anlam kaynağı olabilmektedir. Böyle bir durumda önerilen çatışma çözümü, çıkarlara yönelik de olsa önemli bir anlam kaybına yol açacağı için kabul görmeyebilecektir. “Toplum” ihtiyacı ise kişinin tanındığı ve bilindiği gruplarla ilişkili olarak ortaya çıkan bir kimlik yönünü göstermektedir. Kişiler bir toplum duygusunu oluşturmak veya ait olduğu topluluğu korumak için bir çatışma içinde bulunabilmektedirler. Diğer bir kimlik ihtiyacı olan “samimiyet”, kişinin tanınmasının ötesinde diğer kişilere karşı tek, özel ve önemli olmak istemeyi içeren bir ihtiyaç olarak görülmektedir. “Samimiyet” ihtiyacı çoğunlukla aile ve arkadaş yapılarında ortaya çıkmaktadır. Son olarak “özerklik” ihtiyacı ise bireyin ilişkisel ihtiyaçları olan “toplum” ve “samimiyet” ihtiyaçlarının tersine bağımsızlık, özgürlük ve bireysellik duygusuna olan ihtiyaçtır. Kişiler ilişkilerinde, derin bir özerklik ile ilişki duygusunu aynı zamanda nasıl kuracakları konusunda mücadele etmektedirler. Gerekli bağların ve sınırların kurulması için bu mücadele, kişinin iç çatışmasının bir kaynağını ve aynı zamanda birçok kişilerarası çatışmaların nedenini oluşturabilmektedir (Mayer, 2000: 18-21).

Tüm bunlar değerlendirildiğinde kişiler, ihtiyaçları ve çıkarları yüzünden çatışma yaşayabilmekte ve çatışmalar, ihtiyaçlar veya çıkarlar tam olarak karşılanmadığı sürece çözülmemektedir. Bununla birlikte ihtiyaçlar ve çıkarların oluşması veya karşılanması, kişilerarası çatışmaları tanımlayan veya başlatabilen diğer faktörlerle çevrelenmiştir. Yukarıda da

ifade edilen iletişim, duygular, geçmiş, yapı ve değerler olarak bu faktörler, ihtiyaçların ve çıkarların ortaya çıkmasını, gelişmesini ve karşılanmasını etkileyebilmektedir. Şimdi bu faktörleri tek tek ele alarak inceleyeceğiz.

b. İletişim

Kişilerarası çatışma nedenlerinden birisi olan iletişim, birçok yönden çatışmalara neden olabilmektedir. Özellikle iletişimi yeterlilik açısından ele alan yaklaşımlar, kişilerin etkili ve uygun iletişimle çatışmalardan kaçınabileceğini öne sürmektedir. Ancak kişiler her zaman iletişimde doğru davranışlar sergileyemeyebilirler. Özellikle duygusal açıdan zor durumlarda yapılan iletişim davranışları, iletişim hatalarına yol açabilmektedir. Yapılan bu iletişim hataları, hem kişilerarası çatışmalara yol açabilmekte hem de var olan çatışmanın çözülmesini daha da karmaşık hale getirebilmektedir.

Bununla birlikte kültür, cinsiyet, yaş ve çevre gibi diğer faktörler kişilerin etkili ve uygun iletişimde bulunmalarını etkileyerek, iletişim hatalarını arttırabilmektedir. Diğer yandan kişiler, bazen eksik veya yanlış bakış açılarına bağlı olarak, iletişimde önyargılar veya basmakalıp düşünceler de oluşturabilmektedir (Dökmen, 1994: 84; Wall ve Callister, 1995). Ayrıca kişilerin problemleri anlamadan önce çözme eğiliminde olmaları veya üzerlerinde çeşitli baskıların olması, gibi sebepler (Mayer, 2000: 9), iletişim hatalarını arttırabilen diğer nedenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Tüm bu problemlere rağmen kişiler, en yoğun çatışmalarda bile iletişim konusunda kendilerini geliştirebilirler. Bu açıdan iletişim, çatışmanın çözümü açısından da ümit beslenen, temel çatışma nedenlerinden birisi olmaktadır.

c. Duygular

Kişilerarası çatışmalara yol açabilecek nedenlerden birisi de duygulardır. Duygular aynı zamanda çatışmaları besleyen enerjilerdir. Eğer kişiler her zaman mantıklı biçimde hareket etseler, karşısındakilerin ve kendi ihtiyaçlarını nasıl en iyi biçimde karşılayabileceklerine odaklansalar ve etkili iletişim kurmak için yapıcı olsalar, birçok çatışma hızla azalır veya hiç ortaya çıkmayabilir. Fakat insan tabiatının bir parçası olan duygular, bazen davranışların kontrolünde olduğu gibi, bazen de çatışmalar için güç kaynağı olmaktadır. Bu açıdan duygular, çatışmalarda güçlü olmaları için kişilere enerji, kuvvet, cesaret ve koruma sağlamaktadır (Dökmen, 1994: 100; Mayer, 2000: 10).

Duygular diğer yönden çatışmaların azaltılmasında da anahtar role sahiptir. Birçok duygu çatışmaları hafifletebilmekte, önleyebilmekte veya kontrol altına alabilmektedir. Çünkü kişilerin duygusal makyajlarının bir kısmı ilişki, olumluluk ve benimseme arama isteği olabilmektedir. Böylelikle samimi bir özgünlük veya endişe çatışmaya olumlu şekillerde etki edebilmekte ve çatışmaları hafifletebilmektedir.

Bunun yanı sıra bazı durumlarda çatışmaların, duyguların kontrol edilebileceği fakat tarafların durumu yapıcı biçimde ele alma yeteneklerini etkilemeyecek bir dereceye kadar artırılması gerekli olmaktadır. Bu yönüyle çatışma ile baş etme sanatı, duyguların faydalı biçimde ifade edilmesi ile yıkıcı kutuplaşma arasındaki ince yolun bulunmasında yatmaktadır. Bu durum, zor çatışma durumlarında üçüncü bir taraf olarak nitelendirilen arabuluculuğun kullanılma nedenlerinden de birisi olmaktadır (Moore, 2003: 161).

d. Geçmiş

Bir diğer kişilerarası çatışma nedeni olan geçmiş, çatışmanın ortaya çıkması ve çözümü açısından önemli bir olgudur. Çatışma süreçlerine

bakıldığında, çatışmaların çoğunlukla geçmişle ilişkisinden bağımsız olarak ele alınamadığı görülmektedir. Çünkü çatışmada yer alan kişilerin, çatışmanın olduğu sistemin veya çatışma konularının geçmişi, çatışmanın seyri konusunda güçlü bir etkiye sahip olmaktadır.

Kişilerarası ilişkiler düşünüldüğünde, her ilişkinin bir başlangıç noktası bulunmakta ve bu nokta, sonraki etkileşimlerdeki birçok nedenin kaynağını oluşturabilmektedir. Çatışma süreçleri de benzer biçimde, önceki etkileşimlerin bir devamı biçiminde yaşanan süreçler olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse, uzlaşmaya varılamayan geçmiş başarısızlıklar, yeni çatışmalar meydana getirmekte veya taraflar arasında basmakalıp ve önyargılı düşüncelerin oluşmasına neden olabilmektedir (Wall ve Callister, 1995).

Bununla birlikte geçmiş, çatışma süreçlerinin gelişmesine olduğu kadar çatışmaların çözümünde de önemli bir rol oynamaktadır. Geçmişte yapılan olumlu düşünce ve davranışlar, kişilerarası çatışmaların çözümüne katkıda bulunurken, olumsuzluklar çatışma çözümünü zorlaştırabilmektedir. Bu bakımdan geçmişten bağımsız düşünülen bir çatışmanın yapıcı ve uzun dönemli çözümünün olamayacağı ifade edilmektedir (Mayer, 2000: 13).

e. Yapı

Yapı, içinde etkileşimin meydana geldiği veya sorunun geliştiği diğer bir kişilerarası çatışma nedenidir. Bir yapı, mevcut kaynaklar, karar verme prosedürleri, zaman kısıtları, iletişim prosedürleri veya fiziksel çevre gibi unsurları içerebilmektedir.

Çatışma süreçlerinde, her ne kadar birbiriyle uyumlu çıkarlar, tarafları daha işbirlikçi duruma doğru yönlendirse de içinde bulunulan yapı çatışmayı artırabilmektedir. Örnek verilecek olursa, mahkeme süreçleri çatışan taraflar açısından, karar almak için oluşturulmuş bir yapı olmaktadır. Mahkeme, arabuluculuk benzeri diğer tercih edilen yöntemler işe yaramadığı

zaman, kesin sonucu elde etmek için tasarlanmıştır. Bununla birlikte mahkemeler uzlaşmayı zorlaştıran, kazan-kaybet mücadelesiyle sorunların yayıldığı, temelinde çatışmayı artıran bir yapıya da dönüşebilmektedir.

Yapıya diğer bir örnek olarak oylamalar verilebilir. Oylama, görüş birliği sağlamak amacıyla yapılan puanlama olarak, bir konu hakkında önemli ayrılıkları çözmek amacıyla kullanıldığında, konu kutuplaşabilmekte ve yapıcı çatışma çözümü daha da zorlaşabilmektedir. Bununla birlikte bilgiye ulaşma, kaynak dağılımı, yasal prosedürler, örgütsel yapı veya politik baskı gibi benzer birçok yapısal unsur, kişilerarası çatışmalara neden olabilen faktörler olarak ortaya çıkabilmektedir (Dökmen, 1994: 130; Wall ve Callister, 1995; Mayer, 2000: 12).

f. Değerler

Son çatışma nedeni olarak değerler ise kişilerin neyin önemli olduğuna, doğru ile yanlış iyi ile kötüyü neyin ayırdığına, yaşamını nasıl yönlendirdiği ve hangi prensipleri benimsediğine yönelik, merkezi inanışlar olarak tanımlanmaktadır (Mayer, 2000: 11). Bir değer sorunu biçiminde yaşanan veya ortaya çıkan çatışmalar, bu yönüyle daha şiddetli ve baş edilemez bir duruma dönüşebilmektedir. Çünkü kişiler kendilerini, merkezi düşünce ve inanışlarının bir parçası içinde tanımladıklarından, merkezi inanışları saldırı altındayken kendilerini saldırıdaymış gibi hissetmektedirler. Bu açıdan kişilerin merkezi inanışları olan değerleri söz konusuysa, çatışmalarda uzlaşma arayışları da zorlaşmaktadır. Çünkü kişiler bu durumlarda, kendilerini veya dürüstlüklerini uzlaştırdıklarını düşünebilmektedirler (Mayer, 2000: 12).

Tüm bunlara rağmen değerler, çatışmalardan kaçmaya bir engel veya çatışmalarda müşterekliğin kaynağı da olabilmektedir. Bu açıdan bakılacak olursa, bazı durumlarda taraflar, işbirlikçi çabaları destekleyen ilişkiler konusunda değerlere sahip olabilmektedir. Kişilerarası çatışmalarda paylaşılan bu değerler olumlu roller üstlenebilmektedir.

Yukarıda ifade edilen kişilerarası çatışma nedenlerine, ayrıca sosyal ve psikolojik yönlerden bakıldığında, birçok yaklaşımın ortaya konduğu görülmektedir. Bu açıdan bu yaklaşımların neler olduğu ve kişilerarası çatışma durumlarını sosyal ve psikolojik açıdan nasıl ele aldıkları konusuna değinmeyi gerekli görmekteyiz.

4. KİŞİLERARASI ÇATIŞMAYA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Kişilerarası çatışmaları sosyal ve psikolojik açıdan ele alan yaklaşımlar, kişilerin algısal süreçlerine, kişilerin rollerine, kişilerarası etkileşimlerin doğasına veya etkileşim davranışlarına odaklanmaktadır. Şimdi bu yaklaşımları kısaca inceleyeceğiz.

a. Psikodinamik yaklaşım

Psikodinamik yaklaşım Sigmund Freud ve takipçilerinin çalışmalarına dayalı olarak, kişilerarası çatışmaları açıklamaya yönelik en önemli psikolojik yaklaşımlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım, çatışmaların kişilerin kendi içinde oluşan durumlar yüzünden oluştuğunu öne sürmektedir (Hall, 1954: 28).

Freud zihni, birçok eylemi yönlendiren bir ruhsal enerji birimi olarak tanımlanmaktadır. Kişinin üç zihin yönü ruhsal enerjinin serbest bırakıldığı biçimi etkilemektedir. Bu zihin yönleri “id”, “süper ego” ve “ego” olarak adlandırılmaktadır. Buna göre zihnin en temel bileşeni beden içinde belirlenen, doğuştan veya kalıtımla geçmiş her şeyi içeren “id” dir. Zihnin bilinç dışı yönü olan “id” birçok kanaldan boşalmayı isteyen, içgüdüsel enerjinin kaynağı “libido”yu içermektedir. Aynı zamanda “id”, içinde gerilimi azaltmak için bir bedensel ihtiyacın psikolojik arzuya dönüştüğü süreç olan, haz prensibi üzerine çalışmaktadır. “İd” in tam tersi ideal ego ve bilinci içinde barındıran “süper ego”dur. İdeal ego kişinin ne olmak istediğinin içselleştirilmiş bir düşüncesi iken bilinç, doğru ya da yanlış davranışla ilgili yargıları ve ahlâkı içermektedir. Bununla birlikte “id” ile “süper ego”

arasındaki orta yol gerçeklik prensibi tarafından yönetilen “ego”dur. “Ego”, “id” ile “süper ego” arasındaki oynadığı arabuluculuk niteliği ile çatışma durumlarında önemli rol oynamaktadır. “Ego” “id”in istekleri ile “süper ego”nun kısıtlamalarının orta yolunu bulmaya çalışmaktadır. Bu açıdan “ego” çatışmada ortaya çıkan saldırgan dürtüleri baskı altına almak ve kaygı seviyesini kontrol etmek durumundadır (Lulofs ve Cahn, 2000: 125).

Özetle psikodinamik yaklaşım, özellikle saldırgan etkilerin ve isteklerin ışığında, kişilerin çatışma durumlarına nasıl tepki verdiklerini açıklamaktadır. Bu yaklaşımın ayırt edici yönü, kişilerin her zaman davranışlarını yönlendiren motivasyonların farkında olamadıkları, böylece kişilerin davranışlarını içsel güdülerin belirlediği noktasında ortaya çıkmaktadır.

b. Atfetme yaklaşımı

Kişilerarası çatışmaları açıklamaya yönelik diğer bir yaklaşım atfetme yaklaşımıdır. Bir çatışma durumunda, kişiler karşı tarafın davranışları hakkında çıkarımlarda bulunmaktadır. Atfetme yaklaşımı, kişilerin çatışma durumlarında karşı taraf hakkında oluşturdukları çıkarımlar doğrultusunda hareket ettiklerini öne sürmektedir. Bu yaklaşım, karşı taraf hakkındaki çıkarımlar anlamlar, nedenler veya sonuçlar ile kişinin kendisi hakkındaki atıflarına dayanmaktadır. Buna ilaveten atfetme yaklaşımı, bir bakıma gerçek olmayan çatışmayı açıklamaktadır. Zira, yetersiz bilgi veya hatalı çıkarımlar yüzünden çatışmada olduğu farz edilerek, karşı tarafın davranışları farklı biçimlerde resmedilebilmektedir (Sillars, 1980).

Atfetme, karşı tarafın bulunduğu durumu veya davranışlarını yorumlama açısından dışsal veya kişinin kendi kişiliği veya amaçlarına ulaşmada stratejiler seçmesi açısından içsel olabilmektedir. Kişilerin yaptığı bu dışsal veya içsel atıflar, çatışmanın biçimini etkileyebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, karşı tarafın hareketleri, kişinin kendi amaçlarını veya alternatiflerini kısıtladığında, zarar verici veya yasa dışı olduğunda, kişiler

karşılarındakileri saldırgan olarak görmekte, kızgınlık ve intikam gibi duygularla bu duruma karşılık verebilmektedir. Bu durumda yapılan atıflar çatışmaları daha rekabetçi veya içinden çıkılmaz bir sürece sokabilmektedir. Bunun yanında kişinin, kendini suçlaması gibi kişiliğinden kaynaklanan içedönük olarak yaptığı atıflar, çatışmaları daha işbirlikçi bir duruma sokabilmektedir (Lulofs ve Cahn, 2000: 126).

Yukarıda ifade edildiği gibi atfetme yaklaşımı duygusal, bilinçsel ve davranışsal süreçlerden oluşan kişilerarası çatışmaları, kişilerin kendine veya karşısındakine yönelik olarak yapmış olduğu çıkarımların bir sonucu olarak görmektedir.

c. Sosyal değişim yaklaşımı

Sosyal değişim yaklaşımı, kişilerarası çatışmaları ilişkisel süreçler olarak gören ve çatışma ve çatışma çözümünü bu bağlamda ele alan diğer bir yaklaşımdır. Kişilerarası ilişkileri ön plana çıkaran bu yaklaşım kişilerin, ilişkilere verdikleri değer açısından çatışmalara girdiklerini savunmaktadır. Buna göre kişiler, kişilerarası ilişkileri elde edecekleri fayda anlamında değerlendirmekte ve ilişki sonunda neyi elde edilecekleriyle (kazanç), ilişki içindeki çaba miktarını (kayıp) karşılaştırarak bir ilişki içine girmektedirler (Thibaut ve Kelley, 1959: 9). Bu açıdan bir ilişkinin çekiciliği veya tatminkârlığını belirleyen temel unsur, ilişki sonundaki kazanç ve kayıpların karşılaştırma seviyesi olmaktadır. Doğal olarak kişiler, elde edecekleri kazançlarının ilişki içindeki kayıplarla karşılaştırıldığında fazla olması durumunda çatışmaya girmektedirler.

Bu yaklaşımla kişilerin davranışlarını, ilişki sonunda kayıpların en az, çıkar ve kazançların en fazla olduğu durumların belirlediği ileri sürülmektedir. Buna karşın kişilerin tatminkâr olmadıkları bir ilişkiye devam etmeleri, böyle bir ilişkinin geçmişte iyi olduğu ve gelecekte de avantajlı olabileceğini düşünmeleriyle açıklanabilmektedir. Böylelikle çatışmalar, kişilerin bir ilişkide elde edilecek faydanın çok az olduğunu hissetmesi ve

karşı tarafın bu sonuçları artırma çabalarına direneceğinin farkına varması, durumunda ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda sosyal değişim yaklaşımı, kişilerarası çatışmaları açıklamada dört anlayışı ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki kişilerin çatışma biçimlerinin maksatlı olduğudur. Kişiler, kayıplarını potansiyel kazançlarının getireceği seçeneklere karşı tartarak ve birçok seçeneğin kayıplarını hesap ederek çatışma için stratejik bir hesaplama içine girmektedirler. Diğer bir anlayış çatışmadaki karşılıklı bağımlılıktır. Çatışmada bir tarafın hareketleri diğer tarafın karşı hareketlerine yol açmaktadır. Bu yaklaşıma göre, karşı tarafın içinde olduğu tepkiler olmadan, çatışma çözümü için adımların atılması mümkün olmamaktadır. Bir diğer anlayış ise çatışmanın hareketler ve karşı hareketlerin yer aldığı bir durumu ifade etmesidir. Son olarak çatışmadaki kişilerin tutumlarını belirlemesi, yalnızca elde edebilecek sonuçlar açısından değil, kişilerarası ilişkiler açısından ortaya çıkabilecek kayıplarına da dayanmaktadır (Lulofs ve Cahn, 2000: 131).

d. Oyun yaklaşımı

Sosyal değişim yaklaşımı gibi oyun yaklaşımı da kişilerin çatışma durumlarında kendi çıkar pozisyonlarında hareket ettiklerini farz etmektedir. Oyunlar, kişilerin ve karşısındakilerin seçimler yapmak durumunda olduğu ve elde edilecek sonuçların, söz konusu seçimlerin birleşimi sonucu belirleneceği çatışma durumlarıdır.

Oyun yaklaşımı dört öncelikli varsayıma dayanmaktadır. İlk varsayım, elde edilecek sonuçların bir kişinin kendi kararı yanında karşısındakinin kararlarına da bağlı olduğu, karşılıklı bağımlılıktır. Bu bakımdan oyun yaklaşımında bağımsız hareket edilmemektedir. İkinci varsayım sayısallaştırmadır. Yapılan seçimlerle sonuçlanan negatif veya pozitif değerinin hesap edilmesi mümkün olabilmektedir. Bir diğer varsayım kapsamlılıktır. Bu varsayıma göre durum içerisinde herhangi bir seçimden kaynaklanan her olası sonuç durum ile ilişkilendirilmektedir. Son varsayım ise

en üst düzeye çıkarmadır. Her bir taraf kendi çıkarı için en iyi olası kazancı elde etme yolu içinde davranmaktadır (Kilgour ve Hipel, 2005).

Özellikle müzakere süreçlerinde etkili olan oyun yaklaşımının, kişilerarası çatışma davranışlarının anlaşılması yönünde birçok katkısı bulunmaktadır. Bu yaklaşım iletişimin rolünü en aza indirir de, bir çatışma durumu içerisinde hareket ve karşı hareketlerin bağımlı etkilerinin ve tahminlerinin, çatışmanın çözümüne yönelik hareketleri nasıl etkilediğini göstermektedir.

e. Sistem yaklaşımı

Kişilerarası çatışmaları açıklamaya yönelik ortaya konan diğer bir yaklaşım ise sistem yaklaşımıdır. Sistem yaklaşımı kişilerarası çatışmaları genel olarak iki açıdan ele almaktadır. Bazı yaklaşımlar kişilerarası çatışmayı devam eden normal, ahenkli bir iletişim sürecindeki bozulma olarak görerek, çatışmalardan kaçınılması gerektiğini savunmaktadır. Buna karşın diğer yaklaşımlar, kişilerarası ilişkileri bir sistem olarak düşünerek, çatışmanın kaçınılmaz ve bu süreçte devamlı yaşanabilen bir olgu olduğunu savunmaktadır (Ruben, 1978). Özellikle günümüzde yaygın olan görüş, bir sistemin gelişmesi ve çevreye uyum sağlaması açısından çatışmanın kaçınılmaz bir olgu olduğu görüşüdür. Böylelikle çatışma, sistemlerin durgunluğu ve yıkılmasına karşı en önemli savunma olabilmektedir.

Çatışmayı sistem ile birlikte düşünmeye üç varsayım öncülük etmektedir (Lulofs ve Cahn, 2000: 135). Bunlardan ilki, eğer bir sistemde gelişme ve yıkılma aynı zamanda ise çatışma ve işbirliği de aynı zamanda olmaktadır. Çünkü işbirliği veya çatışma biçiminde belirli bir davranış, sistemdeki hangi sürecin etkili olduğuna dayanmaktadır; yani işbirlikçi bir sistemde bir davranış işbirliği biçimde görülmekte veya tam tersi de söz konusu olabilmektedir. Diğer bir varsayım çatışmanın amacı ile ilgilidir. Sistem bakış açısından çatışma, çoğunlukla kişinin çevreye uyumu gibi alternatifleri azaltma sürecidir. Yani çatışma, kişilerin uygun seçenekleri

incelemesi ve bunların sayılarını azaltması olarak ortaya çıkmaktadır. Böylelikle kişilerarası etkileşim, eğer alternatifler elenir ve kalanlara yeni değerler atanırsa çatışma süreçleri olarak görülebilir. Sistemdeki çatışma ile ilgili son varsayım ise bir sistemle birlikte süreçlerin karşılıklı bağımlılığı üzerine kuruludur. Bir sistemle birlikte süreçler karşılıklı bağımlıdır ve bu yüzden çatışma veya işbirliğindeki değişimler, diğer süreçler arasındaki değişimlerle birlikte olmaktadır. Eğer çatışma, bir sistemin kaçınılmaz bir yönü olarak kabul edilirse, alışık olunan çatışmadan dolayı çatışma çözme çalışmaları yöntem çalışması biçiminde yapılabilmektedir. Böylelikle çatışma seviyesi en alt seviyelere indirgenebilmektedir.

Sistem yaklaşımının çatışma yaklaşımlarına en büyük katkısı şüphesiz çatışmanın, kişilerarası etkileşimin normal bir yönü olduğu fikrini ortaya koymasıdır. Bu açıdan çatışma, normal işleyen ilişkilere bir engel olarak görülmesi yerine, birçok talebe karşı değişim ve uyumluluğa fırsat veren sistemin önemli bir parçası olarak görülmektedir.

f. Yapısal yaklaşım

Kişilerarası çatışmalar aynı zamanda yapısal bir durum olarak ifade edilmektedir. Bu yönüyle kişilerarası çatışmaların biçimi, içinde kişiler arasında etkileşimin olduğu durumlardan oluşmaktadır. Literatürde çatışma etkileşiminin doğasını anlamak için süreç ve yapısal model biçiminde iki model ortaya konmaktadır. Süreç modeli bir çatışma içindeki olayların sonuçlarına, yapısal model ise bir ilişkideki çatışma davranışlarına şekil veren durumlara odaklanmaktadır (Thomas, 1992). Daha önce de belirtildiği gibi psikodinamik ve atfetme yaklaşımları kişilerin çatışma konusunda nasıl düşündüklerini sorgulamaktadır. Sosyal değişim, oyun ve sistem yaklaşımları ise çatışmadaki kişilerin nasıl karşılıklı bağımlı olduklarını sorgulamaktadırlar. Bunların yanında yapısal yaklaşım ise çatışma durumuna odaklanmakta ve durumdaki farklı değişkenlerin nasıl davranışları etkilediğini sorgulamaktadır.

Yapısal yaklaşım bu yönüyle çatışmayı, ilişkileri nitelendiren ve etkileşimi mümkün kılan durumların bir sonucu olarak ele almaktadır. Böylelikle güven, belirsizlik ve güç gibi faktörler, kişilerin çatışmalardaki seçimlerini ve davranış biçimlerini belirlemede ön plana çıkmaktadır.

Bu faktörler ele alındığında, çatışma durumlarında en büyük etkiye sahip olgu güven duygusudur. Çatışma durumlarında güvenen kişiler, güvenmeyen kişilere oranla davranış imalarını daha olumlu kabul etmekte ve çatışmayı daha az tehditkâr yaparak veya bakış açılarını dengeleyerek, olumsuz olayları daha geniş bir çerçevede görmektedirler (Rempel ve diğ., 1985). Bu bakımdan güvenin artması, kişilerarası çatışmalarda belirsizliğin azalmasını beraberinde getirmektedir.

Bir diğer faktör olan belirsizlik, karşı tarafın amaçlarını, hareketlerini veya davranışlarını anlama konusunda yeterli bilginin bulunmadığı veya karşı tarafın tepkilerinin anlaşılmadığı çatışma durumlarında ortaya çıkmaktadır (Planalp ve diğ., 1988). İlişkiler içerisinde birçok olay belirsizlik yaratabilmektedir. Karşıdaki kişinin davranışlarının değişmesi, oluşan bir güvenin kırılması veya bir yakın ilişkinin kopması belirsizliği yaratan sebeplerden bazılarıdır. Bununla birlikte karşı tarafa tekrar güvenmek, karşı tarafın bakış açılarını almak veya empatik düşünmek belirsizliği azaltan yollar olarak ifade edilmektedir (Honeycutt ve diğ., 1990).

Son faktör olan güç, çoğunlukla çatışmalar açısından olumsuz olarak düşünülmektedir. Bu olumsuzluk, bir kişinin diğerinin üzerinde sahip olduğu veya diğerini belirli bir şekilde hareket etmesi için zorladığı bir faktör olarak düşünüldüğü için ortaya çıkmaktadır. Fakat güç, kaynaklara erişerek işlerin yaptırılabilmesi için bir yetenek olarak da düşünülmektedir. Bu yönüyle, beraberinde bir miktar belirsizliğin olduğu ve kişilerin karşısındakilere güven beslediği durumlarda kişilerin sahip olduğu güç, çatışmadaki sorunları analiz etme ve bu sorunlara ilişkin amaç belirleme biçimini etkileyebilmektedir. Ayrıca güç, bir çatışmayı yaratıcı yönetime taşıma açısından da gerekli görülmektedir.

Yukarıda ele alınan sosyal ve psikolojik yaklaşımlar, çatışma içindeki kişileri, birbiri ile ilişkili oldukları yönleri ve çatışmayı sevk eden çatışma durumunun yapısı konularında ortak fikirlere sahiptir. Bu yaklaşımlara ek olarak kişilerin iletişim veya mesaj davranışlarının da çatışma durumlarının oluşmasında diğer bir faktör olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu açıdan çatışma durumlarının iletişim bakış açısından da ele alınması gerekmektedir.

g. İletişim Yaklaşımı

Bu bakış açısına göre iletişim çatışma durumlarının hem nedeni hem de sonucu olarak görülmektedir. Bu yaklaşım çatışmada iletişimin rolü ile ilgili üç varsayımdan ortaya çıkmaktadır (Lulofs ve Cahn, 2000: 149). Bu varsayımlar:

- Kişilerin sosyal bağlarını sürdürme, koparma, tanımlama ve başlatmasının iletişim sayesinde olması,
- Kişilerarası iletişimin bir kısmı çatışmayla ilgili olarak, çatışmayı oluşmadan önleme, oluştuğunda çatışmayı yönetme veya çözüme ve yaşanan çatışma sonrası ilişkileri tamir etme ile ilişkili olması,
- İletişimin, yapıcı çatışma çözme ve yönetme için uygun bilgi beceri veya tutum sağlamasıdır.

Kişilerarası çatışmalar yukarıda ifade edilen birçok yaklaşım açısından açıklanabilmektedir. Bu çalışma çerçevesinde kişilerarası çatışmalar iletişim bakış açısından ele alınacak ve iletişimin kişilerarası çatışma ve çatışma çözme kavramlarıyla olan etkileşimi irdelenecektir. Dolayısıyla, bu noktada kişilerarası iletişim ve çatışma etkileşimini daha ayrıntılı olarak ele almayı gerekli görüyoruz.

5. KİŞİLERARASI İLETİŞİM VE ÇATIŞMA

İletişim bakış açıları doğrultusunda kişilerarası çatışmalar; çatışma ile iletişimi kurala dayalı bir davranış olarak ele alan, mesajlarla ilişkili iletişimin amaçları ve etkilerini ele alan ve çatışma durumlarındaki iletişim yeterliliğini ele alan yaklaşımlardan oluşmaktadır.

Söz konusu bu yaklaşımlardan kurala dayalı yaklaşıma göre iletişim kuralları, farklı durumlarda söylenip söylenmemesi ya da yapılıp yapılmaması gereken kuralları belirtmektedir. Kurallar, davranışsal veya eylemsel seçimleri etkilemesi bakımından düzenleyici (yöntemsel) ve çeşitli durumlarda olayların nasıl yorumlanması gerektiğini söylemesi bakımından tanımsal (oluşumsal) olabilmektedir (Morris ve Hopper, 1987).

Çatışma ve iletişimle ilgili diğer yaklaşım kişilerin çatışmaya girme amaçları veya amaçların yarattığı etkilerle ilişkilidir. Bu yaklaşım çerçevesinde, kişiler çatışmayı veya çatışmadaki temel sorunu nasıl tanımladıklarına bağlı olarak çatışma içine girmektedirler. Bu açıdan kişilerin çatışma içine girme amaçları, etkili hedefler (problem çözme, görev başarma vb.), ilişkisel hedefler (belli bir ilişkiyi koruma, sürdürme vb.) ve kimliksele hedefler (arzu edilen imajı koruma veya sürdürme vb.) olmak üzere üç nedenden kaynaklanabilmektedir (Clark ve Delia, 1979).

Bu alandaki diğer yaklaşımsa, çoğunlukla iletişimin etkililiğini ve uygunluğunu dikkate alan iletişim yeterliliğidir. İletişimin etkililiği, belirli bir iletişim durumunda kişinin amaçlarına ulaşım ulaşamamasını gösterirken; iletişimin uygunluğu ise kişinin davranışlarının durumsal beklentilere ne derece uyduğunu göstermektedir. Bu yaklaşım çatışmaları, kişilerin iletişim yeterliliklerinin test edildiği bir problem durumu olarak açıklamakta ve tarafların isteklerinin elde edilmesinin zor olduğunu öne sürmektedir. Aynı zamanda tarafların, bilgi, motivasyon ve beceri elde ederek, çatışmaların çözümünü ve yönetilmesi için gerekli iletişim yeterliliklerini artırılabilirlerini belirtmektedir (Spitzberg ve diğ., 2000; Dökmen, 1994: 106).

Bu bağlamda çatışmaları, çözülmesi zor ancak öğrenilebilir iletişimsel süreçler olarak ele alan iletişim yeterliliği yaklaşımı düşünüldüğünde, birçok faktörün kişilerarası çatışmaları etkileyebildiği görülmektedir. Kişisel, ortamsal, kültürel veya ilişkisel faktörler olarak değerlendirilen bu faktörlerin açıklanmasına yönelik oluşturulan bir model Şekil-3’de görülmektedir. Ortaya konan bu modelde kişilerarası çatışmalar, birbiriyle etkileşimli uzak bağlam, yakın bağlam, çatışma etkileşimi, yakın sonuçlar ve uzak sonuçlar biçiminde beş bölümde ele alınmaktadır (Cupach ve Canary, 2000: 31). Şimdi kısaca bu bölümlerin neler olduğunun açıklanmasını gerekli görmekteyiz.

ÇATIŞMA BÖLÜMLERİ				
Uzak Bağlam	→ Yakın Bağlam	→ Çatışma Etkileşimi	→ Yakın Sonuçlar	→ Uzak Sonuçlar
Kültür	Amaçlar	Mesaj Taktikleri	Yeterlilik	İlişkisel Gelişme
Bireysel Yapılar	Kurallar	Stratejiler	Tatmin	Ruhsal Gelişme
İlişki Geçmişi ve Tanımı	Duygular	Örnekler	Duygular	Fiziksel Gelişme
Önceki Çatışma Sonuçları	Atıflar		Atıflar	Kültürel Kurallar
Bilgi ve Beceri				

Şekil-3 Kişilerarası Çatışma Modeli (Cupach ve Canary, 2000: 31)

Uzak bağlam, çatışma başlamadan önce kişilerin sahip olduğu geçmiş özellikleri barındıran, çatışan tarafların dolaylı yoldan fakat önemli şekilde etkilendiği bölümü ifade etmektedir. Bu açıdan kişilerin içinde bulunduğu kültür, kişilik veya cinsiyet farklılıkları gibi bireysel yapılar, içinde bulunulan ilişkiye yönelik kişilerin tutumları, önceki ilişkiye yönelik başarı veya başarısızlık sonuçları ile tarafların ilişkiye yönelik bilgi ve becerileri bu bağlamda ele alınmaktadır (Avruch ve Black, 1991; Kaushal ve Kwantes, 2006).

Yakın bağlam kişilerin belirli bir çatışma durumuna yönelik ilişkilendirdikleri algısal çevre ile ilişkilidir. Bu manada kişilerin çatışmadan beklediği amaçlar ve amaçların sürdürülmesini etkileyen kurallar çatışma davranışı açısından önemli görülmektedir. Bunun yanında uyarılma ve bu uyarılmayı niteleme ile ilgili duygular ile sorumluluk ve nedensellik açısından kişilerin davranış açıklamaları olan atıflar, çatışma etkileşiminin yönünü etkileyebilmektedir (Dökmen, 1994; Sanderson ve Karetzky, 2002).

Çatışma etkileşimi ise bir çatışma sürecinin odak noktasını oluşturmaktadır. Çatışma esnasında kullanılan mesajlar, stratejiler ve örnekler iletişim yoluyla oluşturulur, tanımlanır ve yönetilir. Bir çatışmadaki tüm bu iletişim davranışları dolaylı yoldan uzak bağlamdan ve daha direkt yoldan yakın bağlamdan etkilenmektedir.

Yakın sonuçlar çatışma esnasında ve çatışmanın hemen sonrasında ortaya çıkmaktadırlar. Özellikle iletişim yeterliliğinin ve iletişim tatmininin değerlendirilmesi ilişkisel sonuçları etkilemesi bakımından önemli görülmektedir. Bunun yanında duygular ve atıflar ise çatışma niteliğine yön vermekte ve çatışma etkileşiminin yönünü değiştirebilmektedir.

Son olarak zaman içinde gelişen kişisel gelişim ve ilişkinin geliştirilmesi uzak sonuçlar olarak değerlendirilmektedir. Bu tür sonuçlar güven, ilişkisel tatmin ve samimilik gibi ilişkisel özellikleri etkilemektedir.

Görüldüğü gibi kişilerarası çatışmalar, özellikle kişilerarası ilişkilerin sürdürülmesi ve kişilerin amaçlarına ulaşmaları açısından birçok faktörden etkilenmektedir. Çatışma öncesi, çatışma sonrası ve çatışma süreci içerisindeki tüm bu faktörler düşünüldüğünde, kişilerarası çatışmalar olumsuz duygular beslenen ve günlük yaşamın en önemli sıkıntı kaynağı olarak görülen (Bolger ve diğ., 1989; Bolger ve Shilling, 1991) iletişimsel süreçler olmaktadır. Bunun yanında birçok araştırmacı kişilerarası çatışmaların gelişim açısından olumlu olduğu ve iyi karar verme ve karşılıklı anlayışı da

geliştirdiği gibi birçok olumlu sonuçlarının olduğunu da vurgulamaktadır (Baron, 1991; Deutsch, 1973).

Kişilerarası çatışmaların yukarıda ifade edilen biçimlerde olumlu veya olumsuz olarak sonuçlanması çatışmaların nasıl ele alındığı ve çözümlendiği ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla çatışmanın olduğu her yerde, etkili ve olumlu sonuçların elde edilmesi açısından, çözümünün de beraber düşünülmesi gerekmektedir. Bu açıdan çalışmanın bu bölümünde itibaren çatışma çözme kavramı ve çatışma çözme yaklaşımları ele alınarak hangi faktörlerden etkilendiği ortaya konacaktır.

5. KİŞİLERARASI ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI

Kişilerarası çatışmaların çözümü, kişinin amaçladığı hedef veya çıkarlara ulaşması ve olumlu ilişkilerin sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kişilerarası etkileşimler sonucu ortaya çıkan çatışmalar aynı zamanda çatışma çözümünü de beraberinde getirmektedir.

Çatışma çözme stratejilerine geçmeden önce çatışma çözme ile çatışma yönetme kavramları arasındaki farkın ortaya konması gerekmektedir. Çatışma yönetimi, ilişkilerdeki pozitif çatışmanın önemini vurgulayarak çatışmanın kontrol altına alınması ile ilgili stratejileri ortaya koyarken, çatışma çözme var olan çatışmanın sona erdirilmesi konusundaki stratejileri ön plana çıkarmaktadır. Çatışma çözme alanındaki genel varsayım, bir tartışmanın altında yatan belirli sorunlara yönelik çözümün uzlaşma ile eşit tutulmasıdır (Rahim ve diğ., 1992).

Çatışma çözümüne yönelik yaklaşımlar ele alındığında, genel olarak “rekabetçi” ve “işbirlikçi” olarak adlandırılan iki yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir (Deutsch, 1973). Rekabetçi yaklaşımlar iki rakibin yer aldığı, sıfır toplam bir ilişkinin farz edildiği (bir tarafın kazandığı oranda diğer tarafın kaybettiği), bazen güce dayanan, kısa dönemli zaferlere odaklanan ve uzun dönemli yıkıcı neticelerle sonuçlanan yaklaşımlar olarak açıklanmaktadır.

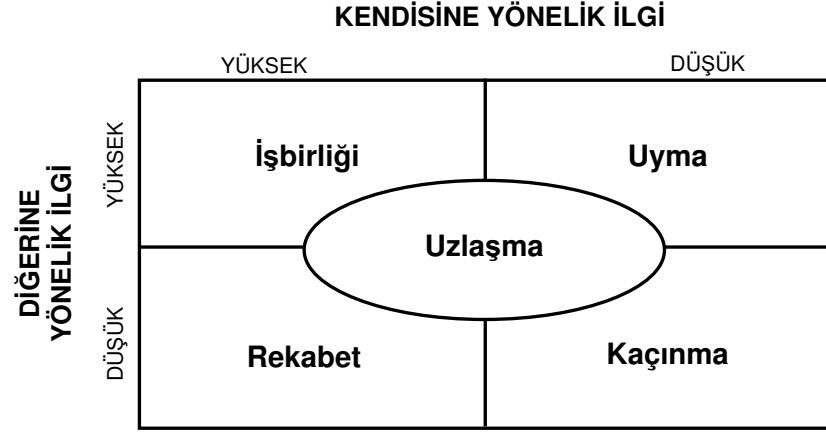
İşbirlikçi yaklaşımlar ise, rakibin olmadığı, genellikle sıfır toplam olmayan (her iki tarafın da kazandığı) bakış açıları şeklinde tanımlanan ve pozitif uzun dönemli neticeler elde etmeye yönelik yaklaşımlar olarak ifade edilmektedir (Jandt ve Pedersen, 1996: 5).

Bununla birlikte literatürde çatışma çözme ve çatışmayla başa çıkma açısından ortaya atılmış birçok yaklaşım bulunmaktadır. İki boyutlu modeller arasında akıl yürütme ile sözel saldırı ve şiddet biçiminde veya çatışmaya bağlanma ve kaçınma biçiminde yaklaşımlar ortaya konmaktadır (Suppiah ve Rose, 2006). Bunun yanında pasif ve dolaylı, bütünleştirici ve bölüştürücü stratejiler (Sillars, 1980) ile çözüm yönelimli, hükmetme ve yüzleşme biçiminde üç boyutlu stratejiler de bulunmaktadır. Aynı zamanda zorlama, problem çözme, uzlaşma ve kaçınma biçiminde (Philips ve Cheston, 1979) dört boyutlu stratejiler ile sürdürme, yumuşatma, hükmetme, kuralla karar verme, bir arada olma, pazarlık, terk etme, teslim olma, işbirliği gibi dokuz boyutlu stratejilerin (Kindler, 1996) de olduğu öne sürülmektedir.

Bu stratejilerle birlikte çatışma çözümüne yönelik en yaygın yaklaşımlar, Yönetmel Izgara Yaklaşımı'ndan (Managerial Grid Theory) ortaya çıkan beş boyutlu çatışma çözüm stratejileridir. Yöneticinin tutumuna ilişkin, üretim veya kişiye yönelik ilgi açısından ikiye ayrılan ve problem çözme, yumuşatma, zorlama, paylaşma ve çekilme biçiminde isimlendirilen (Blake ve Mouton, 1964) stratejilerin yanında, kişinin işbirliği ve iddiacılık niyetine bağlı olarak kaçınma, uzlaşma, rekabet, uyma ve işbirliği biçiminde isimlendirilen stratejiler de görülmektedir (Thomas, 1992). Bu stratejiler, kişinin kendine veya karşı tarafın çıkarlarına yönelik ilgisi konusunda iki boyutta ele alınmakta (Rahim, 1983) ve çatışmaları sonuçları açısından ele alarak, Şekil-4'te görülen çatışma çözüm stratejilerini ortaya koymaktadır.

Bu stratejiler incelendiğinde; rekabetçi veya hâkimiyetçi yaklaşım karşı tarafın kayıpları oranında kişinin kendi çıkarlarını elde ettiği bir yaklaşımdır. Uyma veya lütfetme yaklaşımı, kişinin diğer tarafın çıkarlarını sağlamak için kendi çıkarlarını göz ardı ettiği yaklaşımdır. İşbirliği veya

bütünleştirme yaklaşımı ise her iki tarafında kazandığı bir hareket tarzı ile çatışmaları çözme girişimidir. Son olarak kaçınma yaklaşımı olayların kendi akışına bırakıldığı, her iki tarafın da kendi çıkarlarının sağlanmadığı ve sonuçta her iki tarafın da kaybettiği yaklaşımdır (Stevahn ve King, 2005).

Şekil-4 Çatışma Çözme Stratejileri (Rahim, 1983)

Literatürde çatışma çözümüne yönelik ele alınan yaklaşımlara (Blake ve Mouton, 1964; Rahim, 1983; Thomas, 1992) bakıldığında, çoğunlukla sosyal bağlamı içindeki sürecinden çok iletişim sürecinin sonuçlarına veya tarafların çıkarlarına odaklanıldığı görülmektedir.

İletişimin birçok uzak ve yakın bağlamdan oluşan karşılıklı etkileşim süreci olduğu düşünüldüğünde, çatışmaların hem nedeni hem de çözümü açısından iletişim sürecinin de dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca bu sürecin kişilerin içinde bulunduğu kültür ve kişilik yapıları gibi birçok uzak bağlamdan etkilendiği de dikkate alınırsa, kültürün ve çatışma sürecinin, çatışma çözmeye etkilerinin ele alınması gerektiği ön plana çıkmaktadır (Goldstein, 1999).

Kültür, kişilerin bakış açılarına ve seçimlerine şekil vererek ve sonuçları olumsuz veya olumlu şekilde ayırarak, çatışma merkezindeki değerleri ve çıkarları tanımlamaktadır (Ting-Toomey, 1999: 195). Bu yüzden çatışma çözümünde kültürün etkilerinin bilinmesi, kişilerin çatışma çözümü için kullandıkları strateji ve eğilimleri yakından etkileyebilecektir.

Yönetmel Izgara Yaklaşımı'ndan ortaya çıkan çatışma çözüm yaklaşımları her ne kadar bireysel ve kültürel farkları değerlendirerek çatışmayı ele alsalar da, çatışma çözümünü direkt etkileyen çatışmanın süreci hakkında bilgi vermemektedir. Örnek vermek gerekirse, çatışmalarda hangi derecede yüzleşmeye dayalı iletişim biçiminin kullanıldığı, özellikle karmaşık ve elde edilmesi zor olan işbirlikçi bir çatışma çözümüne ulaşılmasını etkileyebilecektir. Bu açıdan tutum ve davranışlar ile çatışmaya ilişkin müdahaleleri artırmak için çatışma sonucunun değil, çatışmadaki iletişim sürecinin ele alınması gerekmektedir.

Çatışma sürecine etki edebilen yapılar olarak, kültürün ve iletişim sürecinin çatışma çözümüne yönelik etkileri ele alındığında; iletişimdeki kültürel “geniş bağlam-dar bağlam” ayırımının (Hall, 1976) ayrıca çatışma sürecine yönelik “yüz” teorisi (Ting-Toomey, 1994: 3) kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Çatışma çözümede kültürün etkilerine bakıldığında, kültürler arası “geniş-dar bağlamlı” iletişim ayırımından (Hall, 1976: 105) yola çıkılarak, çatışmaya ilişkin iletişimdeki kültürel etkiler ortaya konmaktadır. “Geniş bağlamlı” bir iletişim veya mesajda, mesajın iletilen parçası kodlanmış ve çok az iken, bilginin çoğunun fiziksel bağlam içinde veya kişi içinde içselleşmiş olduğu bir durum söz konusu olmaktadır. “Dar bağlamlı” iletişimde tam tersine bilginin çok büyük bir kısmının açık kodla gönderildiği bir durum söz konusudur (Hall, 1976: 108). “Geniş bağlamlı” kültürlerde, çatışma fiilen çatışmada bulunan kişilerle ilişkilendirilmekte ve daha anlamlı bir işlev (düşmanlığın veya gerilimin ortaya çıkışı gibi) ortaya konulmaktadır. “Dar bağlamlı” kültürlerde ise çatışma, tartışmacıdan anlamlı biçimde ayrılmakta ve daha etkili bir amaç (hedef veya bazı uygulamanın karşıtlığı gibi) ortaya konulmaktadır. Bu açıdan kültür, iletişim süreçleri açısından çatışma çözmeyi doğrudan etkileyebilen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunun yanında çatışma çözüme süreci ele alındığında, “Yüz teorisi” adı verilen teoriye göre “yüz”, farklı “yüz davranışları” ve çatışma yönetim

biçimleri için açıklayıcı bir mekanizma olarak görülmektedir. “Yüz”, bir bireyin sosyal etkileşim bağlamındaki iddia ettiği pozitif imaj duygusunu ifade etmektedir. Yüz teorisi kişinin kendi yüzü (kendi imajı), karşısındakinin yüzü (karşısındakinin imajı) ve ortak yüzleri (her iki tarafın imajı) biçiminde üç yüz ilişkisinin olduğunu vurgulamaktadır. Yüz davranışları çatışma esnasında bu ilişkilerin yönetilmesinde kullanılmaktadır. Bu davranışlar, çatışmayı çözmek, çatışmadan kaçmak, çatışmayı şiddetlendirmek, karşı tarafa meydan okumak veya kişinin kendilik imajını korumak gibi birçok amaç için kullanılabilir. Bu açıdan yüz teorisi kültürel farklılıklar, çatışma biçimi ve yüz davranışları arasında bir kavramsal ilişkiyi ortaya koymaktadır (Gudykunst ve diğ., 1988; Rose ve diğ., 2007). Bu teoriden hareketle kişilerarası ilişkilerde kişilerin, karşısındakilerin yüz davranışlarını anlaması ve kendi yüzlerini düzenlemesi, kişilerarası çatışmalarda uygun ve etkili çatışma çözümü açısından önem kazanmaktadır (Oetzel ve diğ., 2000).

Bu açıdan Yönetişel İzgara Yaklaşımı'ndan hareketle, çatışma sürecinde yaşanan etkileşim de dikkate alınarak oluşturulan ve bu çalışmanın uygulamalı araştırması için benimsenen bir yaklaşım, bireyin iletişim biçimlerine odaklanan “yüzleşme”, “genel/özel davranış”, çatışmaya “yaklaşma/kaçınma”, “kendini açma” ve “duygusal ifade” gibi faktörlerden oluşmaktadır (Goldstein, 1999). Bu noktada önemine binaen söz konusu yaklaşımın faktörlerinin daha ayrıntılı olarak açıklamayı gerekli görüyoruz.

a. Yüzleşme

Çatışma sürecinde yüz yüze gelme kişilerarası çatışmaların çözümü açısından önem taşımaktadır. Buna rağmen bazı çatışma çözümleri arabuluculuk süreçlerini de içerebilmektedir. Arabuluculuk, bir çatışma sürecinde tarafların ortak ve kabul edilebilir bir çözüme ulaşmalarına yardımcı olmak amacıyla, tarafların görüş birliği ile belirlenen üçüncü bir tarafın müdahalesi olarak tanımlanabilir (Moore, 2003: 8) Bazı müzakere oturumları arabulucu ile her bir taraf arasında ayrı ayrı görüşmeler içerebilmektedir. Fakat tarafların birbirlerine direkt olarak temas ettiği yüz

yüze yapılan oturumlara, çatışma çözümü açısından daha fazla önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Goldstein, 1999). Bunun yanında yüzleşmeye ilişkin değerler kültürle ilgili olarak da değişiklik göstermektedir (Gudykunst ve diğ., 1988: 179). Kültürden doğrudan etkilenen yüzleşme davranışı, özellikle kültürlerarası geniş ve dar bağlam arasındaki ayrımı destekler niteliktedir (Brew ve Cairns, 2004; Chiu ve diğ., 1998). Kültürden kültüre değişiklik gösterebilen yüzleşme davranışı, kişilerarası çatışmalarda bireylerin çatışma esnasında karşı taraftaki bireyle yüzleşme derecesini göstermektedir (Goldstein, 1999).

b. Genel/özel davranış

Çatışma ortamında üçüncü bir kişinin olması çatışma çözümü açısından kişilerin davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu anlamda arabuluculuk, bir dereceye kadar tarafların özel davranışlarını genel davranış yapma amacı da taşımaktadır (Goldstein, 1999). Arabuluculuk ile kişisel veya aile ortamında sınırlandırılmış olan hareketler, dışarıdan farklı bir uygulamacının varlığında da yapılmakta veya tartışılmaktadır. Özel davranış genel davranış haline getirmede kişilerin rahat hissettikleri derece, kültürel gruplarda ve bireylerde farklılık gösterebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, geniş bağlamli kültürlerde açık bir şekilde anlaşmazlığın oluşması veya toplum içinde tarafların yüzleşmesi, her iki taraf açısından bir felaket veya aşırı hakaret olarak değerlendirilir ve her iki tarafın “küçük düşmesi” (lose face) ile sonuçlanabilmektedir (Gudykunst ve diğ., 1988: 90). Bu açıdan özel veya genel çevrede kişilerin sergiledikleri çatışma davranışları, kültürün etkileri yanında kişiler arasında da farklılıklara yol açabilecektir.

c. Çatışmaya yaklaşma/kaçınma

Kişilerarası çatışmalara ilişkin uygulamalar, çatışma için belirli bir derece hoşgörünün gerekli olduğunu ortaya koymaktadır (Goldstein, 1999). Hoşgörü karşılıklı tarafların etkili çözüme ulaşmasında önemli rol oynayan bir tutumdur. Bununla birlikte hoşgörü derecesi de kültür farklılıklarından

etkilenmektedir. Dar bağlamli kültürlerin bireyleri, çatışma konularıyla yüzleşerek veya çatışma durumunun bazı yönlerini değiştirerek, çatışmaya karşı doğrudan aktif bir tutum izlemektedirler. Bunun yanında geniş bağlamli kültürün bireyleri, duymazlıktan gelerek veya kaçınarak, çatışmaya karşı dolaylı ve etkisiz bir tutum izlemektedirler (Gudykunst ve diğ., 1988: 156). atışmaya yaklaşma veya kaçınma biçiminde etkileri olan kültürel etkiler bu yönde kişilerin davranışlarını da etkileyebilmektedir. atışmaların etkili çözümlenmesinde özellikle kişilerin çatışmaya yaklaşma dereceleri kişiler arasında farklılık gösterebilen diğer bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

d. Kendini açma

atışmanın zm, kişinin çatışmadaki kendi rolünü, geçmişte ne olduğu, gelecek için kişinin arzu ve istekleri ile çatışmanın doğası düşünülerek, her iki taraf açısından yüksek derecede kendini açmayı gerektirmektedir. Bu açıdan tarafların korku ve kendini savunma duyguları olmadan, bilgileri, tutumları ve davranışları hakkındaki verileri paylaştıkları oranda problem çözme yeteneğine sahip oldukları ifade edilerek, çatışma ortamında kendini açmanın önemi vurgulanmıştır (Goldstein, 1999). Diğer değişkenler gibi kendini ama derecesi de kültürden etkilenmekte ve farklılaşmaktadır. Dar bağlamli kültürlerde kendini açma önemli olarak görülmekte iken geniş bağlamli kültürlerde kendini gizlemenin önemi büyüktür (Gudykunst ve diğ., 1988: 156). Çatışma zm, bir problem çözme yaklaşımı şeklinde ele alındığında, tarafların kendini ama derecesi ve çözüme ulaşma arasında pozitif yönde bir etkinin olduğu düşünülebilir. Bu açıdan kendini ama derecesi kültürün yanında kişiler arasında da farklılık gösterebilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

e. Duygusal ifade

Bir diğer değişken çatışma esnasında sergilenen duygulardır. Birçok atışma çözme durumlarında, taraflar arasında duyguların ifade

edilmesi çatışma çözümü açısından önemli görülmektedir (Bodtker ve Jameson, 2001). Bireylerin çatışma esnasında kendilerini rahat hissetmeleri açısından duygularını ifade etme dereceleri, yine kültürlerden kültüre ve kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Örnek olarak geniş bağlamli kültürlerin bireyleri, kendi içlerinde çok büyük gerilimler yaşasalar da, duygularını açık bir şekilde ifade etmemekte ve toplum içinde göstermemektedirler (Gudykunst ve diğ., 1988: 156). Bu açıdan kültürden olduğu kadar kişiden kişiye de farklılık gösterebilen duygusal ifade derecesi, kişilerarası çatışma çözmede etkili olabilecektir.

Yukarıda ifade edilen kişilerarası çatışma çözüm yaklaşımları, kişiler arasında kültürel, bağlamsal, etkileşimsel ve benzeri birçok faktörden etkilenmektedir. Bu etkilerle birlikte çatışma çözme yaklaşımlarına etki eden bir diğer faktör bireysel özelliklerdir. Bireysel özellikler kişilerin belirli durumlarda neden farklı biçimlerde davrandıklarını ortaya koyan yapıları ifade etmektedir. Bireysel özellikler denince birçok yaklaşımla ve birçok açıdan kişilerin özelliklerini ortaya koymak mümkündür. Kişilerin fiziksel, duygusal, bilişsel veya motivasyonel özellikler gibi birçok özellikleri çatışma süreçlerine kişilerin davranışlarını belirleyebilmektedir.

Kişilerin birçok yönünü göstermekle birlikte bireysel özellikler, en temelinde kişilerin kişilikleriyle açıklanabilmekte; bu bağlamda kişilik, bireylerin belirli durumlarda niçin belirli biçimlerde davrandığını açıklayan merkezi bir yapıyı ifade etmektedir. Kişilikle beraber kişilerin davranışlarını açıklayan diğer bir olgu kişilerin kendilerini çevre açısından nasıl algıladığıdır. Kişinin kendisini olumlu veya olumsuz algılaması davranışlarının da farklılaşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca belirli beklentilerin kişilerin davranışlarını belirlediği varsayımı, kişilerin davranışlarını belirleyen diğer bir olgu olmaktadır. Çünkü davranışlar ile sonrasında elde edeceği ödül veya ceza arasında bir ilişki olduğunu düşünen kişilerle, böyle bir ilişkinin olmadığını düşünenler arasında davranış farklılıkları görülebilmektedir. Bu açıdan kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları oluştururken, kişiler farklı davranışlar sergileyebilmektedir. Çalışmanın bu kısmında sırasıyla kişilerin

kişilik, kendilik algısı ve kontrol odağı özellikleri ele alınacak ve bunların kişilerarası çatışma çözme yaklaşımına olan etkileri irdelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİLİK

İnsanlar farklı olaylara farklı tepkiler vermektedir. Kişilerarası bu farklılıklar, kişilerin bir takım farklı yapılaraya sahip olduğunu göstermektedir. Bu yapılar psikolojide kişilik kavramıyla açıklanmakla birlikte, araştırmacılar arasında kişiliği her yönüyle açıklamaya yönelik, bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bazıları kişilerarası farklılıklara odaklanırken, diğerleri kişilerin iç dinamiklerine odaklanmakta ve kişiliği bu bakış açılarını doğrultusunda açıklamaktadır.

Bu aşamada öncelikle kişiliğin ne olduğuna ve kişiliğe yönelik hangi yaklaşımların ortaya konduğuna, sonrasında uygulamalı araştırmamızda kullanılan beş faktör kişilik yapısına değineceğiz.

1. KİŞİLİK KAVRAMI

Kişilik kavramı konusunda her ne kadar araştırmacılar arasında uyuşmazlıklar olmasına karşın, kişilerin yaptıklarının belirli özelliklerden etkilendiği konusunda bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda kişiliği açıklamaya yönelik birçok tanımlamanın yapıldığı görülmektedir.

Kişilik, her bireyin kendi yaşam durumlarına adaptasyonunu tanımlayan, düşünce ve duyguları da içeren ayırıcı davranış örneklerini işaret etmektedir (Mischel, 1993: 5)

Bununla birlikte kişilik, farklı durumlardaki davranışı açıklayan duygusal, kişiler arası, deneyimsel ve motivasyonel biçimler olarak da açıklanabilmektedir (Mount ve diğ., 2005).

Ayrıca kişilik, zaman içinde sabit olan, bireyin davranışları için nedenler sağlayan, psikolojik nitelikteki özellikleri işaret etmekte, ayrıca bu özellikler, duygusal, davranışsal ve bilişsel biçimleri belirlemede bir araya gelmiş ve bireylerin kim olduğunu gösteren özellikler olarak ortaya konmaktadır (Mount ve diğ., 2005).

Diğer bir tanımlama ise kişiliğin, bireyin dinamik bünyesindeki davranış özelliklerini ve düşüncelerini belirleyen psikofiziksel (psychophysical) sistemler (Allport, 1961: 28) olduğudur. Bu tanımlama ile birlikte kişiliğin;

- Yalnızca parça ve kırıntıların toplanması olarak değil bir bünyeye sahip olduğu,
- Durağan bir olgu değil aktif ve süreçleri olan bir olgu olduğu,
- Psikolojik bir kavram olmasına rağmen, ayrılmaz biçimde fiziksel beden ile ilişkili olduğu,
- Sıradan bir güç olarak, kişinin dünya ile nasıl ilişkisi olduğunu belirlemede rol oynadığı,
- Modellerde, tekrarlar ve tutarlılıklarda açığa çıktığı,
- Davranışlarda, düşüncelerde ve duygularda yalnızca bir biçimde değil, birçok şekillerde sergilenebilen bir olgu olduğu ortaya konulmaktadır.

Tüm bu özelliklerle birlikte, kişilik ile ilgili olarak bireysel farklılıklar ve kişilerin iç süreçlerindeki farklılıklar biçiminde adlandırılacak iki hususun ön plana çıktığı görülmektedir (Carver ve Scheier, 1996: 5). Görüldüğü üzere bu hususlardan birisi bireysel farklılıkları vurgulamaktadır. Buna göre her birey kardeş ya da ikiz de olsa birbirinden farklıdır. Bazı insanlar mutlu iken

bazıları üzgündür. Bazıları sosyal veya girişken iken bazıları içine kapanık veya utangaçtır. Bu açıdan kişilik, kişiyi özetleyen özelliklerin tanımlanması amacını taşımaktadır.

Kişiliği açıklamaya yönelik diğer bir husus ise kişilerin iç süreçleri olarak düşünülmektedir. Bu anlayış doğrultusunda, kişiyle birlikte duygu, düşünce, tutum ve benzeri birçok süreçler dizisi ifade edilmektedir. Bu iç süreçler, kişilerin girdikleri her duruma damga gibi vurulan bir olgu olarak değil, duruma göre davranılan mekanizmaları barındırmaktadır. Bu iç süreç ve mekanizmalar, kişilerin farklı durumlarda farklı biçimlerde davranışlar sergilemelerine karşın, kişilerle birlikte oluşarak bir devamlılık duygusu yaratmaktadır. Bu durum, farklı durumlarda farklı sonuçların ortaya çıkmasına karşın, aynı iç süreçlerin kullanıldığının bir göstergesi olmaktadır. Böylelikle kişilik, kişilerin iç süreçleri bağlamında tanımlanmaktadır.

Bu çerçevede kişiliğe yönelik farklı yaklaşımlar bu iki hususa farklı seviyelerde önem verme biçimine göre değişmektedir. Bazı yaklaşımlar, kişilerarası farklılıklara daha az önem verirken, kişiliğin çoğunlukla kişinin iç süreçleri sonucu oluştuğunu vurgulamaktadır. Diğer yaklaşımlar ise tersine, kişiliğin en önemli yönünün bireylerin eşsizliği olduğu ve birey içinde oluşan süreçlerin belirsizliğini öne sürerek, kişilerarası farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu bakış açıları kişilik yaklaşımlarına çeşitlilik katmakta ve literatürde kişiliğe yönelik birçok yaklaşımın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu açıdan kişilik yaklaşımlarının ele alınmasını gerekli görmekteyiz.

2. BAŞLICA KİŞİLİK YAKLAŞIMLARI

a. Psikoanalitik yaklaşım

Psikoanalitik yaklaşım kişiliğin psikolojik süreçlerine odaklanmaktadır. Freud'un psikanaliz teorisinden ortaya çıkan bu yaklaşım, kişiliğin önemli bir bileşeninin bilinçaltı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bakış açısı doğrultusunda zihnin üç temel bileşeni olarak düşünülen “id”, “ego” ve “süper ego”nun kişiliğin yapısını oluşturduğu ve kişilik dinamiklerinin, bunlar arasındaki algısal çatışmadan ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu açıdan saldırganlık ile cinsel içgüdülerin derhal doyum gereksinimi, kişileri çevreyle çatışmaya itmektedir. Çatışma, kültür yasakları ile birleştğinde içselleşmekte ve yasak ile dürtü arasındaki savaş endişeyi ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada en temel çatışma endişe olmaktadır. Böylelikle kişileri sürekli mantıksız istekler ile yönlendiren bilinç dışılık ve akıl dışılık, kişilerin davranışlarının en önemli belirleyicileri olarak görülmektedir (Engler, 1985: 58-62; Mischel, 1993: 35-44).

b. Neoanalitik yaklaşım

Neoanalitik yaklaşım, psikoanalitik yaklaşımın bir devamı olarak özellikle “ego” ve “ego”nun fonksiyonları üzerinde durarak, “ego” süreçlerinin nasıl oluştuğuna odaklanmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda bazı araştırmacılar “ego”nun kendisini ele alırken, diğerleri “ego”nun diğer kişilerden veya sosyal ve kültürel ortamdan nasıl etkilendiğini ele almaktadır.

“Ego”nun kendisini ele alarak “ego”yu açıklayan araştırmalar, “ego”nun çevreye daha yeterli ve hâkim olabilmek için bağımsızca hareket ettiğini ve doğuştan itibaren ayrı bir mevcudiyetinin olduğunu öne sürmektedir. Bunun yanında “ego”yu açıklamada diğer kişilere veya sosyal ve kültürel ortamlara odaklanan araştırmalar ise kişiliğin içsel biçimde sosyal olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu açıdan kişiliğin, özellikle kişilerin çok erken dönemlerdeki ilişkileriyle birlikte geliştiğini ortaya koymaktadırlar (Carver ve Scheier, 1996: 267-290).

Sonuçta, kişiliğin oluşması açısından her iki yaklaşımın çıkış noktasını “ego” oluşturmakta ve kişilerin yapmış olduğu davranışlar bu bağlamda açıklanmaktadır.

c. Fenomonolojik yaklaşım

Kişiliği açıklamaya yönelik diğer bir yaklaşım olan fenomenolojik (bir bireyin sübjektif tecrübeleri) yaklaşımın esası, olguların gerçekliğinin kişilerin algıladıkları biçime göre değiştiği, düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bir kişi için gerçek olan şey, kişinin iç referans çerçevesinde (sübjektif açıdan) o şeyin ne olduğudur (Liebert ve Spiegler, 1990: 265).

Literatürde “objektif gerçeklerin” saptanmasını inkâr ettiği yönüyle eleştirilmesine rağmen, tüm tecrübenin ve bilginin sübjektif yorumlamaya bağlı olduğu anlayışının gelişmesi ile bu yaklaşım geniş kabul görmeye başlamıştır. Bu kabul ile birlikte bakış açısının yorumlayıcı bir davranış olduğu fikri ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan iki kişinin aynı durumu gözlemlemesi iki farklı durum ortaya çıkarabilmektedir. Böylece fenomenolojik açıdan gerçek, algılanan gerçek olmaktadır.

Bu yaklaşıma göre kişinin davranışları, tecrübelerinden, ilişkilerinden, bakış açılarından ve karşılaşmalarından ortaya çıkmaktadır. Böylelikle kişiler bilinçaltı veya çatışmalarının kurbanı olarak değil, tecrübe eden varlıklar olarak görülmektedir. Bu bakış açısı doğrultusunda, kişilerin olayları nasıl öngördüğü ve açıkladığı yönündeki belirli kişisel yapıları, kendilerine özgü ihtiyaçlar veya kendilerini gerçekleştirme gibi kişisel eğilimleri, kişilikleri ortaya çıkarmaktadır (Mischel, 1993: 231).

d. Davranışsal yaklaşım

Diğer bir yaklaşım olan davranışsal yaklaşım, kişiler hakkında bilgi elde etmenin tek yolunun, kişilerin psikolojik tepkileri, ne yaptıkları ve ne söyledikleri yönündeki davranışlarını izlemekle elde edilebileceğini öne sürmektedir. Bu açıdan kişilerin dürtüleri, özellikleri veya iç deneyimleri hakkında yapılan çıkarımlar, birçok durumlarda kişilerin yaptıklarının ve söylediklerinin gözlemlenmesine dayanmaktadır. Bu açıdan davranışsal

yaklaşım kişiliği, bir bireyin davranışlarının tertibi ve toplamı olarak görmektedir (Liebert ve Spiegler, 1990: 389).

Davranış yaklaşımları ele alındığında kişiliğin oluşumuna yönelik iki yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Bunlar radikal davranışçılık ve sosyal öğrenme yaklaşımlarıdır. Radikal davranışçılık yaklaşımı yalnızca durağan ve dışarıdan gözlemlenen davranışları ele almakta ve kişiliği bu davranışlara göre açıklamaktadır. Bu açıdan etki ile tepki arasındaki öğrenilen ilişki biçimine yönelik olarak “klasik koşullanma” veya sonuçlar açısından “araçsal koşullanma” biçimindeki öğrenme süreçleri sonucunda, davranışların ortaya çıktığı vurgulanmaktadır.

Diğer yaklaşım olan sosyal öğrenme yaklaşımı, hem gözlemlenen hem de gözlemlenemeyen (açıkça görülmeyen) davranışları ele almakta ancak özellikle gözlemlenen davranışlardaki, gözlemlenemeyen olgulara odaklanmaktadır. Böylelikle, taklit etme, gözlemleyerek öğrenme veya belirli beklentiler sonucunda öğrenmenin olduğu ifade edilerek, davranışların oluşumları bu biçimlerde açıklanmaya çalışılmaktadır.

e. Bilişsel sosyal yaklaşım

Bilişsel sosyal yaklaşım ise davranışsal yaklaşımların bir devamı olarak, kişilerin bilişsel süreçlerine odaklanarak, davranışların oluşmasında gözlemlenemeyen olayların önceliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kişilerin nasıl düşündüğü, bilgiyi nasıl seçtiği, işlediği, depoladığı ve yeniden ürettiği yönünde bilişsel çalışmalara paralel olarak, kişilerin davranışlarının, gözlemlenemeyen kişisel farklılıkların bir sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir (Mischel ve diğ., 1973).

Bu kişisel farklılıklar, kişilerin kodlama stratejileri, beklentileri, sübjektif değerleri, özdenetim sistemleri ve yeterlilikleri olarak ifade edilmektedir (Liebert ve Spiegler, 1990: 479-480). Bu özellikleri kısaca açıklamak gerekirse; kodlama stratejisi, kişilerin fiziksel ve kişilerarası

durumları bilişsel olarak nasıl değerlendirdiği ve kategorize ettiği konusundaki farklılaşmayı ifade etmektedir. Beklentiler ise kişilerin belirli davranışların sonuçları hakkında, yaptıkları olasılık tahminlerinde yaşanan farklılıklardır. Özdenetim sistemleri, kişilerin kendilerine belirledikleri standartlar ile kendilerini nasıl denetledikleri ve amaçlarını sürdürdüklerini ele almaktadır. Yeterlilikler ise kişilerin birtakım bilişsel ve davranışsal becerilere sahip olduğunu ve şartlar gerektirdiğinde, bunları kullanabilecek yetenekte olduğunu göstermektedir (Mischel, 1993: 403-411).

Bu yaklaşım özetle, kişilerin bilişsel ve davranışsal özelliklerini dikkate alarak, davranışların oluşumunu kişi ile durum arasındaki etkileşimlerle açıklamaktadır.

f. Yapısal yaklaşım

Son olarak yapısal yaklaşım, kişilerin birbirlerinden ayrılan sürekli ve sabit kişilik özelliklerine sahip oldukları ve bu özelliklerin sergilenen davranışlarla gözlemlenebildiği, düşüncesinden hareketle ortaya konmaktadır (Liebert ve Spiegler, 1990: 161). Bu anlayış doğrultusunda yapısal yaklaşım:

- Yapıların sabit olduğu ve kişilerle birlikte sürekliliğini devam ettirdiği,
- Yapıların her bir kişi için tutarlık ve genellik gösterdiği,
- Kişilerin sahip olduğu yapıların etkinliği, miktarı ve sayısındaki farklılıkların, kişilerarası farklılıkları ortaya koyduğu, varsayımlarına dayanmaktadır.

Böylelikle, yapısal yaklaşımın en önemli özelliği, kişilerin olaylar ve durumlar karşısında yaptıklarının tutarlılık ve süreklilik göstermeleri sonucu, hep aynı biçimdeki bir yapıyı ortaya koydukları düşüncesidir. Bu anlayış

doğrultusunda, çatışma durumlarındaki kişisel farklılıklar bu yaklaşımla ele alınacak ve kişilerin sabit ve tutarlı kişilik yapılarının, çatışma çözme yaklaşımlarına olan etkileri araştırılacaktır. Bu noktada, yapısal yaklaşım açısından kişilik özelliklerinin neler olduğuna değinilmesini gerekli görmekteyiz.

3. YAPISAL YAKLAŞIM AÇISINDAN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Kişilerin temel nitelikleri olan sabit, genellenmiş kişilik özelliklerinin, birçok bağlamda davranışları belirlediği düşüncesi, yapısal yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Bu kişilik özelliklerinin neler olduğuna yönelik yapılan araştırmaların ana hedefi, kişileri aynı koşullar altında diğerleri ile karşılaştırarak, kişilerin bir veya birkaç özellik boyutlarının ortaya çıkarılmasıdır (Mischel, 1993: 142).

Bu amaçla zaman ve durumlar açısından sürekliliği dikkate alındığında, kişilik özelliklerinin birçok açıdan ele alındığı görülmektedir. Bazı araştırmalar kişilerin biyolojik özelliklerine odaklanmaktadır. Bazıları ise kişilerin ihtiyaç ve güdülerine odaklanarak, kişilerin davranışlarını ihtiyaç ve güdülerin bir yansıması olarak görmektedir. Bunun yanında en yaygın görüş, durumlar karşısında kişilerin sergiledikleri, gözlemlenebilen belirli davranış biçimlerinin kişilik özelliklerini oluşturduğu düşüncesidir. Şimdi bunlara kısaca değineceğiz.

Kişilerin biyolojik özelliklerine odaklanan yaklaşımların başında, varlığı meydana getiren dört element kavramından hareketle, insan doğası ve mizacını açıklayan Hipokrates'in (yaklaşık M.Ö. 400) sınıflandırması gelmektedir. Hipokrates, kişilerin sahip olduğu elementlere göre, doğalarının ve mizaçlarının farklılaştığını ifade etmektedir. Bu açıdan vücudun materyalleri olarak nitelendirilen “sarı safra” (ateş), “siyah safra” (toprak), “kan” (hava) ve “balgam” (su) gibi yapıların, vücudun şeklini ve yapısını meydana getirdiği ve kişilerin mizaçlarının da bunlara göre oluştuğu ileri sürülmektedir (Mischel, 1993: 142).

Bunun yanında Kretschmer (1925) kişileri, fiziksel görünüşleri bakımından “sıska”, “kaslı” ve “obez” olarak ayırarak, kişilerin beden biçimlerine göre farklı rahatsızlıkları olduğu ortaya konmaktadır. Bu doğrultuda “obez” kişiler manik depresif eğiliminde tanımlanırken, diğerleri şizofren olarak tanımlanmaktadır. Bu anlayışın bir devamı olarak Sheldon (1942) ise fizik ile mizaçsal işaretler arasında yapısal biçimler ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, kişilerin davranışlarını üç fiziksel özelliğin belirlediğini savunmaktadır. Bu bağlamda fiziksel açıdan kilolu olan “endomorfik” kişiler, kişilik özellikleri bakımından rahat, yemeyi seven ve sosyal olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel açıdan atletik kişiler olan “mezomorfik” kişiler, kişilik özellikleri bakımından enerjik, iddialı ve cesur olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel açıdan uzun, ince ve omuzları düşük olan “ektomorfik” kişiler ise, kişilik özellikleri bakımından içe dönük, korkulu, sanat yönü olan ve çekingen olarak tanımlanmaktadır (Carver ve Scheier, 1996: 131).

Bir diğer yaklaşım kişilerin ihtiyaç ve güdülerine odaklanarak kişilik özelliklerini açıklamaktadır. Murry’nin (1962) modern ihtiyaç teorisinden ortaya çıkan bu yaklaşım, kişilerin davranışlarının hem kişisel ihtiyaçlar hem de çevresel baskılar tarafından belirlendiğini öne sürmektedir. Bu açıdan kişilerin ihtiyaçlarını karşılama dürtüleri olduğunu ve davranışların oluşmasında, ihtiyaç ve dürtülerinin önemli bir yer tuttuğunu belirten bu yaklaşım, kişiliğin açıklanmasında ihtiyaçların rolünü vurgulamaktadır. Böylelikle hem gözlemlenebilen hem de gizli olan ihtiyaçların değerlendirilmesiyle, kişiler hakkında bilgi edinilebileceği ortaya konmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle kişisel ihtiyaçlardan “başarı ihtiyacı”, “güç ihtiyacı” veya “samimiyet ihtiyacı” gibi ihtiyaçlar ele alınarak, kişilerin bu özellikleri ortaya konmaktadır (Carver ve Scheier, 1996: 93-103).

Son yaklaşım ise durumlar karşısından sergilenen davranışlardan ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz yukarıda ifade edilen fiziksel açıdan kilolu, güçlü veya uzun olmak veya “başarı ihtiyacı”, “güç ihtiyacı” veya “samimiyet ihtiyacı” kişilerin belirli durumlardaki seçimlerini etkileyebilecektir. Fakat belirli

kişisel özellikler ile fiziksel görünüş veya ihtiyaç ve dürtüler arasında bir ilişkinin ortaya konması tipolojik açıdan çok karmaşık bir durumu ortaya koymaktadır. Bu açıdan kişilerin belirli durumlardaki etkilere karşı bireysel olarak oluşturdukları, davranışsal tepkileri gösteren özellik tipolojilerinin, kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve ölçülmesi açısından daha uygun olduğu ifade edilmektedir (Mischel, 1993: 145).

Bununla birlikte literatürde birçok özellik tipolojisinin ortaya konduğu görülmektedir. Fakat kişilik özelliklerini genel anlamda “dışadönük” ve “içedönük” biçiminde ikiye ayıran Jung’un (1933) özellik tipolojisi, çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Buna göre, yalnızlığı seven, çekingen ve münferit hareket eden kişiler içedönük; yalnız olmayan, diğerleriyle vakit geçiren ve çekingen olmayanlar dışadönük olarak tanımlanmaktadırlar. Buna karşın kişileri tek bir özellik ile tanımlamak, çok çeşitli ve karmaşık psikolojik süreçler içeren kişileri açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

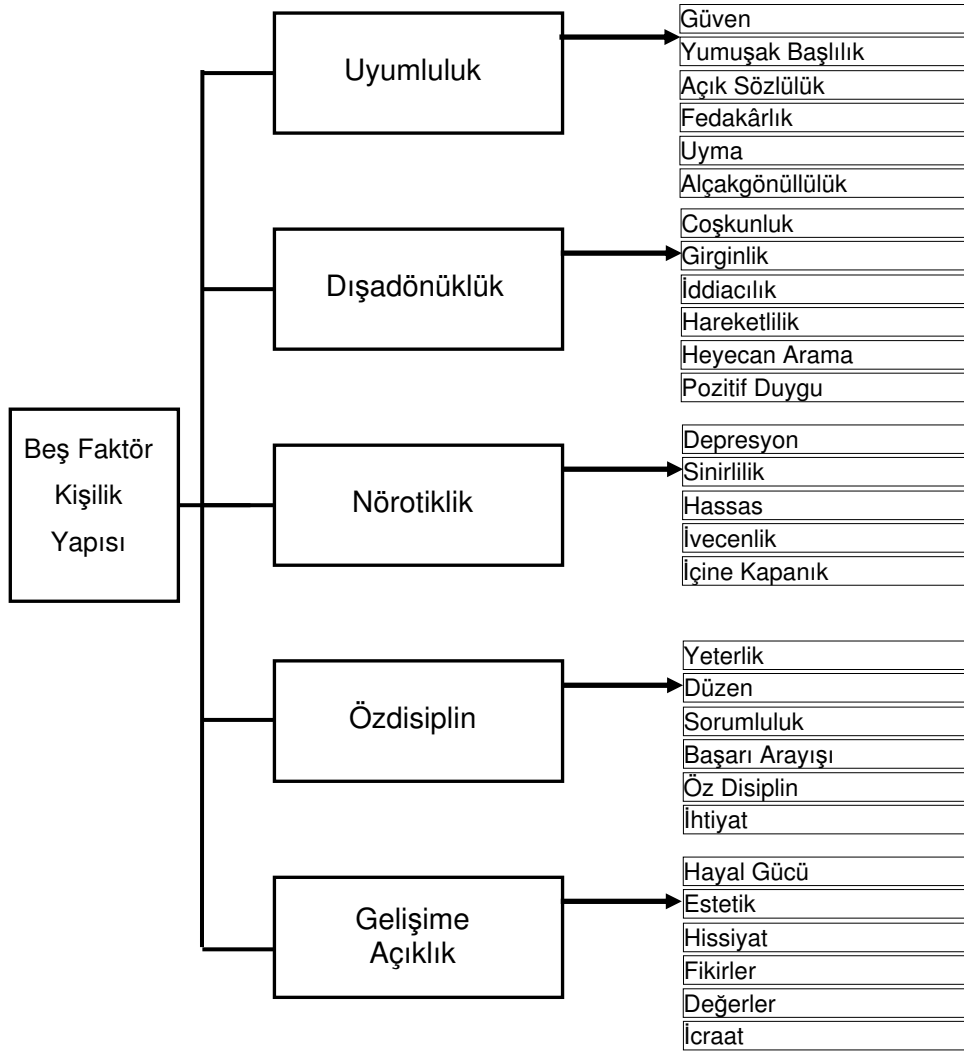
Bu açıdan bakıldığında, kişiler içe dönük, sinirli, bağımlı, endişeli, alçak gönüllü ve benzer daha birçok özelliği barındırabilmektedir. Bu kadar çok özellikten hangilerinin kişilik yapısına temel oluşturacağı veya kaç tanesi kişiliği açıklamaya yeteceği konusunda yapılan araştırmalara bir çözüm yaklaşımı olarak faktör analizlerinin yapıldığı görülmektedir (Briggs ve Cheek, 1986). Bu kadar çok özelliğin niceliksel ve sistematik biçimde tanımlanması ve kategorileştirilmesi için geliştirilen faktör analizi çalışmaları çok farklı açılardan ele alınmaktadır. Cattell (1956) tanımlanan tüm davranış özelliklerini tümevarım bir yaklaşımla faktör analizine tabi tutarak, elde ettiği 16 faktörlük kişilik özelliklerini temel almaktadır. Bunun yanında Eysenck (1951) ise daha önceden belirlenen “dışadönüklük” özelliği ile geçmişten bu yana endişe veya depresyon yaşayan kişilerin, genel psikiyatrik kategoride “nevroz” olarak tanımlandıkları, “nörotiklik” özelliğini başlangıç kabul etmektedir. Bu özellikleri tümdengelim bir yaklaşımla analiz ederek, kişilik özelliklerini ortaya koyan alt seviyelerdeki yapıları ortaya çıkarmaktadır.

Bu bağlamda her ne kadar iki yaklaşımın çıkış noktaları farklı da olsa, genel olarak “dışadönüklük” ve “nörotiklik” gibi iki temel yapının bir alt seviyede beş kişilik özelliğini ortaya koyduğu, bununla birlikte 16 faktörlü yapının da yine aynı beş kişilik özellikleri altında toplanabildiği görülmektedir. Ayrıca yapılan birçok faktör analizi çalışmaları, yukarıda ifade edilen beş faktörlü kişilik yapısının doğruluğunu kanıtlamaktadır (Norman, 1963; Borgatta, 1964; Goldberg, 1990). Ortaya konan bu özelliklerin tanımlanması ve adlandırılması her ne kadar birçok çalışmada farklılık gösterse de Costa ve McCrae’nin (1987) ortaya koyduğu beş faktör kişilik özellikleri, yaygın olarak kabul görmesi açısından ön plana çıkmaktadır (McCrae ve John, 1992).

Bu kişilik özellikleri yapısı, “dışadönüklük”, “nörotiklik”, “gelişime açıklık”, “özdisiplin” ve “uyumluluk” kişilik boyutlarından oluşmaktadır. Bu kişilik yapısının, çalışmamızın araştırma bölümü için benimsenmesi, daha ayrıntılı olarak incelenmesini ve kişilerarası çatışma ile ilişkisinin ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

4. BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK YAPISI VE KİŞİLERARASI ÇATIŞMA

Kişilik özelliklerini ortaya çıkaran yapı çalışmaları, kişiliği tam bir bütün olarak kapsamamakla birlikte, bu yaklaşım kişiliği ele almada geniş bir çerçeve sunmaktadır. Şekil-5’de görülen beş faktör kişilik yapısı incelendiğinde, kişiliğin; “uyumluluk”, “dışadönüklük”, “nörotiklik”, “özdisiplin” ve “gelişime açıklık” boyutlarını içerdiği, ayrıca her boyutun karşısında o boyutu temsil eden kişilik özelliklerinin neler olduğu görülmektedir (Costa ve McCrae, 1995; Bazana ve Stelmak, 2004). Geline bu noktada ifade edilen bu boyutlar açıklanacaktır.

Şekil-5 Beş Faktör Kişilik Yapısı (Costa ve McCrae, 1995)

a. Uyumluluk

Kişilik özelliklerinden, uyumluluk kişilik faktörü yüksek kişiler, güvenilir, yumuşak başlı, açık sözlü, fedakâr, alçakgönüllü olarak tanımlanmaktadır (Bono ve diğ., 2002). Bunların aksine, uyumluluk faktörü düşük kişiler ise düşmanca, yarışmayı seven, güvenilmez, inatçı, kaba ve şüpheli kişilik özellikleri ile bağdaştırılmaktadır (Graziano ve diğ., 1996).

Uyumluluk kişilik özelliği kişinin iç dinamikleri sonucu değil daha çok kişinin öğrenme ve sosyalleşme sürecinin bir ürünü olarak görülmektedir (Liebert ve Spiegler, 1990: 220). Bu bağlamda uyumluluk, sosyal ilişkileri

devam ettirme açısından önemli bir kişilik özelliğidir. Zira, kişilerarası ilişkilerin olumlu ve uzun süreli olması, kişilerin uyumlu kişilik özellikleri göstermeleri ile mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte kişilerarası etkileşimin bir sonucu olan çatışmaların olumsuz etkileri, uyumluluk sayesinde en aza inebilmektedir. Bu açıdan uyumluluk, kişilerarası çatışmanın sonuçları ile kişilerin davranışlarını açıklayıcı bir kişilik özelliği olarak düşünülmektedir (Jensen-Campbell ve Graziano, 2001).

Bununla birlikte yapılan çalışmalarda uyumluluğun, çatışma ve rekabet ile ters yönde bir ilişkisinin olduğu (Antonioni, 1998; Bono ve diğ., 2002) ve uyumlu kişilerin daha yapıcı çatışma çözme stratejileri benimsedikleri belirtilmektedir (Jensen-Campbell ve diğ., 2003). Ayrıca çatışma çözüm yaklaşımlarından işbirliği ve uzlaşma yaklaşımları ile pozitif yönde bir ilişkisinin olduğu ortaya konmaktadır (Moberg, 2001; Park ve Antonioni, 2007).

b. Dışadönüklük

Diğer kişilik özelliği olan dışadönüklük ele alındığında, dışadönük bireyler pozitif, sosyal, enerjik, neşeli ve diğerlerine karşı ilgili olarak tanımlanmakla birlikte; dominant, iddialı, iradeli gibi özelliklerin de dışadönüklük boyutunda yer aldığı ifade edilmektedir (Bono ve diğ., 2002).

Genel olarak çatışmalarda dominantlık ve etkililik özellik boyutlarının ortaya çıktığı düşünüldüğünde, dışadönüklük kişilik özelliğinin çatışma çözüm stratejileri ve çatışmalara yaklaşma eğiliminde, hem baskınlık hem de yarışma ile ilişkili bir yapıyı ortaya koyduğu görülmektedir (Schneer ve Chanin, 1987). Yapılan çalışmalarda rekabet ile pozitif yönde, kaçınma ile negatif yönde bir ilişkisi olduğu ifade edilmektedir (Antonioni, 1998; Moberg, 2001; Park ve Antonioni, 2007). Aynı zamanda dışadönüklük, kişilerarası çatışmalarda duyguları gösterme eğilimi düşünüldüğünde, öfkeyle pozitif ilişki içinde olabilmektedir (Buss, 1991).

c. Nörotiklik

Bir diğer kişilik özelliği olan nörotikliğin suçluluk, sinirlilik, hüzün ve korku gibi duyguları yaşama eğilimi olarak görülmesi yanında, ayırıcı bir özelliğinin olumsuz duygular olduğu belirtilmektedir. Bu açıdan nörotik kişiler kaygılı, güvensiz, içine kapanık, sinirli olarak tanımlanmaktadır (Liebert ve Spiegler, 1990: 220). Nörotikliğin, birçok çeşit uyum sağlama ve ruhsal sağlık problemleriyle ilişkili olması, yaygın psikiyatrik problemlerin başında gelen depresyonla da yakın ilişki içinde olduğunu göstermektedir (Abrams ve diğ., 1991; Jylhä ve Isometsä, 2006; Christensen ve Kessing, 2006). Bu açıdan nörotikliği yüksek kişiler, hayal kırıklığı yaratabilecek durumlardan çekilme, kendini suçlama ve endişe etme eğiliminde olabilirken; düşük nörotikliğe sahip kişilerin yaşamdan daha fazla anlam bulabildikleri ifade edilmektedir (Bolger ve Shilling, 1991).

Kişilerarası çatışmalara ilişkin yapılan çalışmalarda, nörotik kişilerin çatışmayı azaltıcı ve çatışmadan kaçınmacı; nörotikliği düşük kişilerin ise çatışmaya yaklaşmacı ve yüzleşmeci bir tutum izledikleri ortaya konmaktadır (Antonioni, 1998; Moberg, 2001). Ayrıca çatışma çözme yaklaşımlarından uzlaşma ve işbirliği stratejilerinin, problem çözme biçiminde çaba gerektiren yaklaşımlar gerektirmesi, nörotik bireylerin bu stratejileri daha az kullanmalarına neden olmakta, bunun yerine rekabet veya kaçınma stratejilerini tercih ettikleri görülmektedir (Barry ve Friedman, 1998).

d. Özdisiplin

Özdisiplin kişilik özelliği ise itaatkârlık, düzenlilik, disiplin, sorumluluk, başarı yönelimlilik gibi özellikleri barındıran diğer bir kişilik boyutunu ifade etmektedir. Bu özelliklere ek olarak öğrenme ve sosyalleşmenin bir sonucu olduğu ve değerlendirci bir yönünün olduğu ifade edilmektedir (Liebert ve Spiegler, 1990: 220).

Kişilerarası ilişkilerde özdisiplin, ilişkilerin sürdürülmesi açısından önemli bir özelliktir. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda özdisiplini yüksek bireylerin daha iyi arkadaşlık ilişkileri yaşadıkları belirtilmektedir (Jensen-Campbell ve Malcolm, 2007). Bununla birlikte özdisiplini yüksek kişilerin, başarı motivasyonlu yapıları dolayısıyla, özellikle amaçlarına elde etmelerine engel olabilen çatışma çözme yaklaşımlarından, çatışmadan kaçınma ve uzlaşma yaklaşımlarını daha az tercih ettikleri ortaya konmaktadır (Digman ve Takemoto-Chock, 1981; Piedmont ve diğ., 1991; Antonioni, 1998; Moberg, 2001). Bu açıdan başarı motivasyonu, özdisiplinleri yüksek kişilerin çatışma çözme yaklaşımlarından rekabet yaklaşımını sürdürmeleri konusunda, itici bir güç olabilmektedir.

e. Gelişime açıklık

Son kişilik özelliği olan gelişime açıklık, beş faktör kişilik yapısı içinde bilişsel yönü en fazla olan özellik olarak görülmektedir. Bu açıdan yüksek seviyede gelişime açık olan bireyler, hayal kuran, maceracı, orijinal, yaratıcı, meraklı, kendi düşünce ve duygularına yönelen olarak nitelendirilmektedir (Bono ve diğ., 2002; Liebert ve Spiegler, 1990: 220).

Çatışmayla ilgili yapılan çalışmalarda gelişime açık kişilerin tartışmacı yapılarından dolayı çok fazla çatışma yaşama eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Bono ve diğ., 2002). Bununla birlikte gelişime açık kişilerin çatışma çözümüne yönelik yaklaşımlar oluştururken, çatışmalardan kaçmayarak çatışmayla yüzleştikleri görülmektedir (Antonioni, 1998). Ayrıca gelişime açık kişilerin kendi duygu ve düşüncelerini ön plana çıkarmalarının bir sonucu olarak, çatışma çözme yaklaşımlarından uzlaşma ve işbirliği yaklaşımlarını benimsemedikleri ortaya konmaktadır (Chanin ve Schneer, 1984; Moberg, 2001; Park ve Antonioni, 2007).

Yukarıda ifade edilen beş faktör kişilik boyutlarının kalıtsal özellikler taşıması (McCrae ve diğ., 2001) ve kişinin hayatı boyunca bu özellikleri sürdürmesi (Caspi ve diğ., 2005) dolayısıyla, bu özellikler kişilerin

davranışlarını nitelemede kişiliğin temeli olarak görülmektedir (McAdams, 2006: 5). Bunun yanında zaman, durum, yer ve sosyal roller gibi faktörlerde kişilerin davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu açıdan davranışlara yön veren kişilerin temel özellikleri ile becerileri, inanışları, tutumları ve benzeri karakteristik adaptasyonları (characteristic adaptations) arasında bir ayırım yapılmaktadır (Rossier ve diğ., 2005). Bu kapsamda kişisel özellikler ele alındığında, kişilik araştırmacılarının, merkezi kişilik yapısı ve çevresel kişilik yapısı olarak (karakteristik adaptasyonları) genel bir ayırım yaptıkları görülmektedir (Marsh ve diğ., 2006b; Asendorpf ve Van Aken, 2003).

Bu ayırım incelendiğinde, kişilerin davranışlarını açıklamada temel kabul edilen merkezi kişilik yapısının, ortamsal etkilerden, yaşam olaylarından ve çevresel faktörlerden çok fazla etkilenmediği belirtilmektedir. Buna karşın çevresel kişilik özelliklerinin ise ortamdaki, çevreden ve yaşam olaylarından etkilendiği ortaya konmaktadır (McAdams, 2006: 5-12). Buna ilaveten sosyal öğrenme teorisi, davranış biçimlerinin gelişmesinde çevrenin ve pekiştireçlerin önemini ortaya koymakta ve kişinin, kültür tarafından şekillenen geçmişine dayalı olarak beklentiler oluşturduğu ve bu beklentilere göre davranışlar sergilediğini belirtmektedir (Rossier ve diğ., 2005).

Tüm bunlar ele alındığında kişisel özellikler, kişilerin neye sahip olduğu (temel kişisel özellikleri), ne yaptığı (bağlamsal olarak etkilenen stratejiler, hedefler ve ilgiler) ve yaşadığına nasıl anlam verdiği (hayat öyküleri) biçiminde üç seviyede tanımlanmaktadır (McAdams, 1995). Bu açıdan kişilerarası çatışmalar ele alındığında, belirli özellikler (kişinin neye sahip olduğu) çatışmaya ilgili belirli güdülerle ve belirli davranışlarla (kişinin ne yaptığı) ilişkili olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse, uyumluluk özelliği, çatışmaya ilişkin davranışları, çatışma durumunu ve tarafları etkileyebilen, ahenkli sosyal ilişkileri sürdürme ile ilişkilidir. Kişilerin tecrübelerinin yorumu (yaşadıklarına nasıl anlam verdikleri) ise tecrübelerinin toplamını belirtmesine rağmen, belirli özellikler kişilerin yorumunu veya belirli çatışma tecrübelerini anlama biçimlerini etkileyebilmektedir (Graziano ve diğ., 1996).

Bu açıdan kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarına etki eden kişisel özellikler, çevresel faktörlerden fazla etkilenmeyen, kalıtımsal ve merkezi kişilik özelliği olan beş faktör kişilik yapısının yanında, çevresel kişilik özelliği olarak da kabul edilen ve çevrenin etkileriyle şekillenen kendilik algısı ve kişinin beklentilerini dikkate alan kontrol odağı özellikleri açısından da ele alınması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENDİLİK ALGISI

1. KENDİLİK KAVRAMI

Kendilik kavramı, en geniş biçimi ile kişinin kendisi hakkındaki, tecrübeleriyle ve çevreyi yorumlamasıyla biçimlenen bakış açılarını ifade etmektedir. Ayrıca bu bakış açıları, diğer kişilerden gelen geri bildirimlerden, pekiştirmelerden ve atıfların değerlendirmelerinden etkilenebilmektedir (Shavelson ve diğ., 1976).

Bunun yanında, kendilik algısı “öz saygı” ile birlikte düşünüldüğünde, kişinin düşünceleri ve duygularının toplamı olarak, kişiyi bir obje olarak gösteren parçaların, bölümlerin ve içeriklerin bir düzeni olarak da nitelendirilmektedir (Butler ve Gasson, 2005).

Ayrıca kendilik kavramının ne olduğuna yönelik yapılan analizlerde birçok özelliğin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu özellikler;

- Diğer kişilerden farklı bir mevcudiyetin olması,
- Zaman içinde aynı kişi olma ile ilgili devam eden düşünceler,
- Kişinin fiziksel özellikleri,
- Kişinin kontrol ettiğine inandığı geçmiş davranışlar,
- Genel kendilik kavramının birçok yönü arasındaki bir yapı veya uyumluluk derecesi,

- Geçmişteki ve şimdiki düşünce ve tutumlar,
- Bilinçliğin veya bilinç dışılığın değişen dereceleri, olarak sıralanabilir (Liebert ve Spiegler, 1990: 273).

Bu özelliklerle birlikte kendilik kavramının açıklanmasına yönelik, farklı bakış açılarından birçok farklı yapı ortaya konmaktadır.

Bir ayırıma göre kendilik kavramı, hiyerarşik olarak düzenlenmiş genel kendilik kavramı altında akademik ve akademik olmayan kendilik algısı biçiminde ayrılabilir. Akademik kendilik kavramının altında tarih, matematik, bilim ve dil gibi akademik başarı alt boyutları yer alırken; akademik olmayan kendilik kavramının altında sosyal, duygusal ve fiziksel kendilik kavramlarının olduğu belirtilmektedir (Shavelson ve diğ., 1976).

Diğer bir ayırım ise, kişinin hali hazır durumdaki kendisi ile ilgili ne düşündüğü olarak mevcut (gerçek veya tecrübe edilen) kendiliği, kişinin olması istenen veya kişinin olmak zorunda olduğunu düşündüğü olması gereken kendiliği ve kişinin istediği veya arzu ettiği imaj biçimini gösteren ideal kendiliği biçiminde üçe ayrılarak yapılmaktadır (Higgins, 1987).

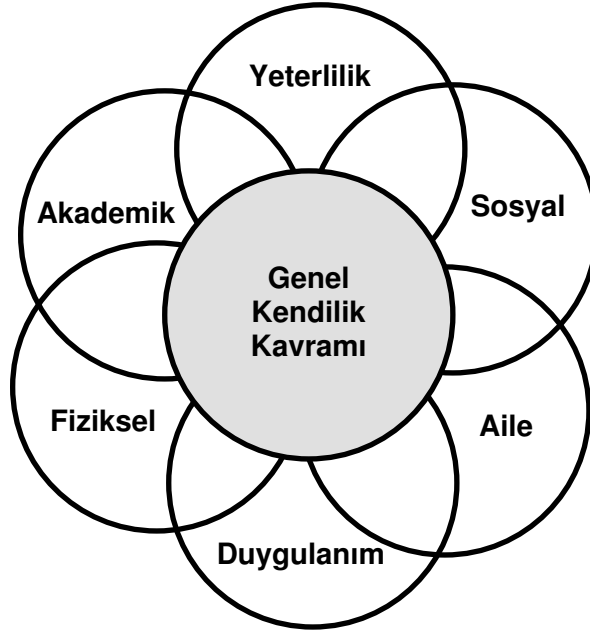
Ayrıca, tecrübî kendilik (bana göre) ve aktör kendilik (ben) arasında da bir ayırımın olduğu belirtilmektedir (Caspi ve diğ., 1989; Mischel ve Shoda, 1995).

Kendilik kavramının yapısına yönelik bir yaklaşım da birçok boyutun yanında, özellikle değişim yaşandığında kişiler için rahatsızlık oluşturan dört boyuttan oluştuğu ortaya konmaktadır. Bu boyutlar; kişiye kendiliğin belirginliğini işaret eden “kendilik bilinci”, kişinin durumlar açısından kendini önemli gördüğü ve karar ile tutumların ön plana çıktığı “kendilik imajı”, kişinin kendisine karşı olumlu veya olumsuz tutum gösterdiği “kendilik saygısı” ve son olarak kişinin “algıladığı kendiliği” biçiminde tanımlanmaktadır (Simmons ve diğ., 1973).

Bunun yanında kişiler, kendi davranış ve davranış sonuçlarını çevreleriyle etkileşim içine girdiklerinde otomatik olarak değerlendirmektedirler (Shavelson ve diğ., 1976). Bu açıdan kendiliğin tanımı yalnızca bir kişilik tanımlamasını değil; değerlendirme temelini de göstermektedir. Böylece bazı araştırmalar tanımlamanın ve değerlendirmenin kavramsal ve deneysel olarak farklı olduğunu savunmaktadır (Crain ve diğ., 1994). Böylece kendiliğin, bilişsel (kendilik kavramları) ve değerlendiren/duygusal (benlik saygısı) bileşenleri arasında bir ayırım yapılarak, temelde iki ayrı unsurunun olduğu ortaya konulmaktadır. Bilişsel kendilik, kendiliğin tanımlayıcı yönünü (ör. “okuma testlerinde iyiyimdir”) ifade ederken; kendilik saygısı, kendiliğin değerlendirici yönünü (ör. “okumayı seviyorum”) ifade etmektedir.

Bununla birlikte bazı araştırmacılar, bu ayırımının yapılmasının zor olduğunu, kendilik kavramının kişinin davranışlarının ve tutumlarının hem açıklayıcı hem de değerlendirici boyutlarını kapsadığını düşünmektedir (Hay ve diğ., 2000). Bu düşünce, kişilerin kendilerinden aldıkları ve diğerlerinden gelen bilgiler ile dört performans standardına (etkisiz, göreceli, karşılaştırmalı, ideal) göre yaptıkları değerlendirmeler dikkate alındığında ortaya çıkmaktadır. Böylece kendilik kavramı, kendilik saygısını da içine alan tek bir yapı olarak, birçok çevresel bağlam içindeki etkilere karşı, kişinin yaptıkları ve tepkileri ile elde edilen ve sürdürülen düzenlenmiş ve öğrenilmiş tepki biçimi olarak açıklanmaktadır (Crain ve diğ., 1994).

Bu açıdan kendilik saygısını da içine alarak oluşturulan ve Şekil-6’da görülen yapıya göre kendilik kavramı, davranışsal yaklaşımla ele alınarak akademik, sosyal, aile, yeterlilik, fiziksel ve duygulanım boyutlarından oluşmaktadır (Bracken ve Howell, 1991). Bu boyutlar ele alındığında, birbirleriyle etkileşimli olmaları yanında, bünyelerinde genel bir kendilik algısını ihtiva etmektedir. Böylelikle kendilik algısı, teorik açıdan bu boyutların kesişiminde bir faktör olarak açıklanmaktadır.

Şekil-6 Çok Boyutlu Kendilik Algısı Yapısı (Bracken ve Howell, 1991)

Yukarıda ifade edilen kendilik kavramının, genel olarak tanımlanması ve farklı bakış açıları doğrultusunda açıklanması yanında, kendiliğin nasıl geliştiği ve hangi faktörlerden etkilendiği konusunun anlaşılması önem taşımaktadır. Bu bakımdan şimdi kendiliğin oluşumuna değineceğiz.

2. KENDİLİĞİN OLUŞUMU

Kendiliğin oluşumunu kişilerin davranışları açısından ele alan yaklaşımlar, davranışların kaynağını kişilerin genel tepki biçimleri olarak görmektedirler. Bu bakımdan kişiler, küçük yaşlardan itibaren kendi özel ve genel tepki biçimlerini, birçok bağlamdaki başarılar ve başarısızlıklar, yaptıklarına karşı diğerlerinin tepkileri ile diğerlerinin model davranışlarındaki ve iletişim beklentilerindeki biçimler yoluyla hem doğrudan hem de dolaylı yoldan öğrenmektedir. Böylece kendilik kavramı, kişilere özgü bir davranış biçimi olarak ifade edilmektedir (Crain ve diğ., 1994).

Kişilerin bilişsel yönlerini ele alan yaklaşımlar ise kendiliğin oluşumunu kişilerin kendilik şemalarıyla açıklamaktadırlar. Bu anlayışla

kişilerin sosyal dünya hakkında ne bildiklerini düzenlemeye yardımcı olan ve hatırlanan, düşünülen ve fark edilen bilgileri de etkileyen zihinsel yapılar olan şemaların, kendilik kavramındaki bilgileri düzenlediği belirtilmektedir (Markus, 1983). Bu açıdan kişiler sürdürdükleri hayat tecrübelerinde yer alan bilgilerden, kendilik kavramını oluşturmaktadırlar. Böylelikle kişiler kendi özel yetenekleri, başarıları, öncelikleri, değerleri ve amaçları hakkında bilgi elde etmektedirler.

Bunun yanında kendilik kavramının gelişimsel olduğu ve kişilerin gelişiminde, giderek farklılaştığı ortaya konmaktadır. Erken çocukluk döneminde oluşmaya başlayan kendiliğin, ergenlik döneminde arttığı ve yetişkinlik döneminde, yeni çevrelere girdikçe gelişmeye devam ettiği belirtilmektedir. Nitekim ilerleyen yaşla beraber, daha geniş çevreyle ve insanla karşılaşan kişiler, her yeni çevreyle birlikte yeni tecrübelerin, başarı ve başarısızlıkların kendi davranışlarını değerlendirmesine izin vermektedir. Bu farklılaşan öğrenme tecrübeleri, kişilerin kendilik kavramlarını zamanla geliştirmektedir (Crain ve diğ., 1994).

Bununla birlikte bu gelişim süreci, kişilerin bilişsel becerilerindeki değişimle birlikte oluşmaktadır. Bu bilişsel süreçler dikkate alındığında; kişiler daha erken çocukluk dönemlerinde davranışsal ve fiziksel özelliklere, daha sonraki dönemlerde daha soyut ve psikolojik özelliklere odaklanmaktadır. Bu açıdan kişiler, çocukluktan itibaren kendiliğin görülebilir yönlerine; gelişimle birlikte daha psikolojik süreçlerine odaklanarak, kendilikleri konusundaki bakış açılarını oluşturmaktadırlar (Harter ve Pike, 1984).

Kendilik kavramının zamanla geliştiğine yönelik bir bulgu da, kişilerin olgunlaştıkça kendilik kavramının içeriğinin değişmesidir. Yaş ile birlikte kişilerin kendi yeterliliği yönündeki bakış açıları değişmektedir. Bu konuda yapılan bir çalışma, çocukların görev zorluğu ve yapabilme yeteneği konusundaki açıklamalarının, okul yılları boyunca nasıl değiştiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede daha küçük yaştaki öğrenciler yetenek ile çaba arasında bir ilişkinin olmadığını düşünürken; daha büyük yaşlardaki çocuklar

bu ikisi arasında yakın ilişki olduğunu ifade etmişlerdir (Nicholls ve Miller, 1984).

Ayrıca kendilik, bu gelişim süreçleri boyunca önemli kişilerden gelen geri bildirimlerle, kişinin kendi kendini değerlendirmesi ve diğerleriyle kendisini karşılaştırmasıyla biçimlenen bir olgu olmaktadır. Böylelikle kendilik kavramı, kişilerin sosyal çevrelerini anlamalarına ve gelecekteki davranışlarına yön vermelerine de yardım etmektedir (McCombs ve Marzano, 1990).

Bu açıdan kendilik hakkında nasıl bilgi edinildiği ile ilgili üç yaklaşım ortaya konmaktadır. Bu yaklaşımlar; kişilerin iç gözlem yapmaları, kendi davranışlarını gözlemlmeleri veya diğer kişilerle kendilerini karşılaştırmalarıdır. Bunlar sırasıyla ele alındığında; her şeyden önce kendilik, kişilerin kendi düşünce, duygu ve güduları vasıtasıyla, iç gözlem sonucu kendini değerlendirerek bilgi toplaması olarak görülebilir. Ancak kişinin iç gözlem yoluyla kendini değerlendirmesi, kişi için güvenilir bir bilgi kaynağı olmamaktadır. Zira, kişilerin bunun için ayrıca bir zaman ayırmaması veya duyguların ve davranışların bilinçten saklanabileceği kuşkusu, güvenilir bilgi toplamayı engelleyebilmektedir (Aronson ve diğ., 2005: 145).

Kendilik hakkında diğer bir bilgi toplama yaklaşımı, kişilerin kendi davranışlarını gözlemlenmeleridir. Bu yaklaşım, tutum ve duyguların belirsiz olduğu durumlarda, davranışlardan çıkarımların elde edilmesini ifade etmektedir. Bu açıdan kişi, niçin belirli biçimde davrandığı konusunda atıflar yaparak, kendi davranışlarını gözlemleyerek ve açıklayarak, kendiliği konusunda bilgi edinebilmektedir (Albarracin ve Wyer, 2000).

Son yaklaşım ise diğer kişileri kullanarak, kişilerin kendilikleri konusunda bilgi toplamalarıdır. Bu yaklaşım kendiliğin, tek bir bağlamda gelişmediği, kişilerin çevresindeki insanlarla birlikte şekillendiği, varsayımından ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan kişilerin, kendi yetenek ve tutumlarını diğer kişilerle karşılaştırarak, kendileri hakkında bilgi topladıkları

belirtilmekte ve bu yaklaşım sosyal karşılaştırma teorisi olarak isimlendirilmektedir (Aronson ve diğ., 2005: 155). Bu teoriye kısaca değinmeyi gerekli görmekteyiz.

3. SOSYAL KARŞILAŞTIRMA TEORİSİ

Sosyal karşılaştırma teorisi kişilerin, düşüncelerini ve yeteneklerini doğru biçimde değerlendirmeye yönelik güdülerinin olduğunu, böylece kendi yetenek seviyelerini doğru değerlendirerek ve doğru tutumlar oluşturarak motive olduklarını varsaymaktadır. Bunun yanında bu değerlendirmeler, fiziksel standartların olmadığı durumlarda, kişilerin kendilerini diğerleriyle karşılaştırmaları sonucu yapılmaktadır. Kişiler bu karşılaştırmaları, öncelikli olarak kendi durumlarına benzer durumda olanlarla yapmaktadırlar (Festinger, 1954). Bu durumu bir örnekle ifade etmek gerekirse, örneğin satranç oyununa yeni başlayanlar kendilerini, satrancı iyi bilenlerle değil; diğer yeni başlayanlarla karşılaştırmaktadır.

Bununla birlikte kişiler, yalnızca kendi yetenek ve düşünceleri açısından değil; duyguları, kişilikleri, itibarları veya maaşları şeklinde, elde ettiği sonuçlar boyutlarında da karşılaştırmalar yapmaktadırlar. Bu açıdan sosyal karşılaştırmamanın amacı, birçok kişisel amaçlara ve dürtülere hizmet etmekle birlikte, genel olarak kişilerin kendiliklerini düzenlemeye yönelik olmaktadır.

Ayrıca sosyal karşılaştırma sürecinin temel varsayımı olan, kişilerin karşılaştırma için belirli diğer kişileri seçmesi; sosyal karşılaştırma ihtiyacının, durumlar tarafından dikte edilen ve düzensiz hareket eden bir durumu ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu açıdan bu süreç, kişilerin özellikleri değil, durumların özellikleri tarafından yönlendirilen sosyal bir süreç olarak görülmektedir. Bu bağlamsal faktörlerin etkisine rağmen, karşılaştırmaların herkes tarafından yapılması yani evrensel olması ve bazı kişilerin diğerlerine göre daha fazla karşılaştırma yapmaları (Steil ve Hay, 1997) sosyal karşılaştırmamanın bireysel farklılık değişkeni olarak da düşünülmesine neden

olmaktadır. Böylelikle sosyal karşılaştırmanın, kişilerin kendilerini diğerleriyle karşılaştırma eğilimini gösteren, yapısal bir değişken olduğu ortaya konmaktadır. Bu bakımdan sosyal karşılaştırma seviyesi yüksek kişiler, kendilik belirsizliklerini azaltma konusunda diğerlerinin davranışlarına karşı duyarlı ve kendilikleri hakkında bir derece belirsizliğe sahip kişiler olarak tanımlanabilmektedirler (Eurich ve Byrne, 2004).

Bu doğrultuda kişilerin yaptıkları sosyal karşılaştırmalar çeşitli biçimlerde ele alınmaktadır. Kişiler arzu ettikleri en yüksek seviyenin ne olduğunu bilmek istediklerinde, yukarıya dönük sosyal karşılaştırmalar yapmaktadır. Bu durum kişilerin kendilerini, belirli özellikler bakımından kendilerinden daha iyi durumlardaki kişilerle karşılaştırdıklarında oluşmaktadır. Yukarı dönük sosyal karşılaştırmanın amacı, kişinin kendisini geliştirme stratejisi olmaktadır. Bunun yanında kişilerin, belirli yetenek veya özelliklerde kendilerinden daha düşük seviyelerdeki kişilerle kendilerini karşılaştırmaları, aşağı dönük sosyal karşılaştırma olarak açıklanmaktadır. Bu tür karşılaştırmaların amacı ise genellikle kişinin kendini büyütme stratejisi olmaktadır. Bunların yanında kişilerin kendileri hakkında doğru ve gerçekçi bilgi edinme istekleri, kişileri belirli özellikler bakımından kendileri ile benzer kişilerle karşılaştırmalarına yönlendirmektedir. Bu tür karşılaştırmalarda kişilerin alacakları geri bildirimler olumsuz da olsa, kendileri hakkında bilgi edinme ve kendilerini değerlendirme istekleri ön plana çıkabilmektedir (Taylor ve diğ., 2006: 123).

Bu tür sosyal karşılaştırmalar en temelinde kişilerin genel olarak kendiliklerini oluşturma veya kendiliklerini düzenleme çabaları olarak görülmektedir. Kişilerin bu biçimde oluşturdukları kendilik düşünceleri, bir yönüyle kişilerin sosyal ilişkilerde sergiledikleri davranış ve tutumlarının belirleyicileri olabilmektedir. Aynı zamanda davranış ve tutumlar da karşılıklı etkileşimle kişilerin kendiliklerine şekil verebilmektedir. Bu açıdan ele alındığında, kişilerarası ilişkilerde kişilerin sergiledikleri davranış biçimleri, genel olarak kendilerini nasıl gördükleriyle de ilgili olabilmektedir.

Bu noktada kendilik algısıyla, kişilerarası ilişkilerde sergilenen davranışlar arasındaki ilişkileri ortaya koyan çalışmalar ele alınarak, çatışma çözme davranışları ile ilişkilendirilecektir.

4. KENDİLİK ALGISI VE KİŞİLERARASI ÇATIŞMA

Literatür incelendiğinde, genel kendilik algısının ve birçok bileşeninin (akademik kendilik algısı, kendilik saygısı vb.) çoğunlukla kişilerin akademik ve performans yönleri ile birlikte alındığı görülmektedir. Bu açıdan kendilik algısı genel olarak kişilerin motivasyonları, kariyer arzuları, eğitim başarıları, iş performansı, ruhsal ve fiziksel sağlıkları ile ilişkilendirilmektedir.

Kendilik algısının özellikle akademik yönü ele alınarak yapılan çalışmalarda, akademik boyutlar dikkate alındığında, kendilik algıları yüksek öğrencilerin, düşüklere oranla daha başarılı oldukları belirtilmektedir (Hay ve diğ., 1998). Bununla birlikte akademik kendilik algısının daha fazla başarıyı getirdiği ve başarının artmasıyla, kişilerin kendilik algılarının da arttığı ortaya konmaktadır. Böylelikle kendilik algısı ve akademik başarı arasında, olumlu yönde karşılıklı bir etkileşim olduğu belirtilmektedir (Marsh ve diğ., 2005). Buna ilaveten, daha önceki akademik kendilik algısı ve başarının daha sonraki kendilik algısı ve başarıyı da olumlu yönde etkilediği ifade edilmektedir (Marsh ve Craven, 2006).

Ayrıca kendilik algısı ile kişilerin fiziksel performansları arasında da bir ilişki kurulmaktadır. Kendilik algısı arttıkça, fiziksel performans da artmakta ve artan fiziksel performans, etkileşimli biçimde kendilik algısını artırmaktadır. Bu açıdan kendilik algısının bir yönü olan fiziksel kendilik algısı ile kişilerin fiziksel performansları arasında karşılıklı bir etkileşimin olduğu belirtilmektedir (Marsh ve diğ., 2006a).

Bunun yanı sıra, kendilik saygısının kişilerin mutluluklarıyla da ilişkisi bulunmaktadır. Bu çerçevede düşük kendilik saygısı depresyonla (Hay ve

diğ., 1998), yüksek kendilik saygısı ise iyi duygularla ve mutlulukla ilişkilendirilmektedir (Baumeister ve diğ., 2003).

Kişilerarası ilişkiler açısından kendilik algısının sosyal yönü ele alındığında, kendilik algısı ile kişilerarası ilişkilerin başarısı ve devamı arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir (Neuringer ve Wandke, 1966). Bu durum “kişinin karşısındakini sevmesi ve kabul etmesinden önce kendisini sevip kabul etmesi gerektiği” (Fromm, 2003: 23) düşüncesinden hareketle açıklanabilir. Ayrıca kendilerini daha olumlu biçimde görenlerin diğerlerine karşı daha saygılı davranmaları (Richmond ve diğ., 1972) bu düşünceleri destekler niteliktedir.

Bunun yanında kendilik algıları düşük kişilerle karşılaştırıldıklarında, kendilik algıları yüksek kişilerin daha popüler, daha işbirlikçi ve ısrarcı oldukları belirtilmektedir. Ayrıca kendilik algıları yüksek kişilerin konuşkan ve baskın oldukları, buna karşın kendilik algıları düşük kişilerin sessiz ve içe dönük oldukları ortaya konmaktadır (Hay ve diğ., 1998). Nitekim kendilik saygıları yüksek kişilerin, düşüklere göre ne düşündüklerini açıkça söyleme konusunda ve içinde bulundukları grup yaklaşımlarını eleştirme konusunda daha çok istekli olmaktadır. Bu yönden genel olarak kendilik saygısı arttıkça girişkenliğin de arttığı belirtilmektedir (Baumeister ve diğ., 2003).

Görüldüğü gibi kendilik algısı, kişilerin performans ve başarıları yanında sosyal davranışlarını da etkilemektedir. Literatürde, her ne kadar kişilerin çatışma çözme davranışlarıyla, kendilik algıları arasındaki ilişkileri ele alan bir çalışmaya rastlanılmamışsa da yukarıda değinilen çalışmalar kendilik algısının, birçok kişilerarası ilişkilerde sergilenen davranışların nedeni olabileceğini göstermektedir.

Bu anlayışla, çalışmamızın bu kısmına kadar, kişilerarası çatışmalar hem yapısal kişilik özellikleri hem de kendilik algılamaları açısından ele alınmıştır. Bunun yanında kişilerin davranış biçimlerinin gelişmesinde bir diğer önemli etki, kişinin çevresine ve davranış pekiştireçlerine (davranış

sonucunda elde edeceği ödöl veya cezalara) odaklanan kontrol davranışlarıdır. Kontrol davranışları, kişilerarası ilişkilerdeki çatışma davranışlarını belirlemede etkili olabileceği değerdendirilen, diğdr bir kişisel özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışmamızın bu noktasından itibaren kontrol odağı kavramı ve kişilerin kontrol davranışları ele alınarak, kişilerarası çatışmalarla ilişkilendirilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KONTROL ODAĞI

1. KONTROL ODAĞI KAVRAMI

Kontrol odağı kavramı, kısmen kültürel etkilerle şekillenen kişisel geçmişin, genelleşmiş bir pekiştirecin olma olasılığı hakkında belirli beklentilere yol açtığı, varsayımına dayanmaktadır. (Rossier ve diğ., 2005). Başka bir ifadeyle kişilerin bir davranışın istenilen sonuçlara ulaşım sağlayamayacağı konusunda beklenti içinde olduklarını varsaymakta ve bu beklentinin daha sonradan kişinin ne yaptığına önemli bir göstergesi olmaktadır. Bu açıdan kişilerin davranışlarının bir yönünü beklentiler oluşturmaktadır.

Daha geniş çerçevede ele alınırsa, sosyal öğrenme teorisi kapsamında kişilerin davranışlarının, davranış potansiyeli, pekiştireç, beklenti ve psikolojik durumun etkileşimi sonucu ortaya çıktığı belirtilmektedir (Engler, 1985: 414-416; Liebert ve Spiegler, 1990: 444). Şimdi davranışları belirleyen bu faktörleri kısaca inceleyeceğiz.

Kişiler herhangi bir durum için farklı olma olasılıkları bulunan duygusal, bilişsel, sözlü ifade gibi birçok tepki biçimi sergileyebilmektedir. Ayrıca kişiler, belirli bir duruma yönelik birçok farklı biçimde tepkiler de gösterebilmektedir. Bu açıdan davranış potansiyeli, belirli bir durum için belirli bir tepki biçimini sergilenme olasılığını ifade etmektedir.

Bununla birlikte kişiler çoğunlukla en fazla tercih ettikleri sonuçları gerçekleştirmeye yönelik davranmaktadır. Bu bakımdan sonuçlara atfedilen pekiştireç, olası diğer pekiştirenler arasından, belirli bir pekiştiren için kişinin sübjektif önceliğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında pekiştireç, kişilerin

geçmiş tecrübelerine göre şekillenmekte ve kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir.

Pekiştireçlerin yanında, kişiler belirli bir davranışın belirli bir pekiştirenle sonuçlanacağı olasılığı hakkında beklentiler taşımaktadır. Yani her potansiyel sonuç veya pekiştirenin kişi açısından bir olasılık seviyesi vardır. Bu olasılık seviyesi beklenti olarak adlandırılmakta olup, bu kapsamda beklenti ve pekiştireç birbirinden bağımsız olmaktadır. Böylelikle her iki faktör eşzamanlı ve beraber düşünülerek, davranış potansiyeli ortaya konmaktadır.

Ayrıca ortamsal şartlar ele alındığında, davranışlar kişilerin psikolojik durumlarıyla da ilişkili olmaktadır. Bu bakımdan belirli bir durum, farklı bireyler için farklı anlamlar taşımakta ve bu anlamlar kişilerin tepkilerini etkileyebilmektedir.

Bu kapsamda sosyal öğrenme kuramıyla birlikte ortaya çıkan kontrol odağı (Rotter, 1954) ve yeterlilik (Bandura, 1976) kavramları kişilerin genelleştirilmiş beklentileri olarak ifade edilmektedir (Carver ve Scheier, 1996: 370). Bu beklentilerden biri olan kontrol odağı kavramı, kişinin dünya hakkındaki genel beklentisi olarak görülmektedir. Sosyal öğrenme teorisine göre, çabalarının sonucunda başarılı olup ödüllendirilen kişiler ile çabaları karşısında başarılı olamayan kişiler arasında farklı beklentiler gelişmektedir.

Bazı kişiler, davranışlar ile pekiştireçler arasında bir ilişkinin olduğunu varsayarak, pekiştireçlerin kendi davranışları tarafından kontrol edildiğini düşünürken, diğerleri bu ilişkinin olmadığını, pekiştireçlerin kendisi dışında bir güç tarafından kontrol edildiğini düşünmektedir. Böylece kişilerin davranışları ve devamındaki pekiştirenleri arasında etki-tepki ilişkisi olup olmadığına yönelik düşünceler oluşmaktadır. Davranışları ile ödülleri arasında bir ilişki olduğunu düşünen kişiler iç kontrol odaklı olarak tanımlanırken; böyle bir ilişkiyi düşünmeyenler dış kontrol odaklı olarak tanımlanmaktadır (Twenge ve diğ., 2004; Oliver ve diğ., 2006).

Başka bir ifadeyle kontrol odağı, kendi hareketlerine bağlı olup olmadığı hakkında, kişinin bir pekiştiren olay ve değerlendirmenin sübjektif bakış açılarını ifade etmektedir. Eğer olay önceden kestirilemeyen veya güçlü diğerlerinin kontrolü biçiminde şansın, olasılığın, tesadüfün, kaderin bir sonucu olarak değerlendirilirse bu düşünce dış kontrol odağı olarak adlandırılmaktadır. Eğer olay kişinin kendi davranışının veya kendi sabit özelliklerinin bir sonucu olarak değerlendirilirse bu düşünce iç kontrol odağı olarak tanımlanmaktadır (Steitz, 1982). Bu anlayış kişilerarası kontrol farklılığıyla birlikte, bireysel farklılıkları da beraberinde getirmektedir.

Böylelikle kişiler, geçmiş tecrübelerine dayanarak almış oldukları pekiştireçlerin, kendi davranışlarına veya dış güçlere dayandığı düşüncesinden hareketle dış ve iç biçiminde iki kontrol davranışı sergilemektedirler. Bu noktada dış ve iç kontrol odağı kavramlarının ele alınmasını gerekli görmekteyiz.

2. DIŞ KONTROL ODAĞI

Dış kontrol odağına sahip bireyler, pekiştireçlerin kaderin, şansın veya kendileri dışındaki bazı güçlerin kontrolünde olduğunu düşünmektedirler (Rotter, 1954: 25).

Bu açıdan dış kontrol odağına sahip kişilerin, çevre üzerine denetimlerinin olmadığını düşünmeleri, bu kişilerin daha pasif ve kendilerine ve diğerlerine daha az güvenen kişiler olduklarını ortaya koymaktadır (Loosemore ve Lam, 2004; Silvester ve diğerleri, 2002).

Kendilerine karşı güvensiz olan dış kontrol odaklı bireylerin kendilerini yetersiz hissettikleri, anksiyete, stres ve depresyon seviyelerinin daha yüksek olduğu, edilgen, kuşkucu ve dogmatik oldukları, bununla birlikte daha az güç ve esneklik gösterdikleri belirtilmektedir (Ashby ve diğ., 2002; Yeşilyaprak, 2000; Yağışan ve diğ., 2007).

Bununla birlikte, dış kontrol odaklıların kendilik algılamalarında sorunlar yaşadığı, kendilerini daha olumsuz gördükleri (Yağışan ve diğ., 2007), artan şizofren ve depresyon ile birlikte öz saygı seviyelerinin de daha düşük olduğu ifade edilmektedir (Goodman, diğ., 1982).

Buna ilaveten kontrol odağının, kişilerarası ilişkilerinde ve sosyal becerilerde etkili olduğu, dış kontrol odaklı kişilerin kişilerarası ilişkilerde daha yetersiz ve sosyal yeteneklerinin daha zayıf olduğu ortaya konmaktadır (Martin ve diğ., 2005). Bu görüşü destekler nitelikte sağlık uzmanları arasında yapılan bir çalışmada, dış odaklı kişilerin iletişim becerilerinin iç odaklılara göre daha kötü olduğu ifade edilmektedir (Libert ve diğ., 2003). Ayrıca dış odaklı kişilerin, iç odaklı kişilere göre daha saldırgan oldukları belirtilmektedir (Österman ve diğ., 1999).

Bu açıdan dış kontrol odaklı kişiler, depresyon ve endişe seviyeleri yüksek, kendine güven ve özsaygı düzeyi düşük, çaresizlik duyguları içerisinde daha yalnız kişiler olarak tanımlanabilir. Buna ek olarak çevre üzerinde denetimlerinin olmaması, daha edilgen, kuşkucu ve dogmatik olmaları, uyumsuzluk ve psikolojik rahatsızlıkları da beraberinde getirebilmektedir.

3. İÇ KONTROL ODAĞI

İç kontrol odağına sahip bireyler ise kendilerine olan olaylardan kendilerini sorumlu tutmakta ve pekiştireçlerin kendi kontrollerinde olduğunu düşünmektedir (Rotter, 1954: 25).

Bu açıdan iç kontrol odaklılar kendilerini başarılı, etkili, atılgan, girişimci, güvenli ve bağımsız kişiler olarak tanımlamaktadır (Yeşilyaprak, 2000; Silvester ve diğerleri, 2002; Loosemore ve Lam, 2004). Ayrıca akademik başarılarının daha fazla olduğu, yarışma ortamlarında daha üstün ve toplumsal olaylarda daha aktif oldukları ortaya konmaktadır (Diesterhaft ve Gerken, 1983; Anderson ve diğ., 2005).

Bunlara ilaveten iç kontrol odaklı kişilerin, kendilik algılamalarının yüksek olduğu (Silvester ve diğerleri, 2002; Loosemore ve Lam, 2004) ve özellikle akademik performansta, kendilik algılarını yükseltme çabalarının, karşılıklı olarak kişilerin iç kontrol odaklarının da yükseldiği belirtilmektedir. Bu iki özellik arasındaki ilişki her ne kadar karşılıklı gibi görünse de iç kontrol odağının oluşması, öncelikli olarak kendilik algısının yükselmesine bağlı olmaktadır. Daha sonradan gelişen iç kontrol odağı ise kendilik algılarını güçlendirmektedir (Eberhart ve Keith, 1989).

Ayrıca iç odaklı olanların daha bağımsız, daha başarılı, politik açıdan aktif ve kişisel güce sahip olma eğilimde oldukları (Yağışan ve diğ., 2007) kendilerini daha sağlıklı hissettikleri (Ozolins ve Stenstrom, 2003), başa çıkma becerilerinin daha yüksek olduğu (Elise ve diğ., 1998) ve içsel motivasyonlarının daha fazla olduğu belirtilmektedir (Fazey ve Fazey, 2001).

Tüm bunlarla birlikte iç kontrol odaklıların özellikleri:

- Hedeflerini elde etme konusunda çevredeki fırsatlara karşı dikkatli olan,
- Çevresini geliştirmek için faaliyetlere katılan,
- Başarıyı elde etmeye büyük önem veren,
- Kendi becerilerini geliştirme konusunda daha istekli,
- Dış odaklılara göre daha fazla soru soran ve daha fazla bilgi hatırlayan kişiler olarak da tanımlandığı görülmektedir (Loosemore ve Lam, 2004).

Bu özelliklerin yanında iç kontrol odaklıların daha az stres yaşadıkları, duygusal merkezli baş etme davranışlarından daha çok, görev

merkezli baş etme davranışları sergiledikleri ve başarıyla birlikte iç kontrol odaklı düşüncelerini de geliştirdikleri görülmektedir (Anderson, 1976).

Tüm bunlar sentezlendiğinde iç odaklı kişiler, akademik olarak daha başarılı, toplumsal ilişkilerde etkin, kendilerini daha güvenli, bağımsız ve sorumlu olarak değerlendiren, kendilik algıları yüksek, atılgan ve girişimci kişiler olarak tanımlanabilir. Ayrıca öz saygı ve öz güven duygularının gelişmiş olması ve etkin baş etme davranışları sonucunda, iç kontrol odaklıların ruhsal olarak daha sağlıklı oldukları düşünülebilir.

4. KONTROL ODAĞI VE KİŞİLERARASI ÇATIŞMA

Kişilerarası çatışma durumlarında özellikle çatışmanın sonuçlarına odaklanan çözüme yaklaşımları ele alındığında iç kontrol odaklı kişilerin bütünleştirici çatışma çözme yaklaşımları oluşturdukları gözlemlenirken, dış kontrol odaklı kişilerin çatışmadan kaçınmacı bir tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir (Canary ve diğ., 1988).

Kişilerarası çatışma çözme davranışları bir bakıma kişilerarası müzakere ve problem çözme süreçleri olarak da görülebilir. Bu açıdan ele alındığında, iç kontrol odaklı kişilerden oluşan müzakere gruplarının, iddiacı ve başarı yönelimli tutumları dolayısıyla daha yüksek beklentiler içinde oldukları ve uzlaşmalara varamadıkları belirtilmektedir (Ford, 1983). Bu durum iç kontrol odaklı kişilerin, kişilerarası ilişkilerde rekabetçi tutumlar sergileyebileceklerini ortaya koymaktadır.

Kişilerarası çatışma çözmeye iletişim açısından bakıldığında, iletişimin anlamlı ve etkili fonksiyonları olan kontrol, güven ve samimiyet ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda kontrol, amaçları yerine getirebilmek için, güven ve samimiyet ise etkileşimin doğası için önem taşımaktadır. İletişim süreçlerinin bir yönüyle çatışma çözme amacı taşıması, etkili ve anlamlı iletişim motivasyonu açısından kontrol odağının önemini artırmaktadır. Bu açıdan şansın veya güçlü diğerlerinin kendi yaşamını kontrol ettiğini düşünen

kişiler iletişimi, kişilerarası ilişkilerden kaçmak için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Bu durum, sosyal açıdan zayıf olan ve depresif özellikler sergileyen dış kontrol odaklı kişilerin, kişilerarası ilişkilerden daha az tatmin olduklarıyla ve çekingen davranışlar sergiledikleriyle açıklanabilir (Rubin ve Rubin, 1992). Bu açıdan kişilerarası çatışma çözme durumlarında, dış kontrol odaklıların daha çok kaçınma davranışları sergileyebileceği düşünülebilir.

Aynı zamanda kişilerarası çatışmaların yaşandığı iletişim süreçlerinde, birçok davranış biçimleri sergilenebilmektedir. Kişilerarası çatışmaların çözümüne etki edebilecek davranış biçimleri olan tartışmacılık ve sözlü saldırganlık gibi iletişim özellikleri yalnızca bunlardan ikisidir. Bu davranış biçimleri de kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. İç kontrol odağına sahip kişilerin daha az tartışmadan kaçma biçiminde davranış sergiledikleri görülmektedir. Buna karşın dış kontrol odaklılar ise daha fazla sözlü saldırganlık içinde oldukları ortaya konmaktadır. Buna ilaveten saldırganlık seviyeleri yüksek kişilerin, yaklaşma motivasyonlarının yüksek, kaçınma motivasyonunun düşük olduğu belirtilmektedir (Avtgis ve Rancer, 1997). Bu açıdan ele alınacak olursa; iç kontrol odaklılar çatışma çözme süreçlerinde daha yaklaşmacı, dış kontrol odaklı kişiler ise daha kaçınmacı tutum takınabilecektir. Ayrıca dış kontrol odaklıların çatışma çözümünde daha fazla duygusal ifadeler gösterebileceği varsayılabilir.

Bunun yanında kişilerarası ilişkiler açısından evlilik literatürüne bakıldığında; iç kontrol odaklı kişilerin, evlilikle ilgili problemlerini çözmede daha aktif çabalar gösterdikleri (sözlü davranışlar vb.) buna karşın dış kontrol odaklı kişilerin, kendi davranışlarının önemli olmadığını düşündüğü ve kişilerarası ilişkilerde daha pasif bir tutum sergiledikleri görülmektedir (Doherty, 1981).

Benzer biçimde arkadaşlık ilişkilerinde, iç kontrol odaklı kişiler, kişilerarası ilişkiler kurmak için çalışmakta ve bu ilişkilerde ortaya çıkan problemleri daha aktif yollar kullanarak çözmektedirler. Buna karşın dış kontrol odaklılar, ilişkide yaşanan problemlere karşı daha pasif tutumlar

takınmakta ve kişilerarası ilişkilerin olup olmaması yönünde çok fazla çaba göstermemektedir (Morry, 2003).

Görüldüğü gibi farklı kişisel özellikler kişilerarası ilişkilerde farklı tutumlar ve davranışların sergilenmesine neden olmaktadır. Kişisel yapıların bir sonucu olan bu tutum ve davranışlar kişilerarası çatışmalarda da kendini göstermektedir. Kişilerarası ilişkilerin olumlu olması ve devam etmesi, yaşanan çatışmaların yapıcı çözümlenmesiyle yakından ilişkilidir. Bu açıdan yapıcı veya yıkıcı hangi çatışma çözme yaklaşımının hangi kişilik özellikleriyle ilişkili olabileceği değerlendirilmiş ve bazı çalışmalarda bulunan sonuçlarla da ilişkilendirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünden itibaren ortaya konan bu ilişkileri sınamak ve doğrulamak amacıyla yapılan uygulamalı bir çalışma ortaya konacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

UYGULAMALI ARAŞTIRMA: KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE KENDİLİK ALGISI, KONTROL ODAĞI VE KİŞİLİK YAPISININ ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE ETKİLERİ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çatışma çözme yaklaşımları, sosyal yaşamın kaçınılmaz bir parçası olan kişilerarası çatışmaların sonuçları açısından önem taşımaktadır. Çatışmaların yıkıcı veya yapıcı sonuçlanması, hangi çözüm yaklaşımlarının benimsendiğiyle yakından ilişkilidir. Bununla birlikte çözüm yaklaşımlarının benimsenmesine birçok faktör etki etmektedir. Bu etkilerin başında kişisel özellikler, kültür, ortam ve kişilerarası etkileşim gelmektedir.

Bu çalışmada anılan faktörlerden yalnızca kişisel özellikler ele alınmakta; ve bu özelliklerden kişilerin davranış, düşünce ve duygularının açıklayıcı mekanizmaları olarak görülen kişilik yapısı, kendilik algısı ve kontrol odağı değişkenleri üzerine odaklanılmaktadır.

Bu açıdan, günümüze kadar yapılmış kuramsal çalışmalar çerçevesinde, kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları ile kişilerin sahip olduğu kişisel özelliklerden kişilik yapısı, kendilik algısı ve kontrol odağı özellikleri arasındaki ilişkilerin kurulması, yapılacak uygulamalı bir çalışmayla bu ilişkilerin ortaya çıkarılması, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çatışma çözüm yaklaşımları literatürde yer alan birçok çalışmada çatışmanın sonuçlarına veya tarafların çıkarlarına odaklanan çözüm yaklaşımlarıyla ele alınmaktadır. Çatışma çözmenin iletişimsel bir süreç olduğu gerçeği, bu süreçteki duygu ve davranışların önemini ortaya

koymaktadır. Bu bakımdan çatışma çözme sürecine ve bu süreçteki kişilerin sergiledikleri yaklaşımlara odaklanmanın, çözüme daha yapıcı ve olumlu katkıda bulunabileceği değerlendirilmektedir. Bu açıdan çalışmada benimsenen ve çatışma sürecine odaklanan çözme yaklaşımlarının ele alınmasının ayrı bir önemi vardır.

Bununla birlikte, çatışma çözmeye kültürel, ortamsal ve etkileşimsel etkilerin yanında kişisel özelliklerin etkilerinin bilinmesi, kişilerarası ilişkilerin yaşandığı iş hayatında, etkili ve yapıcı çözüm yaklaşımını benimseyebilecek kişilik profillerinin ortaya konmasını sağlayabilecektir. Böylelikle hangi kişilik profiline, kişilerarası çatışma çözmede daha başarılı olabileceği belirlenebilecektir. Bu bilgi özellikle organizasyonlar açısından, personel alımında, etkili takımların oluşturulmasında veya kişilerarası ilişkilerle ilgili benzer diğer alanlarda kullanılabilecektir.

Ayrıca bu çalışma, kişilerin sosyal ve özel hayatında karşılaştıkları kişilerarası çatışmaların etkili ve olumlu çözümlenmesinden, kişilerin bireysel iletişim becerilerini gelişimine kadar, geniş bir çerçevede uygulama alanına ışık tutabilecektir.

3. ARAŞTIRMA SORULARI

Kuramsal çerçeveden yola çıkılarak oluşturulan araştırma soruları şunlardır:

- Çatışma çözme yaklaşımlarıyla, kişilerin beş faktör kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Çözme yaklaşımlarını yordayan beş faktör kişilik özellikleri hangileridir?
- Çatışma çözme yaklaşımlarıyla kişilerin kendilik algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Kendilik algısı, çatışma çözme yaklaşımlarının ne kadarını yordamaktadır?

- Çatışma çözme yaklaşımlarıyla kişilerin kontrol odakları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Kontrol odağı, çatışma çözme yaklaşımlarının ne kadarını yordamaktadır?

- Çatışma çözme yaklaşımlarıyla kişilerin yaş ve cinsiyet gibi demografik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Kişilerin yaş ve cinsiyet özellikleri, çatışma çözme yaklaşımlarının ne kadarını yordamaktadır?

- Çatışma çözme yaklaşımlarının ne kadarı kişisel özelliklerle açıklanabilmektedir?

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

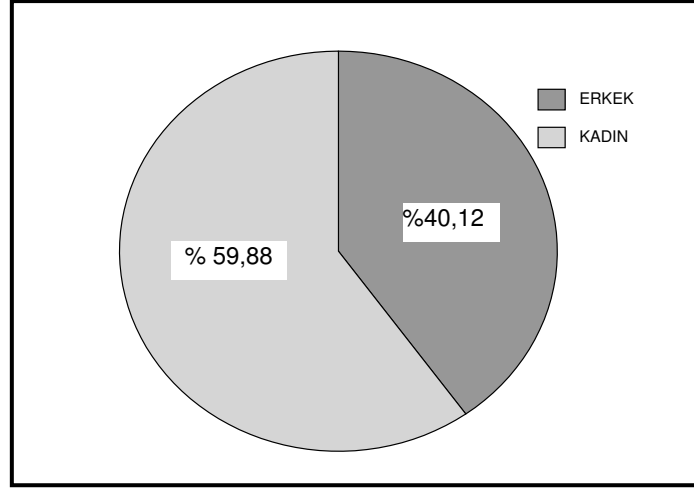
Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarına etki eden kişisel özelliklerden yalnızca kişilerin kişilik, kendilik algısı ve kontrol odağı boyutlarının ele alınması, buna karşı diğer kişisel özelliklerle beraber çatışma çözümüne etki eden ortamsal ve etkileşimsel faktörlerin etkileri dikkate alınmaması bir sınırlılık olarak değerlendirilmektedir.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla uygulanan anket formu Ek-C'de sunulmuştur.

a. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Ankara'daki bazı üniversitelerin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan 506 öğrenci oluşturmaktadır. Yaşları 18 ile 31 (ORT.= 21,63 Ss=1,72) arasında değişen örneklemin 203'ü erkek, 303'ü kadındır. Örneklemin cinsiyete göre yüzde dağılımı Şekil-7'de sunulmuştur.

Şekil-7 Örneklemin Cinsiyete Göre Yüzde Dağılımı

b. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, cinsiyet ve yaş gibi demografik özellikler yanında, kişilerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarını belirlemek amacıyla “Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Ölçeği”, kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla “Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği”, kendilik algılarını belirlemek için “Sosyal Karşılaştırma Ölçeği” ve kontrol odaklarını belirlemek için “Kontrol Odağı Ölçeği” kullanılmıştır. Anılan ölçekler aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

(1) Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Ölçeği

Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları ölçeği Goldstein (1999) tarafından “Çatışma İletişim Ölçeği” (Conflict Communication Scale) ismiyle geliştirilmiş olup, Türkçeye uyarlama çalışmalarında (Arslan, 2005) “Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları Ölçeği” olarak adlandırılmıştır. Zaman sınırlaması olmayan ölçek beş faktörden ve toplam 75 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada 5’li likert tipinde hazırlanan ölçek, orijinalinde 7’li likert tipinde (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 7= Tamamen katılıyorum) olup; “yüzleşme”, “genel/özel davranış”, “duygusal ifade”, “yaklaşma/kaçınma” ve “kendini açma” olarak adlandırılan faktörleri içermekte her bir faktör 15 madde ile ölçülmektedir. Bu kapsamda;

“Yüzleşme” faktörü 1*, 8*, 12*, 20, 22, 25*, 29*, 31*, 38, 43, 48, 53, 57*, 61, 67* numaralı maddelerle,

“Genel/özel davranış” faktörü 2*, 11*, 16, 21, 24, 26*, 30*, 35*, 45, 49, 51*, 59, 63, 70, 74 numaralı maddelerle,

“Yaklaşma/kaçınma” faktörü 4*, 6*, 15*, 18, 23*, 33, 40, 46, 52, 55, 66, 69, 71, 73*, 75* numaralı maddelerle,

“Kendini açma” faktörü ise 3*, 7*, 10*, 13*, 17*, 28*, 32*, 34, 36, 39, 41, 44, 56*, 60, 65 maddelerle,

“Duygusal ifade” faktörü 5*, 9*, 14*, 19*, 27*, 37*, 42*, 47, 50*, 54, 58, 62, 64*, 68, 72 numaralı maddelerle ölçülmektedir (yanında * işareti bulunan maddeler ters değerlendirilmektedir).

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları hem Cronbach alfa hem de test tekrar test yöntemi ile yapılmıştır. 350 öğrenci üzerinde yapılan Cronbach alfa güvenirlik değerleri; “yüzleşme” faktörü için .82, “genel/özel davranış” faktörü için .87, “duygusal ifade” faktörü için .88, “yaklaşma/kaçınma” faktörü için .86 ve “kendini açma” faktörü için .85 olarak bulunmuştur. Ayrıca 51 öğrenci üzerinde test tekrar test yöntemi uygulanmıştır. 3,5 hafta aralıkla yapılan çalışma sonucunda “yüzleşme” faktörü için .90 ($p<.001$), “genel/özel davranış” faktörü için .90 ($p<.001$), “duygusal ifade” faktörü için .82 ($p<.001$), “yaklaşma/kaçınma” faktörü için .95 ($p<.001$) ve “kendini açma” faktörü için .81 ($p<.001$) korelasyonları bulunmuştur. Bunun yanında sosyal beğenirlik için “Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği” (Crowne ve Marlowe, 1960’dan aktaran Goldstein, 1999) kullanılmış ve sonuçların sosyal beğenirlikten çok az etkilendiği ortaya konmuştur.

Ölçeğin geçerlilik çalışmaları amacıyla Mcfall ve Lillesand (1971’den aktaran Goldstein, 1999) tarafından geliştirilen “Çatışma Çözme Ölçeği”, Jourard (1979’dan aktaran Goldstein, 1999) tarafından geliştirilen

“Kendini Açma Ölçeği”, Jackson (1974’ten aktaran Goldstein, 1999) tarafından geliştirilen “Dayanıklılık Ölçeği” ile yakınsak, ayırt edici ve eşzaman geçerlilik çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca yapılan faktör analizi çalışması ile ölçeğin geçerliliği ve faktör yapısı ortaya konmuştur.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları Arslan (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçek, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Eğitim Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü ve Ölçme ve Değerlendirme Bölümündeki uzman görüşleri doğrultusunda son şeklini almıştır. Ölçeğin pilot çalışması Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinden toplam 150 kişilik öğrenci grubuna uygulanmıştır. Beş faktörden oluşan ölçeğin her faktörü için Cronbach alfa katsayıları ve maddelerin madde-test korelasyonları hesaplanmıştır.

“Yüzleşme” faktörü için Cronbach alfa değeri .70 ve madde-test korelasyonlarının .14 ile .51 arasında değiştiği bulunmuştur. “Genel/özel davranış” faktörü için Cronbach alfa değeri .83 ve madde-test korelasyonları .31 ile .62 arasında değiştiği bulunmuştur. “Duygusal ifade” faktörünün Cronbach alfa değeri .75 ve madde-test korelasyonlarının .13 ile .58 arasında değiştiği bulunmuştur. “Yaklaşma/kaçınma” faktörü için Cronbach alfa değeri .83 ve madde-test korelasyonlarının .10 ile .68 arasında değiştiği bulunmuştur. “Kendini açma” faktörünün ise Cronbach alfa değeri .75 ve madde-test korelasyonlarının .22 ile .53 arasında değiştiği bulunmuştur. Madde-test korelasyonları .20’nin altında olan maddeler (12, 13, 14, 43, 53) çıkarıldığında ölçek ortalamalarının düştüğü ve faktörlerin iç tutarlılığına ilişkin değerlerde önemli değişimler olmadığı için bu maddeler ölçekten çıkarılmamıştır.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları için Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrencilerine test tekrar test yöntemi uygulanmıştır. Ölçek 111 öğrenciye 25-30 gün aralıklarla iki defa uygulanmıştır. Sonuçta iki uygulama arasında her faktör için $p < .05$ düzeyinde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. “Yüzleşme” faktörü .68, “genel/özel davranış” faktörü .82, “duygusal ifade”

faktörü .77, “yaklaşma/kaçınma” faktörü .66 ve “kendini açma” faktörü için .50 değerleri bulunmuştur. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliliğinin belirlenmesi için “Sosyal Beceri Envanteri” (Yüksel, 1998’den aktaran Arslan, 2005) kullanılmış uzman görüşleri ve elde edilen değerler bakımından ölçeğin geçerli olduğu ve ifade edilen faktör yapısını yordadığı ortaya konulmaktadır.

Bu çalışmada ölçeğin güvenirlik ve yapı geçerliğini ortaya koymak maksadıyla SPSS 15.0 programı kullanılarak faktör analizi yapılmış ve ortaya çıkan faktörlerin Cronbach alfa güvenirlik değerleri hesaplanmıştır. Toplanan 506 verinin faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenmiştir. Elde edilen KMO katsayısının .81 olması (.81>.60) ve Barlett Sphericity testinin ($p<.001$) anlamlı olması faktör analizinin yapılmasını olanaklı kılmıştır (Tavşancıl, 2005: 50; Büyüköztürk, 2006: 126). Öncelikle beş faktörle zorlanarak ve Varimax yöntemi ile döndürülerek elde edilen faktör yapısının önceki çalışmalarda elde edilen faktör yapısına uygun olduğu görülmüştür. Elde edilen faktörler ile toplam %41.34’lük varyans açıklanmaktadır. Bu varyansın %14.73’ünü birinci faktör, %11.64’ünü ikinci faktör, %5.79’unu üçüncü faktör, %4.96’sını dördüncü faktör ve %4.19’unu beşinci faktör açıklamaktadır. Oluşturulan faktör yapısını hangi maddelerin temsil edeceği konusunda yapılan analizde, öncelikle .40’ın altında faktör yükü olan maddeler çıkarılmıştır. Bununla birlikte birden çok faktörde aralarında en az .10 yük değeri bulunmayan maddeler de çıkarılmıştır. Böylelikle ölçekten toplam 32 madde çıkarılmıştır. Geriye kalan 43 maddenin faktör yükleri .40 ile .63 arasında değişmektedir (EK-A).

Oluşturulan ölçeğin güvenilirliğini ölçmek amacıyla faktörlerin Cronbach alfa katsayılarına bakıldığında; “yüzleşme” faktörü için .72, “genel/özel davranış” faktörü için .77, “yaklaşma/kaçınma” faktörü için .79, “kendini açma” faktörü için .71 ve “duygusal ifade” faktörü için .76 değerleri bulunmuştur.

(2) Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği

Kişilerin beş faktör kişilik ölçeği Benet-Martinez ve John (1998'den aktaran Sümer ve diğ., 2005) tarafından "Beş Faktör Envanteri" (The Big Five Inventory) ismiyle geliştirilmiş olup, 44 maddeden oluşmaktadır. Araştırmacıların etkili ve hızlı değerlendirmeleri bakımından kısa hazırlanan bu ölçek kişilik özelliklerinden "nörotiklik", "dışadönüklük", "gelişime açıklık", "uyumluluk" ve "özdisiplin" boyutlarını ölçmektedir. Zaman sınırlaması olmayan ölçek 5'li likert tarzında (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5= Tamamen katılıyorum) hazırlanmış olup "nörotiklik" ve "dışadönüklük" faktörleri 8'er madde, "uyumluluk" ve "özdisiplin" faktörleri 9'ar madde, "gelişime açıklık" faktörü ise 10 madde ile ölçülmektedir. Bu bağlamda;

"Nörotiklik" faktörü 4, 9*, 14, 19, 24*, 29, 34*, 39 numaralı maddelerle,

"Dışadönüklük" faktörü 1, 6*, 11, 16, 21*, 26, 31*, 36 numaralı maddelerle,

"Gelişime açıklık" faktörü 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35*, 40, 41*, 44 numaralı maddelerle,

"Uyumluluk" faktörü 2*, 7, 12*, 17, 22, 27*, 32, 37*, 42 numaralı maddelerle,

"Özdisiplin" faktörü ise 3, 8*, 13, 18*, 23*, 28, 33, 38, 43 numaralı maddelerle ölçülmektedir (yanında * işareti bulunan maddeler ters değerlendirilmektedir).

Beş faktör kişilik ölçeğinin bu çalışmada seçilmesinin bir nedeni özellikle kültürlerarası yapılan çalışmalarda geçerliliğini ve güvenilirliğini kanıtlamış olmasındandır. Yapılan bir çalışmada beş faktör kişilik ölçeğinin iç güvenilirlikleri (Cronbach alfa değerleri) .79, .77, .76, .70 ve

.78 olarak sırasıyla “nörotiklik”, “dışadönüklük”, “gelişime açıklık”, “uyumluluk” ve “özdisiplin” faktörlerini gösterdiği ortaya konmaktadır (Schmitt ve diğ., 2007).

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Sümer (2005) tarafından yapılmış olup yapılan bir çalışmada beş faktör kişilik boyutlarının güvenilirlik değerleri .64 ile .77 arasında değiştiği belirtilmektedir (Sümer ve diğ., 2005).

Bu çalışmada ölçeğin güvenirlik ve yapı geçerliğini ortaya koymak amacıyla, SPSS 15.0 programıyla faktör analizi yapılmış ve ortaya çıkan faktörlerin Cronbach alfa güvenirlik değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen KMO katsayısının .82 olması (.81>.60) ve Barlett Sphericity testinin ($p<.001$) anlamlı olması 506 verinin faktör analizine uygunluğunu ortaya koymuştur (Tavşancıl, 2005: 50; Büyüköztürk, 2006: 126). Beş faktöre zorlanarak ve Varimax yöntemi ile döndürülerek elde edilen faktör yapısının önceki çalışmalarda elde edilen faktör yapısına uygun olduğu görülmüştür. Elde edilen faktörler ile toplam %40.46’lık varyans açıklanmaktadır. Bu varyansın %14.79’unu birinci faktör, %8.03’ünü ikinci faktör, %7.57’sini üçüncü faktör, %5.50’sini dördüncü faktör ve %4.55’ini beşinci faktör açıklamaktadır. Oluşturulan faktör yapısının geçerliliğini, artırmak için .40’ın altında faktör yükü olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Böylelikle toplam 8 madde çıkarılmış ve geriye kalan 36 maddenin faktör yükleri .40 ile .77 arasında değiştiği gözlemlenmektedir (EK-B).

Ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik değerleri; “gelişime açıklık” faktörü için .72, “özdisiplin” faktörü için .67, “dışadönüklük” faktörü için .73, “uyumluluk” faktörü için .60 ve “nörotiklik” faktörü için .68 değerleri bulunmuştur.

(3) Sosyal Karşılaştırma Ölçeği

Kişilerin kendilik algılamalarını ölçmek amacıyla Gilbert, Allan ve Trent (1991’den aktaran Savaşır ve Şahin, 1997) tarafından geliştirilen

“Sosyal Karşılaştırma Ölçeği” (Social Comparison Scale) kullanılmıştır. Ölçek kişinin başkalarıyla kıyaslandığında kendisini çeşitli boyutlarda nasıl gördüğüne ilişkin algılarını ölçmektedir. Zaman sınırlaması olmayan ölçek iki kutuplu olup toplam 18 madde içermektedir. İki kutuplu maddeler 6 noktalı bir boyut üzerinden alınan puanlara göre değerlendirilmektedir. Yüksek puanlar olumlu kendilik algılarını işaret ederken, düşük puanlar olumsuz kendilik algılarını işaret etmektedir. Bu çalışmada 4 noktalı boyut üzerinden hazırlanan ölçek puanları 18 ile 72 arasında değişmektedir.

Ölçeğin iç tutarlık değeri (Conbach alfa) .87 olarak bulunmuştur. Ölçeğin orijinal iki kutuplu 5 özelliğinin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonları -.66 olarak bulunmuştur. İki kutuplu özelliklerin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonları ise Yetersiz-Üstün için -.70, Beceriksiz-Becerikli için -.74, Sevilmeyen biri-Sevilen biri için -.60, İç dönmük-Dışa dönmük için -.60, İtilmiş-Kabul edilmiş için -.57 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Şahin ve Şahin (1992) tarafından yapılmıştır (aktaran Savaşır ve Şahin, 1997). Orijinal ölçek iki kutuplu beş özellikten oluşmakta iken Türkçe formuna altıncı bir özellik eklenerek (Başarısız-Başarılı) kişilerin depresif belirtilerini ölçmek için kullanılmıştır. Daha sonradan ölçeğin boyut sayıları artırılarak son şeklini almıştır. Altı boyutlu ölçeğin güvenirlik çalışmaları 540 öğrenciye uygulanarak elde edilen .79 Cronbach alfa değeri ile sağlanmıştır. Ölçeğin son hali için 501 banka çalışanıyla yapılan güvenirlik çalışmalarında Cronbach alfa değerinin .89’a çıktığı belirlenmiştir (Şahin ve Durak, 1994’den aktaran Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin geçerlilik çalışmaları için yapılan çalışmalarda Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonunun -.19 ($p < .000$) olarak bulunmuştur. Öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada Kısa Semptom Envanterinin alt ölçekleriyle korelasyonlarının .14 ile -.34 arasında değiştiği bulunmuştur. Ayrıca Beck Depresyon Envanteri’nden 9 altı ve 17 üstü puan alan grupların

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği'ne göre ayrıştırılabildiği ($p<.001$) ortaya konmaktadır (Savaşır ve Şahin, 1997).

Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla yüksek puan alanlar ile düşük puan alanlar arasında oluşturulan alt ve üst %27lik grupların ortalamaları arasındaki farkların anlamlılığına bakılmıştır. Bağımsız t-testi ile yapılan analiz sonucunda alt grup ortalamasının 47.60 ($Ss=6.18$) üst grup ortalamasının 66.35 ($Ss=2.79$) olduğu ve $p<.001$ ($t=32.275$) anlamlılık seviyesinde grupların farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Böylelikle ölçeğin iç tutarlığı ortaya konmuştur. Ayrıca bu çalışmada kullanılan kontrol odağı ölçeğiyle korelasyonunun $-.205$ ($p<.01$) olarak bulunması, ölçeğin geçerliliğini artırmaktadır.

(4) Kontrol Odağı Ölçeği

Kişilerin kontrol odaklarını ölçmek amacıyla Rotter'in (1966'dan aktaran Dağ, 1991) "İç-Dış kontrol odağı ölçeği" (Internal- External Locus of Control Scale) kullanılmıştır. Ölçek kişilerin genellenmiş kontrol beklentilerinin içsellik veya dışsallık boyutu üzerindeki konumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Zaman sınırlaması olmayan ölçek 29 maddeden oluşmaktadır. Her madde "a" ve "b" şeklinde iki seçenekten oluşmakta ve katılımcıların bu seçeneklerden kendilerine uygun olanını seçmeleri istenmektedir.

29 maddenin 6'sı (1, 8, 14, 19, 24, 27) dolgu maddesi olarak puanlamaya dahil edilmemekle birlikte 2, 6, 7, 9, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 25, 29 numaralı maddelerin "a" seçenekleri için 1'er puan verilmektedir. Bununla beraber 3, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 15, 22, 26, ve 28 numaralı maddelerin "b" seçenekleri için 1'er puan verilmektedir. Böylece 0 ile 23 arasında bir toplam puan alınmaktadır. Maddelerin sırası ve puanlama sistemi orijinali ile aynıdır. Yükselen puanlar, dış kontrol odağı inancındaki artışı göstermektedir.

Ölçeğin madde toplam korelasyonlarının .11 ile .48 arasında değiştiği (Dağ, 2002; Basım ve Şeşen, 2006) ve bir örnekleme iç tutarlılık katsayısı .77 olarak bulunmuştur. Yapılan iki yarı test güvenilirlik katsayısının çeşitli örneklemelerde .65 ile .79 arasında değiştiği bulunmuştur. Ayrıca 1-2 aylık zaman aralıklarında tekrar uygulanması sonucu test tekrar test güvenilirliğinin .49 ile .83 arasında değiştiği belirtilmektedir. Geçerlilik çalışmalarında ise yapılan faktör analizlerinde farklı sayılarda faktörler elde edilmiş, fakat bunların genel olarak iç-dış kontrol odağı boyutunu oluşturduğu ortaya konmaktadır. Bunun yanında daha sonradan geliştiren bazı kontrol odağı ölçekleriyle yapılan çalışmalarda .25 ile .55 arasında korelasyonlarının ortaya çıktığı görülmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Dağ (1991) tarafından yapılmış olup “Rotter’in İç-Dış kontrol Odağı Ölçeği” biçiminde adlandırılmaktadır. Ölçek psikometri ve klinik psikoloji alanındaki uzmanlara inceletilerek çevirileri yapılmış, kültürel uygunluk da dikkate alınarak son şeklini almıştır.

Yapılan güvenilirlik çalışmalarında madde-toplam korelasyonlarının .08 ile .41 arasında değiştiği 3 ve 20 numaralı maddelerin ölçek toplam puanlarıyla korelasyonları anlamlı bulunamamıştır. Ölçeğin 532 örneklemden hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayısının .71 olduğu ve 99 örneklem için KR-20 güvenilirlik katsayısının .68 olduğu belirtilmektedir. Ayrıca 99 örneklemle 23 gün arayla yapılan test tekrar test güvenilirliği .83 olarak bulunmuştur. Ayrıca yapılan çalışmalarda ölçeğin güvenilirlik katsayısının çeşitli örneklemelerde .65 ile .79 arasında değerler aldığı belirtilmektedir (Basım ve diğ., 2006; Basım ve Şeşen, 2006).

Ölçeğin geçerliliği için 532 kişilik örneklem verilerine dayanarak faktör analizi yapılmış ve toplam varyansın %47,7’sini açıklayan 7 faktör elde edilmiştir. Bu faktörler şans kontrol eksikliği, siyasal olaylarda dış kontrol, şans kontrolü, okul başarısı kontrol eksikliği, kişilerarası ilişkilerde kontrol eksikliği, kadercilik inancı ve siyasal olaylarda kontrol eksikliği olarak adlandırılmıştır. Ölçüt bağıntılı geçerliliği için kendini denetlemeyi ölçen

Rosenbaum'un "Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği" puanları ile iç kontrol odağı arasında $-.29$ 'luk ($p<.001$) korelasyon elde edilmiştir. Bunu yanında Belirti Tarama Listesi'nin (SCL-90-R) genel belirti puanı ile dış kontrol odağı inancı arasında $.21$ 'lik ($p<.001$) bir korelasyon elde edilmiştir. Ayrıca bazı kontrol odağı ölçeklerinin maddelerinden yararlanarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formunun 53 örnekleme uygulanmasıyla $.69$ 'luk ($p<.001$) bir korelasyon elde edilerek geçerliliği kanıtlanmıştır.

Bu çalışmada 7 faktöre zorlanarak ve Varimaks yöntemiyle döndürülerek yapılan faktör analizinde ölçeğin faktör yapısının önceki çalışmalara benzer yapıda olduğu görülmüştür. Şans kontrol eksikliği, siyasal olaylarda dış kontrol, şans kontrolü, okul başarısı kontrol eksikliği, kişilerarası ilişkilerde kontrol eksikliği, kadercilik inancı ve siyasal olaylarda kontrol eksikliği faktörleri toplam varyansın $\%46.35$ 'ini açıklamaktadır. Bunun yanında bu çalışmada sosyal karşılaştırma ölçeğiyle korelasyonunun $-.205$ ($p<.01$) olarak bulunması, ölçeğin geçerliliğini artırmaktadır.

Ölçeğin bu çalışmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı $.65$ olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin yüksek puan alanlar ile düşük puan alanlar arasında oluşturulan alt ve üst $\%27$ lik grupların ortalamaları arasındaki farkların anlamlılığına bakılmıştır. Bağımsız t-testi ile yapılan analiz sonucunda alt grup ortalamasının 7.07 ($Ss=1.73$) üst grup ortalamasının 16.06 ($Ss=1.65$) olduğu ve $p<.001$ ($t=44.003$) anlamlılık seviyesinde grupların farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Böylelikle ölçeğin iç tutarlılığı ortaya konmuştur.

c. Veri Değerlendirme Tekniği

Veriler, yukarıda ifade edilen ölçekler ile bazı demografik değişkenlerin (yaş, cinsiyet) yer aldığı anket formuyla toplanmıştır (EK-C). Öncelikle verilerin toplanacağı üniversiteler ve bölümlerden gerekli izinler alınmıştır. 2007 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarında toplanan verilerin büyük bir bölümü, üniversitelerdeki derslerden önce veya sonra kontrollü biçimde

uygulanan, anketlerden toplanmıştır. Böylelikle anketin uygulanış yöntemiyle ve anlaşılmayan noktalarla ilgili belirsizlik en aza indirgenmeye çalışılmıştır. Ayrıca anketin amacı konusunda ve bilimsel önemi üzerinde durulmuş ve gizliliği konusunda katılımcılara güvence verilmiştir. Anketin uygulanma süresi 18 ile 32 dakika arasında değişmektedir. Toplam olarak 575 kişiye dağıtılan ve uygulanan anket formları sonradan incelendiğinde 69 anket çeşitli sebeplerle (doldurulmamış veya kısmen doldurulmuş veya yanlış doldurulmuş) analize alınmamıştır. Geriye kalan anketlere daha sonradan sıra numaraları verilmiş ve veriler SPSS 15.0 programına girilerek ve tüm analizler bu programda yapılarak değerlendirilmiştir. Cinsiyet değişkeni için erkekler “1”, kadınlar “0” olarak kodlanmıştır.

Analizde değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayıları hesaplanarak elde edilmiştir. Bağımlı değişkenlere etki eden bağımsız değişkenlerin analizleri çoklu regresyon analizleriyle ve bağımlı değişkenlerin gruplar arasında farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analiziyle (One-Way Anova) yapılmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın istatistiksel bulguları genel olarak dört kısımda ele alınacaktır. Birinci kısımda, araştırmadaki bağımlı ve bağımsız değişkenlerin betimleyici istatistikleri ortaya konacaktır. İkinci kısımda tüm değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenerek, değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenecektir. Üçüncü kısımda araştırmanın bağımlı değişkenleri olan çatışma çözme yaklaşımlarını yordayan, kişisel özellik değişkenlerinin neler olduğu ve çözüm yaklaşımlarını ne derece yordadığı incelenecektir. Son kısımda ise bağımlı değişkenlerin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ortaya konacaktır.

1. BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER

Araştırmada kullanılan tüm değişkenlerin minimum, maksimum, ortalama değerleri ile standart sapmaları Tablo-1’de görülmektedir. 506 örneklemden hesaplanan 5 bağımlı değişken ile 7 bağımsız değişkene ilişkin değerler genel olarak şu şekildedir:

Araştırmada bağımsız değişken olan kendilik algısı puanlarına bakıldığında; maksimum 72 minimum 18 puan alınabilen ve ortalaması 45 puan olan ölçekten, katılımcıların minimum 41, maksimum 72 ve ortalama 58.10 ($Ss=6.32$) puan alarak, genel olarak yüksek puan aldıkları görülmektedir. Bu bulgular katılımcıların genel olarak kendilik algılarının yüksek olduğunu işaret etmektedir.

Diğer bir bağımsız değişken olan kontrol odağı puanları ise 3 ile 21 arasında değişmekle birlikte, ortalamaları 11.95 ($Ss=3.36$) olarak bulunmuştur.

Ayrıca katılımcıların beş faktör kişilik özelliklerine bakıldığında “gelişime açıklık” puan ortalamaları 3.62 (Ss=.48), “özdisiplin” puan ortalamaları 3.69 (Ss=.55), “nörotiklik” puan ortalamaları 3.02 (Ss=.68), “dışadönüklük” puan ortalamaları 3.28 (Ss=.64) ve “uyumluluk” puan ortalamaları 3.95’dir (Ss=.40). Bu bağlamda katılımcıların kişilik değişkenlerinden genel olarak ortalamalardan (Ort.=2.5) daha yüksek puanlar aldıkları ifade edilebilir.

Tablo-1 Değişkenlerin Betimleyici İstatistikleri

	Toplam	Minimum	Maksimum	Ort.	Sd
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER					
Kendilik Algısı	506	41	72	58.10	6.32
Kontrol Odağı	506	3	21	11.95	3.36
Gelişime açıklık*	506	2.11	4.78	3.62	.48
Özdisiplin*	506	2.14	5.00	3.69	.55
Nörotiklik*	506	1.14	4.71	3.02	.68
Dışadönüklük*	506	1.50	4.83	3.28	.64
Uyumluluk*	506	2.86	4.86	3.95	.40
BAĞIMLI DEĞİŞKENLER					
Yüzleşme**	506	2.44	4.78	3.72	.49
Genel/özel davranış**	506	1.00	4.00	2.47	.69
Yaklaşma/kaçınma**	506	1.09	4.18	2.64	.60
Kendini açma**	506	1.89	5.00	3.68	.58
Duygusal ifade**	506	2.14	5.00	3.77	.52

(*) Beş Faktör Kişilik Değişkenleri

(**) Çatışma Çözme Yaklaşımları Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkenleri olarak, çatışma çözme puanları incelendiğinde; “yüzleşme” yaklaşımı puan ortalamaları 3.72 (Ss=.49), “genel/özel davranış” puan ortalamaları 2.47 (Ss=.69), çatışmaya

“yaklaşma/kaçınma” puan ortalamaları 2.64 ($Ss=.60$), “kendini açma” puan ortalamaları 3.68 ($Ss=.58$) ve “duygusal ifade” puan ortalamaları 3.77’dir ($Ss=.52$). Bu sonuçlar katılımcıların çatışma çözme yaklaşımlarından “yüzleşme”, “kendini açma” ve “duygusal ifade” yaklaşımlarından ortalamadan ($Ort.=2.5$) daha yüksek puan aldıklarını, “genel/özel davranış” ve çatışmaya “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımlarından ortalamaya yakın puanlar aldıklarını ortaya koymaktadır.

2. DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Araştırmada bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla, Pearson korelasyonları hesaplanmıştır. Tablo-2’de görülen korelasyon tablosu incelendiğinde; bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasında en yüksek korelasyonun, çatışma çözme yaklaşımlarından “yüzleşme” yaklaşımı ile beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” arasında ($r=.423$, $p<.01$) olduğu görülmektedir. Ayrıca “yüzleşme” yaklaşımı ile diğer kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde; “gelişime açıklık” ($r=.354$, $p<.01$), “özdisiplin” ($r=.283$, $p<.01$), ve “uyumluluk” ($r=.287$, $p<.01$) özellikleri arasında anlamlı ve aynı yönlü, buna karşın “nörotiklik” kişilik özelliğiyle anlamlı ve ters yönlü ($r=-.129$, $p<.05$) bir ilişki vardır. Bununla birlikte “yüzleşme” yaklaşımıyla, kendilik algısı arasında anlamlı ve aynı yönlü ($r=.403$, $p<.01$), kontrol odağıyla ($r=-.196$, $p<.01$) anlamlı ve ters yönlü bir ilişki elde edilmiştir.

Diğer bağımlı değişken olarak, çatışma çözme yaklaşımlarından “genel/özel davranış”a bakıldığında; cinsiyetle arasında anlamlı ve aynı yönlü bir ilişki ($r=.238$, $p<.01$) olduğu, kontrol odağıyla ise anlamlı ve ters yönlü bir ilişki ($r=-.156$, $p<.01$) olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte “genel/özel davranış” yaklaşımının kişilik özelliklerinden “özdisiplin” ($r=-.194$, $p<.01$), “nörotiklik” ($r=-.119$, $p<.05$) ve “uyumluluk” ($r=-.239$, $p<.01$) kişilik özellikleri arasında anlamlı ve ters yönlü, “dışadönüklük” kişilik özelliğiyle ise anlamlı ve aynı yönlü ($r=.189$, $p<.01$) bir ilişki olduğu görülmektedir.

Bir diğer bağımlı değişken çatışmaya “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım ele alındığında; cinsiyet ile aralarında anlamlı ve aynı yönlü ($r=.307$, $p<.01$) bir ilişki, kontrol odağı ile anlamlı ve ters yönlü ($r=-.116$, $p<.05$) bir ilişki bulunmaktadır. Kişilik özelliklerine bakıldığında, “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımı ile “gelişime açıklık” ($r=.185$, $p<.01$) ve “dışadönüklük” ($r=.200$, $p<.01$) arasında anlamlı ve aynı yönlü, “özdisiplin” ($r=-.131$, $p<.05$), “nörotiklik” ($r=-.158$, $p<.01$) ve “uyumluluk” ($r=-.190$, $p<.01$) arasında ise anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Bağımlı değişkenlerden bir diğeri olan “kendini açma” yaklaşımı incelendiğinde; cinsiyet ile aralarından anlamlı ve aynı yönde ($r=-.270$, $p<.01$), kontrol odağı ile aralarında anlamlı ve ters yönde ($r=-.171$, $p<.01$) bir ilişki vardır. Bunun yanında “kendini açma” yaklaşımıyla, kendilik algısı ($r=.171$, $p<.01$) ile kişilik özelliklerinden “gelişime açıklık” ($r=.136$, $p<.05$), “dışadönüklük” ($r=.228$, $p<.01$) ve “uyumluluk” ($r=.192$, $p<.01$) arasında ise yine anlamlı ve aynı yönlü bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Son bağımlı değişken olan “duygusal ifade” yaklaşımıyla cinsiyet ($r=-.236$, $p<.01$) ve kontrol odağıyla ($r=-.142$, $p<.01$) arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca “duygusal ifade” yaklaşımıyla, kendilik algısı ($r=.151$, $p<.01$) ile kişilik özelliklerinden “özdisiplin” ($r=.158$, $p<.01$), “dışadönüklük” ($r=.177$, $p<.01$), “uyumluluk” ($r=.196$, $p<.01$) ve “gelişime açıklık” ($r=.256$, $p<.01$) arasında yine anlamlı ve aynı yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Böylelikle kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıyla, kişilerin kişilik özellikleri, kendilik algıları ve kontrol odakları arasında $p<.05$ ve $p<.01$ anlamlılık seviyelerinde, zayıf da olsa birtakım ilişkilerin olduğu ortaya konmaktadır.

Bağımlı değişkenler dışındaki ilişkilere bakıldığında, kontrol odağı ile kendilik algısı arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişkinin ($r=-.205$, $p<.01$) olduğu görülmektedir. Bu durum birçok çalışmada bulunan sonuçlarla

tutarlılık göstermektedir (Fitch, 1970; Harrison ve diğ., 1981; Eberhart ve Keith, 1989). Yine kendilik algısının kişilik özellikleriyle olan ilişkileri incelendiğinde; “gelişime açıklık” ($r=.370$, $p<.01$), “özdisiplin” ($r=.383$, $p<.01$), “dışadönüklük” ($r=.402$, $p<.01$) ve “uyumluluk” ($r=.318$, $p<.01$) arasında anlamlı ve aynı yönlü, “nörotiklik” ile anlamlı ve ters yönlü ilişkisinin ($r=-.339$, $p<.01$) olduğu ortaya çıkmıştır.

Kontrol odağı ele alındığında, “gelişime açıklık” ($r=-.164$, $p<.01$), “özdisiplin” ($r=-.170$, $p<.01$) ve “dışadönüklük” ($r=-.221$, $p<.01$) kişilik özellikleri arasında anlamlı ve ters yönlü, “nörotiklik” özelliğiyle anlamlı ve aynı yönlü ($r=.189$, $p<.01$) bir ilişkisi bulunmaktadır.

Kişilik özelliklerinin kendi aralarındaki ilişkiler incelendiğinde; “gelişime açıklık” özelliğinin, “özdisiplin” ($r=.313$, $p<.01$), “dışadönüklük” ($r=.296$, $p<.01$), “uyumluluk” ($r=.169$, $p<.01$) ile anlamlı ve aynı yönlü bir ilişkisinin olduğu, “nörotiklik” ile anlamlı ve ters yönlü ilişkisinin ($r=-.108$, $p<.05$) olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte “uyumluluk” ile “özdisiplin” arasında anlamlı ve aynı yönlü bir ilişkisi ($r=.352$, $p<.01$) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca “nörotiklik” ile “dışadönüklük” ($r=-.169$, $p<.01$) ve “uyumluluk” ($r=-.213$, $p<.01$) arasında anlamlı ve ters yönlü ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Çatışma çözüm yaklaşımlarının kendi aralarındaki ilişkilere bakıldığında; “genel/özel davranış” ile çatışmaya “yaklaşma/kaçınma” arasında ($r=.603$, $p<.01$), “yüzleşme” yaklaşımıyla “kendini açma” ($r=.332$, $p<.01$) ve “duygusal ifade” ($r=.436$, $p<.01$) yaklaşımları arasında ve “kendini açma” ile “duygusal ifade” yaklaşımları arasında ($r=.498$, $p<.01$) anlamlı ve aynı yönlü ilişkilerin olduğu ortaya konmuştur.

Bunların yanında, cinsiyetle “nörotiklik” kişilik özelliği arasında ($r=-.273$, $p<.01$) anlamlı ve ters yönlü, yaş ile cinsiyet ($r=.225$, $p<.01$) ve kendilik algısı ($r=.111$, $p<.05$) arasında anlamlı ve aynı yönlü ilişkilerin olduğu bulunmuştur.

Tablo-2 Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
(1)	Yaş	1													
(2)	Cinsiyet (1=e, 0=k)	.225**	1												
(3)	Kendilik algısı	.111*	-.044	1											
(4)	Kontrol odağı	-.055	-.045	-.205**	1										
(5)	Gelişime açıklık •	.058	.023	.370**	-.164**	1									
(6)	Özdisiplin •	.092	-.028	.383**	-.170**	.313**	1								
(7)	Nörotiklik •	-.079	-.273**	-.339**	.189**	-.108*	-.086	1							
(8)	Dışadönüklük •	-.044	-.063	.402**	-.221**	.296**	-.017	-.169**	1						
(9)	Uyumluluk •	.057	-.103	.318**	-.023	.169**	.352**	-.213**	-.028	1					
(10)	Yüzleşme ••	.062	-.083	.403**	-.196**	.354**	.283**	-.129*	.423**	.287**	1				
(11)	Genel/özel davranış ••	.032	.238**	-.040	-.156**	.096	-.194**	-.119*	.189**	-.239**	.077	1			
(12)	Yaklaşma/Kaçınma ••	.029	.307**	.027	-.116*	.185**	-.131*	-.158**	.200**	-.190**	.181**	.603**	1		
(13)	Kendini açma ••	.071	-.270**	.171**	-.171**	.136*	.034	-.015	.228**	.192**	.332**	.004	.098	1	
(14)	Duygusal ifade ••	.039	-.236**	.151**	-.142**	.256**	.158**	.040	.177**	.196**	.436**	-.073	-.006	.498**	1

N= 506 Pearson Correlations (2-tailed), (•) Beş Faktör Kişilik Değişkenleri, (••) Çatışma Çözme Yaklaşımları Değişkenleri
 (*) p<.05
 (**) p<.01

3. ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARINI YORDAYAN DEĞİŞKENLER

Araştırmanın bu kısmında hangi kişisel özelliklerin, çatışma çözme yaklaşımlarını yordadığını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu açıdan, çoklu regresyon analizleri yapılarak, araştırmanın bağımsız değişkenleri olan demografik değişkenler, kendilik algısı, kontrol odağı ve beş faktör kişilik özelliklerinin, bağımlı değişken olarak çatışma çözüm yaklaşımlarına olan etkileri ortaya konmuştur.

Regresyon analizleri yapılmadan önce bağımsız değişkenler arasında doğrusallık, normallik ve çoklubağlantılılık (multi-colinearity) olup olmadığı araştırılmıştır. Doğrusallık için, yordayıcı değişkenlerin standartlaştırılmış tahmini değerler ile standartlaştırılmış sapma değerleri arasındaki grafiğe bakılarak, normallik ise standartlaştırılmış hata değerlerine ilişkin grafiğe bakılarak incelenmiştir. Ayrıca uç değerler olup olmadığı Mahalanobis değerleriyle incelenmiştir. $P<.001$ anlamlılık düzeyinde incelenen tüm değerlerin ki kare (χ^2) tablo değerinden yüksek olmadığı görülmüştür ($\chi^2(9)=27.877$, $p<.001$). Böylelikle verilerin doğrusal olduğu ve normal dağılım gösterdiği ortaya konmuştur. Bununla birlikte korelasyon tablosu incelendiğinde (Tablo-2) bağımsız değişkenler arasında korelasyon katsayılarının .80'i geçmediği görülmüştür. Bu durum değişkenler arasında çoklubağlantılılığın olmadığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2006: 99-100).

Bu doğrultuda araştırmamızın bağımlı değişkenleri olan çatışma çözme yaklaşımları ayrı ayrı analiz edilmiştir. Öncelikle her bir çatışma çözme yaklaşımı için, yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenler ilk blokta, kişisel özellik faktörleri ikinci blokta analize sokularak, hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Böylelikle demografik değişkenlerin etkileri kontrol altına alınıp, kişisel özelliklerin ayrı ayrı çatışma çözme yaklaşımlarına olan bağımsız etkileri ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra demografik değişkenlerle birlikte tüm kişisel özellikler sırayla analize sokularak, hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Böylece kişisel özellikler açısından, çatışma çözme

yaklaşımlarının ne oranda yordandığı ortaya konmuştur. Şimdi yapılan bu analizlerde elde edilen sonuçlara değineceğiz.

a. Yüzleşme yaklaşımını yordayan değişkenler

Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımından “yüzleşme” yaklaşımının, demografik değişkenler ve kendilik algısıyla ilgili regresyon sonuçları Tablo-3’tedir. Sonuçlara bakıldığında; ilk bloktaki demografik değişkenlerin, “yüzleşme” yaklaşımını yordamadığı, modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanının ise “yüzleşme” yaklaşımını yordadığı ($\beta=.396$, $p<.001$) ve toplam varyansın %15.4’lük kısmını açıkladığı görülmektedir ($F_{\text{değ}}(1,502)=64.083$, $p<.001$).

Tablo-3 “Yüzleşme” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.116	.014	.014	2.381
Yaş	.085	1.549				
Cinsiyet	-.101	-1.846				
2. Kendilik Algısı			.410	.168	.154	64.083***
Kendilik algısı puanı	.396	8.005***				

(***) $p<.001$

Bununla birlikte “yüzleşme” yaklaşımı ile kontrol odağı arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-4’tedir. Buna göre, ikinci blokta analize sokulan kontrol odağı puanı, “yüzleşme” yaklaşımını yordamakta ($\beta=-.197$, $p<.001$) ve toplam varyansın %3.9’luk kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(1,502)=14.053$, $p<.001$).

Tablo-4 “Yüzleşme” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.116	.014	.014	2.381
Yaş	.085	1.549				
Cinsiyet	-.101	-1.846				
2. Kontrol odağı			.228	.052	.039	14.053***
Kontrol odağı puanı	-.197	-3.749***				

(***) $p<.001$

Ayrıca “yüzleşme” yaklaşımı ile beş faktör kişilik özellikleri arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-5’tedir. Buna göre ikinci blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” ($\beta=.387$, $p<.001$), “uyumluluk” ($\beta=.207$, $p<.001$), “özdisiplin” ($\beta=.163$, $p<.01$) ve “gelişime açıklık” ($\beta=.152$, $p<.01$) özellikleri “yüzleşme” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %31.6’sını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(5,498)=32.268$, $p<.001$).

Tablo-5 “Yüzleşme” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.116	.014	.014	2.381
Yaş	.085	1.549				
Cinsiyet	-.101	-1.846				
2. Beş Faktör Kişilik			.574	.330	.316	32.268***
Dışadönüklük	.387	8.069***				
Uyumluluk	.207	4.209***				
Özdisiplin	.163	3.285**				
Nörotiklik	.002	.041				
Gelişime açıklık	.152	3.067**				

(**) $p<.01$

(***) $p<.001$

Bunlarla birlikte çatışma çözme yaklaşımlarından “yüzleşme” yaklaşımının ne oranda kişisel faktörler tarafından açıklandığı, Tablo-6’da görülen hiyerarşik regresyon analiziyle ortaya konmuştur. Bu tablo incelendiğinde; ilk bloktaki demografik değişkenlerin “yüzleşme” yaklaşımını yordamadıkları görülmektedir. Modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanı ise “yüzleşme” yaklaşımını yordamakta ($\beta=.396$, $p<.001$) ve toplam varyansın %15.4’lük kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(1,504)=64.083$, $p<.001$). Üçüncü blokta sokulan kontrol odağı puanı yine “yüzleşme” yaklaşımını yordamakta ($\beta=-.122$, $p<.05$) ve toplam varyansın %1.4’lük kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(1,504)=5.951$, $p<.01$). Son blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” ($\beta=.345$, $p<.001$), “uyumluluk” ($\beta=.197$, $p<.001$), “özdisiplin” ($\beta=.128$, $p<.01$) ve “gelişime açıklık” ($\beta=.151$, $p<.01$) özellikleri “yüzleşme” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %15.6’sını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(5,500)=16.059$, $p<.001$). Sonuçta “yüzleşme” yaklaşımının toplam varyansının %33.8’i kişisel özelliklerle oluşturulan bu model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo-6 “Yüzleşme” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R ²	R ² Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.116	.014	.014	2.381
Yaş	.085	1.549				
Cinsiyet	-.101	-1.846				
2. Kendilik Algısı			.410	.168	.154	64.083***
Kendilik algısı puanı	.396	8.005***				
3. Kontrol Odağı			.426	.182	.014	5.951**
Kontrol odağı puanı	-.122	-2.439*				
4. Beş Faktör Kişilik			.581	.338	.156	16.059***
Dışadönüklük	.345	6.623***				
Uyumluluk	.197	3.951***				
Özdisiplin	.128	2.455**				
Nörotiklik	.033	.643				
Gelişime açıklık	.151	3.065**				

(*) p<.05

(**) p<.01

(***) p<.001

b. Genel/özel davranış yaklaşımını yordayan değişkenler

Çatışma çözme yaklaşımından “genel/özel davranış” yaklaşımının, demografik değişkenler ve kendilik algısıyla ilgili regresyon sonuçları Tablo-7’dedir. Sonuçlara bakıldığında; ilk bloktaki demografik değişkenlerden yalnızca cinsiyet, “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamakta ($\beta=.243$, $p<.001$) ve toplam varyansın %5.7’sini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (1,502)=10.551$, $p<.001$). Modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanının ise “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamamaktadır.

Tablo-7 “Genel/özel Davranış” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R ²	R ² Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.239	.057	.057	10.551***
Yaş	-.023	-.422				
Cinsiyet	.243	4.552***				
2. Kendilik Algısı			.241	.058	.050	.261
Kendilik algısı puanı	-.027	-.511				

(***) p<.001

Yine “genel/özel davranış” yaklaşımı ile kontrol odağı arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-8’de görülmektedir. Buna göre, ikinci blokta analize sokulan kontrol odağı puanı “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamakta ($\beta=-.147$, $p<.01$) ve toplam varyansın %2.2’lik kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(1,502)=8.112$, $p<.01$).

Tablo-8 “Genel/özel Davranış” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.239	.057	.057	10.551***
Yaş	-.023	-.422				
Cinsiyet	.243	4.552***				
2. Kontrol odağı			.281	.079	.022	8.112**
Kontrol odağı puanı	-.147	-2.848**				

(***) $p<.001$

Bununla birlikte “genel/özel davranış” yaklaşımı ile beş faktör kişilik özellikleri arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-9’dadır. Buna göre yine ikinci blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” ($\beta=.143$, $p<.01$), “uyumluluk” ($\beta=-.196$, $p<.001$), “özdisiplin” ($\beta=-.164$, $p<.01$) ve “gelişime açıklık” ($\beta=.124$, $p<.001$) özellikleri “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %11.7’sini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(5,498)=9.702$, $p<.001$).

Tablo-9 “Genel/özel Davranış” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.239	.057	.057	10.551***
Yaş	-.023	-.422				
Cinsiyet	.243	4.552***				
2. Beş Faktör Kişilik			.418	.174	.117	9.702***
Dışadönüklük	.143	2.686**				
Uyumluluk	-.196	-3.584***				
Özdisiplin	-.164	-2.984**				
Nörotiklik	-.084	-1.551				
Gelişime açıklık	.124	2.265***				

(**) $p<.01$

(***) $p<.001$

Ayrıca çatışma çözme yaklaşımlarından “genel/özel davranış” yaklaşımının ne oranda kişisel faktörler tarafından açıklandığına ilişkin sonuçlar Tablo-10’dadır. Buna göre modelde ilk bloktaki demografik değişkenlerden yalnızca cinsiyet faktörü “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamakta ($\beta=.243$, $p<.001$) ve toplam varyansın %5.7’sini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(1,502)=10.551$, $p<.001$). Buna karşın modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanı “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamamaktadır. Üçüncü blokta sokulan kontrol odağı puanı ise “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamakta ($\beta=-.159$, $p<.01$) ve varyansın %2.4’lük kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(1,504)=9.106$, $p<.01$). Son blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” ($\beta=.143$, $p<.01$), “uyumluluk” ($\beta=-.176$, $p<.01$), “özdisiplin” ($\beta=-.167$, $p<.01$) ve “gelişime açıklık” ($\beta=.127$, $p<.05$) ise “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %10.9’unu açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(5,500)=9.164$, $p<.001$). Sonuçta “genel/özel davranış” yaklaşımının %19.1’i kişisel özelliklerle oluşturulan bu model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo-10 “Genel/özel Davranış” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.239	.057	.057	10.551***
Yaş	-.023	-.422				
Cinsiyet	.243	4.552***				
2. Kendilik Algısı			.241	.058	.001	.261
Kendilik algısı puanı	-.027	-.511				
3. Kontrol Odağı			.287	.082	.024	9.106**
Kontrol odağı puanı	-.159	-3.018**				
4. Beş Faktör Kişilik			.437	.191	.109	9.164***
Dışadönüklük	.143	2.485**				
Uyumluluk	-.176	-3.190**				
Özdisiplin	-.167	-2.886**				
Nörotiklik	-.081	-1.445				
Gelişime açıklık	.127	2.305*				

(*) $p<.05$

(**) $p<.01$

(***) $p<.001$

c. Yaklaşma/kaçınma yaklaşımını yordayan değişkenler

Diğer çözüme yaklaşımı olan “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımının, demografik değişkenler ve kendilik algısıyla ilgili regresyon sonuçları ise Tablo-11’de sunulmuştur. Sonuçlar incelendiğinde; ilk bloktaki demografik değişkenlerden yalnızca cinsiyetin, “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımını yordadığı ($\beta=.316$, $p<.001$) ve toplam varyansın %9.6’sını açıkladığı görülmektedir ($F_{\text{değ}} (1,502)=18.364$, $p<.001$). Bunun yanında modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanının “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımını yordamadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo-11 “Yaklaşma/kaçınma” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.309	.096	.096	18.364***
Yaş	-.042	-.793				
Cinsiyet	.316	6.003***				
2. Kendilik Algısı			.313	.098	.002	.819
Kendilik algısı puanı	.047	.905				

(***) $p<.001$

Bununla birlikte “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımı ile kontrol odağı arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-12’de görülmektedir. Buna göre ikinci blokta analize sokulan kontrol odağı puanının “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımını yordadığı ($\beta=-.104$, $p<.05$) ve toplam varyansın %1.1’lik kısmını açıkladığı görülmektedir ($F_{\text{değ}} (1,502)=4.200$, $p<.05$).

Tablo-12 “Yaklaşma/kaçınma” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.309	.096	.096	18.364***
Yaş	-.042	-.793				
Cinsiyet	.316	6.033***				
2. Kontrol odağı			.326	.107	.011	4.200*
Kontrol odağı puanı	-.104	-2.049*				

(*) $p<.05$

(***) $p<.001$

Ayrıca “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımı ile beş faktör kişilik özellikleri arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-13’tedir. Buna göre yine ikinci blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” ($\beta=.136$, $p<.01$), “uyumluluk” ($\beta=-.163$, $p<.01$), “özdisiplin” ($\beta=-.132$, $p<.05$) ve “gelişime açıklık” ($\beta=.199$, $p<.001$) özellikleri “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %11.3’ünü açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(5,498)=9.764$, $p<.001$).

Tablo-13 “Yaklaşma/kaçınma” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.309	.096	.096	18.364***
Yaş	-.042	-.793				
Cinsiyet	.316	6.033***				
2. Beş Faktör Kişilik			.457	.209	.113	9.764***
Dışadönüklük	.136	2.606**				
Uyumluluk	-.163	-3.038**				
Özdisiplin	-.132	-2.451*				
Nörotiklik	-.087	-1.652				
Gelişime açıklık	.199	3.712***				

(*) $p<.05$

(**) $p<.01$

(***) $p<.001$

Çatışmaya “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımını yordayan kişisel faktörlere ilişkin sonuçlar Tablo-14’te sunulmuştur. Buna göre modelde ilk blokta demografik değişkenlerden yalnızca cinsiyet değişkeninin, “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımını yordadığı ($\beta=.316$, $p<.001$) ve toplam varyansın %9.6’sını açıkladığı görülmektedir. Buna karşın modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanı ve üçüncü blokta sokulan kontrol odağı puanları “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımını yordamamaktadırlar. Son blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” ($\beta=.134$, $p<.05$), “uyumluluk” ($\beta=-.155$, $p<.01$), “özdisiplin” ($\beta=-.135$, $p<.05$) ve “gelişime açıklık” ($\beta=.200$, $p<.001$) değişkenleri ise çatışmaya “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %10.5’ini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(5,500)=9.048$, $p<.001$). Elde edilen sonuçlar, çatışma çözme yaklaşımlarından “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımının %21.2’sinin oluşturulan bu model tarafından açıklandığını ortaya koymaktadır.

Tablo-14 “Yaklaşma/kaçınma” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R ²	R ² Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.309	.096	.096	18.364***
Yaş	-.042	-.793				
Cinsiyet	.316	6.033***				
2. Kendilik Algısı			.313	.098	.002	.819
Kendilik algısı puanı	.047	.905				
3. Kontrol Odağı			.327	.107	.009	3.618
Kontrol odağı puanı	-.099	-1.902				
4. Beş Faktör Kişilik			.460	.212	.105	9.048***
Dışadönüklük	.134	2.351*				
Uyumluluk	-.155	-2.834**				
Özdisiplin	-.135	-2.367*				
Nörotiklik	-.085	-1.526				
Gelişime açıklık	.200	3.667***				

(*) p<.05

(**) p<.01

(***) p<.001

d. Kendini açma yaklaşımını yordayan değişkenler

Bir diğer çatışma çözme yaklaşımı olan “kendini açma” yaklaşımının, demografik değişkenler ve kendilik algısıyla ilgili regresyon sonuçları Tablo-15’tedir. Sonuçlar; ilk bloktaki demografik değişkenlerden yaş ($\beta=.138$, $p<.01$) ve cinsiyetin ($\beta=-.301$, $p<.001$) “kendini açma” yaklaşımını yordadığını ve toplam varyansın %9.1’ini açıkladığını ortaya koymaktadır ($F_{\text{değ}}(2,503)=17.398$, $p<.001$). Modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanı da “kendini açma” yaklaşımını yordamakta ($\beta=.145$, $p<.01$) ve toplam varyansın %2.1’lik kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}}(1,502)=8.048$, $p<.01$).

Tablo-15 “Kendini açma” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R ²	R ² Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.302	.091	.091	17.398***
Yaş	.138	2.635**				
Cinsiyet	-.301	-5.735***				
2. Kendilik Algısı			.334	.112	.021	8.048**
Kendilik algısı puanı	.145	2.837**				

(**) p<.01

(***) p<.001

Bununla yanında “kendini açma” yaklaşımı ile kontrol odağı arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-16’da görülmektedir. Buna göre ikinci blokta analize sokulan kontrol odağı puanının “kendini açma” yaklaşımını yordadığı ($\beta = -.177$, $p < .001$) ve toplam varyansın %3.1’lik kısmını açıkladığı görülmektedir ($F_{\text{değ}} (1,502) = 12.353$, $p < .001$).

Tablo-16 “Kendini açma” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.302	.091	.091	17.398***
Yaş	.138	2.635**				
Cinsiyet	-.301	-5.735***				
2. Kontrol odağı			.350	.122	.031	12.353***
Kontrol odağı puanı	-.177	-3.515***				

(***) $p < .001$

Ayrıca “kendini açma” yaklaşımı ile beş faktör kişilik özellikleri arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-17’dedir. Buna göre yine ikinci blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden yalnızca “dışadönüklük” ($\beta = .200$, $p < .001$) ve “uyumluluk” ($\beta = .171$, $p < .01$) özellikleri “kendini açma” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %7.8’ini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (5,498) = 6.405$, $p < .001$).

Tablo-17 “Kendini açma” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.302	.091	.091	17.398***
Yaş	.138	2.635**				
Cinsiyet	-.301	-5.735***				
2. Beş Faktör Kişilik			.411	.169	.078	6.405***
Dışadönüklük	.200	3.743***				
Uyumluluk	.171	3.118**				
Özdisiplin	-.064	-1.157				
Nörotiklik	-.008	-.154				
Gelişime açıklık	.065	1.186				

(**) $p < .01$

(***) $p < .001$

Çatışma çözüm yaklaşımlarından “kendini açma” yaklaşımını yordayan tüm kişilik değişkenlerine ilişkin sonuçlar ise Tablo-18’de

sunulmuştur. Buna göre modelde ilk bloktaki demografik değişkenlerden yaş ($\beta=.138$, $p<.01$) ve cinsiyet ($\beta=-.301$, $p<.001$) “kendini açma” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %9.1’ini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (2,503)=17.398$, $p<.001$). Modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanının “kendini açma” yaklaşımını yordadığı ($\beta=.145$, $p<.01$) ve toplam varyansın %2.1’ini açıkladığı görülmektedir ($F_{\text{değ}} (1,504)=8.048$, $p<.01$). Üçüncü blokta sokulan kontrol odağı puanı da “kendini açma” yaklaşımını yordamakta ($\beta=-.154$, $p<.01$) ve varyansın %2.3’lük kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (1,504)=9.079$, $p<.01$). Son blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden yalnızca “dışadönüklük” ($\beta=.171$, $p<.01$) ve “uyumluluk” ($\beta=.180$, $p<.01$) özellikleri “kendini açma” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %5.2’sini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (5,500)=4.373$, $p<.01$). Sonuçta “kendini açma” yaklaşımının %18.7’si kişisel özelliklerle oluşturulan bu model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo-18 “Kendini açma” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	T	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.302	.091	.091	17.398***
Yaş	.138	2.635**				
Cinsiyet	-.301	-5.735***				
2. Kendilik Algısı			.334	.112	.021	8.048**
Kendilik algısı puanı	.145	2.837**				
3. Kontrol Odağı			.367	.135	.023	9.079**
Kontrol odağı puanı	-.154	-3.013**				
4. Beş Faktör Kişilik			.432	.187	.052	4.373**
Dışadönüklük	.171	2.970**				
Uyumluluk	.180	3.253**				
Özdisiplin	-.089	-1.544				
Nörotiklik	.015	.794				
Gelişime açıklık	.057	1.027				

(*) $p<.05$

(**) $p<.01$

(***) $p<.001$

e. Duygusal ifade yaklaşımını yordayan değişkenler

Son olarak “duygusal ifade” yaklaşımının, demografik değişkenler ve kendilik algısıyla ilgili regresyon sonuçları Tablo-19’da sunulmuştur. Sonuçlar ele alındığında; ilk bloktaki demografik değişkenlerden cinsiyet ($\beta=-$

.258, $p < .001$) “duygusal ifade” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %6.5’ini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (2,503)=12.012$, $p < .001$). Modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanının da “duygusal ifade” yaklaşımını yordadığı ($\beta=.131$, $p < .05$) ve toplam varyansın %1.7’lik kısmını açıkladığı görülmektedir ($F_{\text{değ}} (1,502)=6.357$, $p < .05$).

Tablo-19 “Duygusal ifade” Yaklaşımını Yordayan Kendilik Algısı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.254	.065	.065	12.012***
Yaş	.097	1.817				
Cinsiyet	-.258	-4.844***				
2. Kendilik Algısı			.286	.082	.017	6.357*
Kendilik algısı puanı	.131	2.521*				

(***) $p < .001$

Bunun yanında “duygusal ifade” yaklaşımı ile kontrol odağı arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-20’de görülmektedir. Buna göre ikinci blokta analize sokulan kontrol odağı puanı “duygusal ifade” yaklaşımını yordamakta ($\beta=-.149$, $p < .01$) ve toplam varyansın %2.2’lik kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (1,502)=8.328$, $p < .01$).

Tablo-20 “Duygusal ifade” Yaklaşımını Yordayan Kontrol Odağı Değişkeninin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R^2	R^2 Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.254	.065	.065	12.012***
Yaş	.097	1.817				
Cinsiyet	-.258	-4.844***				
2. Kontrol odağı			.294	.079	.022	8.328**
Kontrol odağı puanı	-.149	-2.886**				

(***) $p < .001$

Ayrıca “duygusal ifade” yaklaşımı ile beş faktör kişilik özellikleri arasında yapılan analiz sonuçları Tablo-21’dedir. İkinci blokta sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” ($\beta=.126$, $p < .05$), “uyumluluk” ($\beta=.138$, $p < .05$) ve “gelişime açıklık” ($\beta=.188$, $p < .01$) özellikleri “duygusal ifade” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %9.7’sini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (5,498)=7.884$, $p < .001$).

Tablo-21 “Duygusal ifade” Yaklaşımını Yordayan Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	t	R	R ²	R ² Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.254	.065	.065	12.012***
Yaş	.097	1.817				
Cinsiyet	-.258	-4.844***				
2. Beş Faktör Kişilik			.402	.161	.097	7.884***
Dışadönüklük	.126	2.351*				
Uyumluluk	.138	2.513*				
Özdisiplin	.045	.803				
Nörotiklik	.061	1.123				
Gelişime açıklık	.188	3.408**				

(*) p<.05

(**) p<.01

(***) p<.001

Son olarak çatışma çözüm yaklaşımlarından “duygusal ifade” yaklaşımını yordayan kişisel değişkenlere ilişkin sonuçlar ise Tablo-22’de sunulmuştur. Modelde ilk bloktaki demografik değişkenlerden yalnızca cinsiyetin “duygusal ifade” yaklaşımını yordadığı ($\beta=-.258$, $p<.001$) ve toplam varyansın %6.5’ini açıkladığı görülmektedir ($F_{\text{değ}}(2,503)=12.012$, $p<.001$).

Tablo-22 “Duygusal ifade” Yaklaşımını Yordayan Kişisel Özelliklerin Hiyerarşik Regresyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	β	T	R	R ²	R ² Değ.	F değ.
1. Demografik Değişkenler			.254	.065	.065	12.012***
Yaş	.097	1.817				
Cinsiyet	-.258	-4.844***				
2. Kendilik Algısı			.286	.082	.017	6.357*
Kendilik algısı puanı	.131	2.521*				
3. Kontrol Odağı			.312	.097	.015	5.916*
Kontrol odağı puanı	-.127	-2.432*				
4. Beş Faktör Kişilik			.415	.172	.150	6.139***
Dışadönüklük	.124	2.135*				
Uyumluluk	.153	2.745**				
Özdisiplin	.041	.705				
Nörotiklik	.065	1.137				
Gelişime açıklık	.190	3.402**				

(*) p<.05

(**) p<.01

(***) p<.001

Modele ikinci blokta sokulan kendilik algısı puanının da “duygusal ifade” yaklaşımını yordadığı ($\beta=.131$, $p<.05$) ve toplam varyansın %1.7’lik

kısmını açıkladığı ortaya çıkmıştır ($F_{\text{değ}} (1,504)=6.357, p<.05$). Yine üçüncü blokta sokulan kontrol odağı puanı da “genel/özel davranış” yaklaşımını yordamakta ($\beta=-.127, p<.05$) ve varyansın %1.5’lik kısmını açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (1,504)=5.916, p<.05$). Son blokta analize sokulan beş faktör kişilik özelliklerinden “dışadönüklük” ($\beta=.124, p<.05$), “uyumluluk” ($\beta=.153, p<.01$) ve “gelişime açıklık” ($\beta=.190, p<.01$) özellikleri de “duygusal ifade” yaklaşımını yordamakta ve toplam varyansın %15’ini açıklamaktadır ($F_{\text{değ}} (5,500)=6.139, p<.001$). Böylelikle oluşturulan model, çatışma çözme yaklaşımlarından “duygusal ifade” yaklaşımının %17.2’sini açıklamaktadır.

Tüm bu elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, demografik özelliklerden cinsiyet değişkeninin de çatışma çözüm yaklaşımlarını açıklamada önemli bir role sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan cinsiyet farklılığının çatışma çözüm yaklaşımlarına etkilerinin incelenmesini gerekli görmekteyiz.

4. CİNSİYET FARKLILIĞININ ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE ETKİLERİ

Değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında, çatışma çözme yaklaşımlarının cinsiyetle olan ilişkisi birçok çalışmada ortaya çıkan sonuçlarla tutarlılık göstermektedir (Chusmir ve Mills, 1989; Hinshaw ve Forbes, 1994; Brewer ve diğ., 2002; De Wied ve diğ., 2007). Bu doğrultuda kadın ve erkeklerin çatışma çözme yaklaşımları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) yapılarak elde edilmiştir. Öncelikle varyansların homojen olup olmadığı Levene F testiyle kontrol edilmiş ve tüm değişkenlerde grup varyanslarının birbirlerine eşit olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Daha sonradan yapılan tek faktörlü varyans analiziyle gruplar arasındaki farklılıklar ortaya konmuştur.

Elde edilen sonuçlar Tablo-23’tedir. Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan çatışma çözüm yaklaşımları incelendiğinde; “yüzleşme” yaklaşımı konusunda erkekler (Ort.=3.67, Ss=.46) ile kadınlar (Ort.=3.75,

Ss=.50) arasında anlamlı düzeyde bir farkın olmadığı ($F_{(1-504)}=2.354$) görülmüştür. Bununla birlikte “genel/özel davranış” yaklaşımı açısından erkekler (Ort.=2.68, Ss=.70) ile kadınlar (Ort.=2.34, Ss=.65) arasında $p<.001$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark olduğu bulunmuş ($F_{(1-504)}=20.973$), erkeklerin daha genel davranış, kadınların ise erkeklere göre daha özel davranış sergiledikleri belirlenmiştir.

Tablo-23 Cinsiyete Göre Kişilerin Çatışma Çözme Yaklaşımlarının ve Diğer Değişkenlere İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) Sonuçları

	GRUP	N	ORT.	Ss.	F
Yüzleşme	Erkek	203	3.67	.46	2.381
	Kadın	303	3.75	.50	
Genel/özel davranış	Erkek	203	2.68	.70	20.973***
	Kadın	303	2.34	.65	
Yaklaşma/kaçınma	Erkek	203	2.87	.60	36.138***
	Kadın	303	2.49	.55	
Kendini açma	Erkek	203	3.48	.55	27.385***
	Kadın	303	3.81	.57	
Duygusal ifade	Erkek	203	3.62	.51	20.586***
	Kadın	303	3.87	.50	

(***) $p<.001$

Çatışmaya “yaklaşma/kaçınma” yaklaşımına bakıldığında erkekler (Ort.=2.87, Ss=.60) ile kadınlar (Ort.=2.49, Ss=.55) arasında $p<.001$ anlamlılık düzeyinde bir fark olduğu ortaya çıkmıştır ($F_{(1-504)}=36.138$). Erkeklerin çatışmaya daha yaklaşmacı, kadınların ise erkeklere göre daha kaçınmacı tutum sergiledikleri görülmüştür. “Kendini açma” yaklaşımına bakıldığında erkekler (Ort.=3.48, Ss=.55) ile kadınlar (Ort.=3.81, Ss=.57) arasında $p<.001$ anlamlılık düzeyinde bir fark olduğu ($F_{(1-504)}=27.385$) ve kadınların erkeklere göre daha fazla kendilerini açtıkları belirlenmiştir. Son olarak “duygusal ifade” yaklaşımına bakıldığında ise erkekler (Ort.=3.62, Ss=.51) ile kadınlar (Ort.=3.87, Ss=.50) arasında yine $p<.001$ anlamlılık düzeyinde bir fark olduğu ($F_{(1-504)}=20.586$) ve kadınların erkeklere göre daha fazla duygusal ifade sergileme eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Bu açıdan “yüzleşme” yaklaşımı dışında tüm çatışma çözme yaklaşımları cinsiyete göre farklılık göstermiş ve ortaya çıkan sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

YEDİNCİ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmamızın bu bölümünde, literatürdeki bulgular ışığında araştırmada elde edilen sonuçlar değerlendirilecektir. Bu amaçla çalışmamızın esasını oluşturan kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarına demografik değişkenler ile kendilik algısı, kontrol odağı ve beş faktör kişilik özelliklerinin etkilerine yönelik bulgular ele alınacak ve tüm bulgular ışığında, yapılacak çalışmalar için oluşturulan öneriler sunulacaktır.

1. ÇATIŞMA ÇÖZÜM YAKLAŞIMLARINA ETKİ EDEN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

a. Yüzleşme yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi

Kişilerarası çatışma süreçleri düşünüldüğünde, uyuşmazlık veya anlaşmazlığın ortadan kaldırılmasına yönelik, atılan ilk önemli adım tarafların yüzleşmesidir. Bu anlamda yüzleşme, çatışma çözmede önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanında tarafların yüzleşmesi kültürel, ortamsal, ilişkisel veya kişisel faktörlerden etkilenebilmektedir. Bu bağlamda, ele alınan kişisel faktörlerin, tarafların yüzleşme yaklaşımını belirlemede etkili olduğu, literatürdeki çalışmalarla birlikte, yapılan bu çalışmanın bulgularıyla da desteklenmektedir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, kişilerin yüzleşme yaklaşımını benimsemesinde kişisel özelliklerden kendilik algısının, kontrol odağının ve beş faktör kişilik yapısının etkili olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo-6). Şimdi bu özelliklerin, yüzleşme yaklaşımını ne oranda açıkladıklarının irdelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, kişilik özelliklerinden kendilik algısı ile kişilerin yüzleşme yaklaşımı arasında anlamlı seviyede bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Tablo-2). Bu açıdan kişilerin kendilerine yönelik olumlu düşünceleri arttıkça, çatışma çözme süreçlerinde yüzleşme yaklaşımını benimsedikleri; azaldıkça yüzleşmeden kaçındıkları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kendilik algısının yüzleşme davranışının %15.4'ünü yordayarak, en önemli yordayıcılardan birisi olarak bulunması (Tablo-3), kendilik algısının yüzleşme yaklaşımını açıklamadaki öncelikli önemini açıklamaktadır.

Bunun yanında literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde kendilik algısının genel olarak kişilerin performansları, ruhsal sağlıkları veya kişisel başarılarıyla ilişkilendirilmiş olduğu görülmektedir (Baumeister ve diğ., 2003; Marsh ve diğ., 2005; Marsh ve Craven, 2006). Bununla birlikte elde edilen bu çalışmanın bulguları, kişilerarası ilişkilerle ilgili yapılan; kendilik algısının kişilerarası ilişkilerin başarısı ve devam etmesinde önemli rol oynadığı (Neuringer ve Wandke, 1966), kendilik algısının artmasıyla kişilerin kendine olan güvenlerinin ve sonuçta da girişimciliklerinin arttığı (Baumeister ve diğ., 2003), ayrıca kendilik algıları yüksek kişilerin daha konuşkan, daha işbirlikçi yapıda olduğu (Hay ve diğ., 1998) bazı çalışmalardaki bulguları destekler niteliktedir. Bu açıdan çatışma çözme sürecinde önemli bir başlangıç davranışı olan tarafların yüzleşmesi, kişilerin kendilik algılarının olumlu veya olumsuz olmasıyla yakından ilişkili olabilmektedir.

Kendilik algısı yanında yüzleşme yaklaşımını açıklayan diğer bir kişilik özelliği, tarafların kontrol odağıdır. Bu çalışmada, yüzleşme yaklaşımı ile kişilerin kontrol odakları arasında da anlamlı seviyede bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir (Tablo-2). Buna göre, dış kontrol odaklı kişilerin çatışma süreçlerinde yüzleşmeden kaçtıkları, iç kontrol odaklı kişilerin ise çatışma süreçlerinde yüzleşmeye önem verdikleri görülmüştür. Bununla birlikte kontrol odağının da yüzleşme yaklaşımının %3.9'luk kısmını yordadığı ortaya konmuştur (Tablo-4). Bu bakımdan kişilerin yüzleşme davranışları sergilemelerinde, iç veya dış kontrol odaklı olmaları, açıklayıcı bir mekanizma olarak görülebilir.

Literatürde kontrol odağı ile çatışma davranışları arasında yapılan çalışmalar incelendiğinde; iç kontrol odaklıların çatışma süreçlerinde daha yaklaşımcı, dış kontrol odaklı kişilerin daha kaçınmacı olduğu (Avtgis ve Rancer, 1997), arkadaşlık ilişkilerinde iç kontrol odaklıların dış kontrol odaklılara göre, ilişkinin korunması ve devam etmesi açısından daha fazla çaba gösterdikleri (Morry, 2003) yönündeki çalışma bulguları, bu çalışma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Başka bir deyişle, iç kontrol odaklı kişilerin kişilerarası çatışmalarda daha aktif, daha özverili ve daha çözüme yönelik yaklaşımcı tutumlar sergilemeleri, çatışma çözmede yüzleşme yaklaşımını benimsemelerini açıklamaktadır. Bunun tersine dış kontrol odaklıların pasif, umursamaz ve kaçınmacı olmaları yine çatışma çözümünde neden yüzleşmeden kaçtıklarını açıklamaktadır.

Bir diğer kişisel özellik olan beş faktör kişilik yapısı da kişilerin yüzleşme davranışlarını açıklamaktadır. Bu çalışmada yüzleşme yaklaşımı ile kişilerin beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük, uyumluluk, özdisiplin, nörotiklik ve gelişime açıklık özellikleri arasında anlamlı seviyelerde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir (Tablo-2). Buna göre kişilik yapısı itibarıyla dışadönük, uyumlu, gelişime açık, nörotikliği düşük ve özdisiplini yüksek kişilerin, çatışma çözmede yüzleşme yaklaşımını benimsedikleri; tersine nörotik, içedönük, uyumluluğu, gelişime açıklığı ve özdisiplini düşük kişilerin ise yüzleşmeden kaçtıkları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu kişilik özelliklerinin yüzleşme yaklaşımını yordayıp yordamadığı incelendiğinde; nörotiklik kişilik özelliği dışındaki diğer kişilik özelliklerinin, yüzleşme davranışının %31.6'lık önemli bir bölümünü yordadığı görülmüştür (Tablo-5).

Bu kişilik özellikleriyle yapılan önceki çalışmalar dikkate alındığında bu çalışmanın bulguları, dışadönük kişilerin pozitif, sosyal olmaları yanında, çatışma süreçlerinde çatışmaya yaklaşımcı tutumlar sergilemeleri yönünde elde edilen bulguları (Antonioni, 1998; Moberg, 2001; Park ve Antonioni, 2007) destekler niteliktedir. Yine uyumlu kişilerin sosyal ilişkileri devam ettirme konusundaki tutumları (Jensen-Campbell ve Graziano, 2001), çatışma süreçlerinde daha yapıcı çözüm yaklaşımlarını benimsemeleri

(Jensen-Campbell ve diğ., 2003) ve işbirliği ile uzlaşma konusuna daha fazla önem vermeleri (Moberg, 2001; Park ve Antonioni, 2007) konusundaki çalışma bulguları, bu çalışmada elde edilen bulgularla tutarlıdır. Ayrıca özdisiplinli kişilerin, kişilerarası ilişkileri başarılı biçimde sürdürme konusundaki çalışma bulguları (Jensen-Campbell ve Malcolm, 2007) ile gelişime açık kişilerin çatışma süreçlerinde yüzleşmeye önem verdikleri konusundaki önceki çalışma bulguları (Antonioni, 1998), bu çalışma bulgularıyla örtüşmektedir.

Yukarıda ortaya konan tüm bu kişisel özelliklerin yanında, kişilerin yüzleşme yaklaşımını benimsemelerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Kültürel, ortamsal, ilişkisel faktörlerle birlikte özellikle kişisel faktörlerin bilinmesi bu çalışmanın amaçlarından birisidir. Böylelikle çatışma çözme yaklaşımlarından yüzleşme yaklaşımını yordayan faktörlerden, kişisel faktörlerin bir kısmının etkileri ortaya konabilecektir.

Bu amaçla tüm kişisel özelliklerin birbirlerine olan etkileri de kontrol edilerek yapılan analizde (Tablo-6), çatışma çözme yaklaşımlarından yüzleşme yaklaşımını; kendilik algıları yüksek, kontrol davranışları açısından iç kontrol odaklı, beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönük, uyumlu, özdisiplinli ve gelişime açık kişilik özelliğine sahip kişilerin benimsedikleri ortaya konmuştur. Böylelikle çatışma çözme davranışlarından yüzleşme davranışının, toplam varyansının %33.8'i ifade edilen bu kişilik özellikleriyle açıklanmaktadır. Bu bulgu kişilerin, çatışma çözme süreçlerinde neden yüzleşme yaklaşımını sergilediklerini, kişisel özellikler bağlamında açıklanabilmesi açısından önem taşımaktadır.

b. Genel/özel davranış yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi

Bir diğer çatışma çözme yaklaşımı, kişilerin çatışma süreçlerindeki davranışlarının genel veya özel olduğudur. Bu yaklaşım kişilerin çatışma süreçlerinde sergiledikleri davranışlar bakımından,

kendilerini rahat hissettikleri derece anlamına gelmektedir. Bu bağlamda çatışma süreçlerinde genel davranış sergileme, olumlu ve etkili çatışma çözme açısından önem taşımaktadır. Örnek verilecek olursa, bazı kişiler çatışma davranışlarını sergilemede kendilerini her ortamda rahat hissederek, genel davranış sergilemekte iken, bazıları bu davranışları ya tam olarak sergilememekte ya da yalnızca belirli ortamlarda sergileyebilmektedir. Her ne kadar bu yaklaşıma etki eden kültürel, ortamsal veya ilişkisel faktörler olsa da bir diğer etki, kişilerin kişisel özellikleri olmaktadır. Bu açıdan, genel veya özel yaklaşım sergilemede kişisel özelliklerin etkili olduğu, önceki çalışmalar da dikkate alınarak, yapılan bu çalışmanın bulgularıyla da ortaya çıkmaktadır.

Bu bulgular incelendiğinde, kişilerin genel veya özel davranış yaklaşımını benimsemesinde kişisel özelliklerden cinsiyetin, kontrol odağının ve beş faktör kişilik yapısının etkili olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo-10). Şimdi bu özelliklerin, genel/özel davranış yaklaşımını ne oranda açıkladıklarının irdelenmesi gerekmektedir.

Yapılan bu çalışmada, kişilerin demografik özelliklerinden cinsiyet ile kişilerin genel/özel davranış yaklaşımı arasında anlamlı seviyede bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Tablo-2). Bunun yanında cinsiyet değişkeninin, genel/özel davranış yaklaşımını yordamada, toplam varyansın %5.7'lik kısmını açıkladığı bulunmuştur (Tablo-7). Ayrıca yapılan varyans analizi sonuçları (Tablo-23), erkeklerin daha genel davranış, kadınların ise daha özel davranış sergilediklerini göstermektedir. Bu bakımdan erkeklerin çatışma çözme süreçlerinde, davranışlarını kısıtlamayarak kendilerini daha rahat hissettikleri ifade edilebilir. Buna karşın kadınlar, çatışma çözme süreçlerinde rahat davranışlar sergileyememektedirler. Bu durum kültürel etkilerin bir neticesi olarak, toplumumuzda kadınların, erkeklere göre çevresel baskıyı daha fazla hissetmelerinin bir sonucu biçiminde açıklanabilir.

Cinsiyetle birlikte genel/özel davranış yaklaşımını açıklayan diğer bir kişilik özelliği kontrol odağıdır. Bu çalışmada, genel/özel davranış yaklaşımı ile kişilerin kontrol odakları arasında da anlamlı seviyede bir

ilişkinin olduğu belirlenmiştir (Tablo-2). Buna göre, dış kontrol odaklı kişilerin çatışma süreçlerinde özel davranış sergiledikleri, iç kontrol odaklı kişilerin ise çatışma süreçlerinde genel davranış sergiledikleri görülmektedir. Bununla birlikte kontrol odağının, kişilerin genel/özel davranış yaklaşımlarının %2.2'lik varyansını yordadığı tespit edilmiştir (Tablo-8). Bu bakımdan kişilerin genel/özel davranış sergilemeleri, iç veya dış kontrol odaklı olmalarıyla açıklanabilir bir durumu ortaya koymaktadır.

Literatürde kontrol odağıyla ilgili yapılan çalışmalar ele alındığında; iç kontrol odaklıların etkili, atılgan, girişimci ve bağımsız kişiler olarak tanımlanmaları yanında, öz saygı ve öz güven duygularının gelişmiş olması (Silvester ve diğerleri, 2002; Loosemore ve Lam, 2004), çatışma çözme süreçlerinde daha rahat davrandıklarını ve genel davranış sergilediklerini açıklar niteliktedir. Bununla birlikte dış kontrol odaklı kişilerin kendine güvenmeyen, kuşkucu, yetersiz olmaları (Ashby ve diğ., 2002; Yağışan ve diğ., 2007) yanında, iletişim becerilerinin daha az olması (Libert ve diğ., 2003), kendilerini çatışma süreçlerinde rahat hissetmedikleri ve özel davranış sergiledikleri yönündeki bu çalışma bulgularını doğrulamaktadır.

Bunların yanında diğer kişisel özellik olan beş faktör kişilik yapısı da kişilerin genel/özel davranışlarını açıklamaktadır. Bu çalışmada genel/özel davranış yaklaşımı ile kişilerin beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük, uyumluluk, özdisiplin ve nörotiklik özellikleri arasında anlamlı seviyelerde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir (Tablo-2). Buna göre kişilik yapısı itibarıyla nörotikliği, uyumluluğu, özdisiplini düşük ve dışadönük kişilerin, çatışma çözmede genel yaklaşım sergiledikleri; tersine içedönük ve nörotikliği, uyumluluğu, özdisiplini yüksek kişilerin özel davranış sergiledikleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu kişilik özelliklerinden hangilerinin genel/özel davranış yaklaşımını yordadıkları yönünde yapılan analizde, nörotiklik özelliği dışında diğer özelliklerin, genel/özel davranış yaklaşımının %11.7'lik kısmını yordadığı görülmektedir (Tablo-9).

Bu kişilik özellikleriyle yapılan önceki çalışmalar dikkate alındığında; dışadönük kişilerin çatışma süreçlerinde çatışmaya yaklaşmacı ve çatışmada daha baskın olma özellikleri (Schneer ve Chanin, 1987) yanında sosyal ve girişken olmaları, bu çalışmada ulaşılan daha genel davranış sergiledikleri yönündeki bulguları desteklemektedir. Bunun yanında uyumlu kişilerin, özellikle fedakârlık ve alçakgönüllülük gibi kişilik özelliklerini barındırması ve çevrelerine karşı uyumlu ve yapıcı olmak istemeleri (Jensen-Campbell ve diğ., 2003), çatışma çözme süreçlerinde daha özel davranışlar sergilemelerini açıklar niteliktedir. Yine özdisiplinli kişilerin özel davranış sergilemeleri, kişilerarası ilişkileri başarılı biçimde sürdürme istekleriyle (Jensen-Campbell ve Malcolm, 2007) birlikte, çatışma süreçlerinde çevrelerine karşı hissettikleri sorumluluk duyguları, bu kişilerin çatışma süreçlerinde rahat olamamalarının bir sonucu olarak açıklanabilir. Ayrıca gelişime açık kişilerin, daha fazla çatışma yaşama eğiliminde olmaları (Bono ve diğ., 2002) ve kendi duygu ve düşüncelerini ön plana çıkarmaları (Chanin ve Schneer, 1984; Moberg, 2001), çatışma süreçlerinde daha rahat davranarak genel davranış sergilemelerini açıklamaktadır.

Tüm bu kişisel özellikler, kişilerin genel/özel davranış yaklaşımını seçmelerini etkileyen kişisel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şimdi bunların, çatışma çözme yaklaşımlarından genel/özel davranış yaklaşımının ne kadarını yordadığına değineceğiz.

Bu amaçla tüm kişisel özelliklerin birbirlerine olan etkileri de kontrol edilerek yapılan analizde (Tablo-10), genel davranış yaklaşımını benimseyen kişilik özelliklerinin; cinsiyet açısından erkekler, kontrol davranışları açısından iç kontrol odaklılar, beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönük, gelişime açık, bunun yanında uyumluluğu ve özdisiplini düşük kişilik özelliğine sahip kişiler; buna karşın özel davranış yaklaşımını benimseyen kişilik özelliklerinin ise cinsiyet açısından kadınlar, kontrol davranışları açısından dış kontrol odaklılar, beş faktör kişilik özelliklerinden içedönük, uyumlu, özdisiplinli ve gelişime açıklığı düşük kişiler olduğu ortaya konmuştur. Böylece kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından genel/özel

davranış yaklaşımının toplam varyansının %19.1'i bu kişilik özellikleriyle ortaya konmuştur. Bu bulgu kültürel, ortamsal, ilişkisel etkilerin yanında kişisel özelliklerin, çatışma çözme yaklaşımlarından genel/özel davranış yaklaşımını açıklaması bakımından önem taşımaktadır.

c. Yaklaşma/kaçınma yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi

Çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımı, genel anlamda kişilerin çatışmayı nasıl algıladıklarıyla doğrudan ilişkili diğer bir yaklaşımdır. Bazı kişiler çatışmayı yapıcı, olumlu ve hoşgörülü karşılarken, bazıları tam tersine yıkıcı ve olumsuz karşılayabilmektedirler. Her ne kadar bu düşünce kültürel veya ortamsal faktörlerden etkilense de, kişilerin bireysel özellikleri çatışmaya karşı bu bakış açılarına şekil verebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, yeni düşünce ve fikirlere açık kişiler, çatışmayı değişim ve gelişim açısından bir fırsat olarak görerek, çatışmanın faydalı olduğunu savunabilirken; katı görüşlü olanlar çatışmalardan kaçınılması gerektiğini savunabilmektedirler.

Bunun yanında çatışmadan kaçınma, kişilerarası çatışmalarda çatışmanın çözümü açısından bir sonuç getirmeyen, her iki tarafın da kaybettiği bir durumu ifade ederken; çatışmaya yaklaşma olumlu ve yapıcı bir çözüm için tarafların bir araya gelmesi olarak düşünülebilir. Bu bağlamda, çatışma çözme süreçlerinde kişisel özellikler önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmanın bulguları da kişilerin çatışma süreçlerinde çatışmaya bakış açılarının, kendi kişisel özelliklerine göre şekillendiğini desteklemektedir.

Ortaya çıkan bulgular ele alındığında; kişilerin, çatışmaya yaklaşma veya çatışmadan kaçınma davranışları benimsemesinde cinsiyetin, kontrol odağının ve beş faktör kişilik yapısının etkili olduğu görülmektedir (Tablo-14). Şimdi bu özelliklerin, çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımını ne oranda açıkladıkları incelenecektir.

Bu çalışma bulguları, kişilerin demografik özelliklerinden cinsiyetin, kişilerin çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımıyla ilişkili olduğunu göstermektedir (Tablo-2). Bunun yanında cinsiyet değişkeninin, çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımını yordamada, toplam varyansın %9.6'lık kısmını açıkladığı bulunmuştur (Tablo-11). Ayrıca yapılan varyans analizi sonuçları (Tablo-23), erkeklerin çatışmalara daha yaklaşımçı, kadınların ise daha kaçınmacı davranış sergilediklerini göstermektedir. Bu sonuçlara ilişkin literatürde yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde; kadınların iş ortamında çatışmadan kaçındıkları buna karşın evde yaşanan çatışmalarda kaçınmayarak daha işbirlikçi tutumlar takındıkları, erkeklerin ise tam tersine iş ortamında daha işbirlikçi tutumlar sergiledikleri belirtilmiştir (Chusmir ve Mills, 1989). Ayrıca diğer bir çalışmada, kadınların çatışma çözme süreçlerinde kaçınma yaklaşımını, erkekler ise baskınlık yaklaşımını tercih ettikleri (Brewer ve diğ., 2002), yine ayrı bir çalışmada, kadınların erkeklere göre çatışma çözme süreçlerinde daha problem çözücü, geri çekilmeci ve uyumlu davrandıkları ortaya konmaktadır (De Wied ve diğ., 2007). Tüm bu bulgular, bu çalışmada ortaya çıkan kadınların çatışma çözme süreçlerinde kaçınmacı, erkeklerin ise yaklaşımçı tutum takındıkları yönünde elde edilen bulgularla örtüşmektedir.

Demografik değişkenlerden cinsiyetin yanında, çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımlarını açıklayan diğer kişilik özelliği kontrol odağıdır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar, çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımı ile kişilerin kontrol odakları arasında da anlamlı seviyede bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Tablo-2). Buna göre, dış kontrol odaklı kişilerin çatışma süreçlerinde kaçınmacı tutumlar sergiledikleri, buna karşın iç kontrol odaklı kişilerin ise çatışmaya yaklaşımçı davranışlar gösterdikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte kontrol odağı özelliğinin de çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımının %1.1'lik bölümünü yordadığı görülmüştür (Tablo-12). Bu bakımdan kişilerin çatışma çözmede sergiledikleri kaçınmacı veya yaklaşımçı davranışların anlaşılması, kişisel özelliklerden birisi olarak, kişilerin iç veya dış kontrol odaklı olmalarıyla açıklanabilir.

Ayrıca literatürde kontrol odağı ile çatışma davranışları arasında yapılan çalışmalar incelendiğinde; iç kontrol odaklıların çatışma süreçlerinde daha yaklaşımcı, dış kontrol odaklı kişilerin daha kaçınmacı olduğu (Avtgis ve Rancer, 1997), ayrıca bir çalışmada; iç kontrol odaklı kişilerin bütünleştirici çatışma çözme yaklaşımlarını, dış kontrol odaklı kişilerin ise çatışmadan kaçınma yaklaşımını sergiledikleri görülmektedir (Canary ve diğ., 1988). Bunların yanında diğer bir çalışma arkadaşlık ilişkilerinde; iç kontrol odaklı kişilerin, kişilerarası ilişkiler kurmak için çalışmakta ve bu ilişkilerde ortaya çıkan problemleri daha aktif yollar kullanarak çözmekte olduklarını, buna karşın dış kontrol odaklıların, ilişkide yaşanan problemlere karşı daha pasif tutumlar takındıklarını belirtmektedir (Morry, 2003). Bu açıdan bu çalışmada elde edilen bulgular, literatürdeki bu bulguları destekler niteliktedir.

Çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımını açıklayan bir diğer kişisel özellik beş faktör kişilik özellikleridir. Bu çalışmada çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımı ile kişilerin beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük, uyumluluk, özdisiplin, nörotiklik ve gelişime açıklık özellikleri arasında anlamlı seviyelerde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir (Tablo-2). Buna göre kişilik özellikleri açısından dışadönük, gelişime açık, uyumluluğu düşük, nörotikliği düşük ve özdisiplini düşük kişilerin, çatışma çözmede yaklaşımcı bir tutum benimsedikleri; tersine içedönük, uyumluluğu, nörotikliği ve özdisiplini yüksek ile gelişime açıklığı düşük kişilerin ise çatışmadan kaçınmacı bir tutum benimsedikleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu kişilik özelliklerinin çatışmaya yaklaşma/kaçınma yaklaşımını yordayıp yordamadığı analiz edildiğinde; nörotiklik kişilik özelliği dışındaki diğer kişilik özelliklerinin, yaklaşma/kaçınma davranışının %11.3'lük bölümünü yordadığı görülmüştür (Tablo-13).

Beş faktör kişilik özellikleri ele alınarak yapılan önceki çalışmalar dikkate alındığında; dışadönük kişilerin girgin, coşkulu, iddiacı ve dominant yapıları düşünüldüğünde, rekabet ile pozitif yönde, kaçınma ile negatif yönde bir ilişkisini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Antonioni,

1998; Moberg, 2001; Park ve Antonioni, 2007). Gelişime açık kişiler ise yapılan çalışmalarda, tartışmacı yapılarından dolayı çok fazla çatışma yaşama eğiliminde oldukları (Bono ve diğ., 2002) ve çatışmalardan kaçmayarak çatışmayla yüzleştikleri (Antonioni, 1998) ifade edilmektedir. Kişilerarası ilişkiler açısından en önemli kişilik özelliği olan uyumluluk özelliğine bakıldığında, çatışma ve rekabet ile ters yönde bir ilişkisinin olduğu belirtilmektedir (Antonioni, 1998; Bono ve diğ., 2002). Bununla birlikte her ne kadar önceki çalışmalar, özdisiplini yüksek kişilerin, başarı motivasyonlu yapıları dolayısıyla, çatışmadan kaçınma ve uzlaşma yaklaşımlarını daha az tercih ettiklerini ortaya koysa da (Digman ve Takemoto-Chock, 1981; Antonioni, 1998; Piedmont ve diğ., 1991; Moberg, 2001) bu çalışmada bu kişilerin kaçınmacı yaklaşımı tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum özdisiplinli kişilerin, daha iyi arkadaşlık ilişkileri yaşadıklarına (Jensen-Campbell ve Malcolm, 2007) yönelik çalışmalar dikkate alındığında, bu ilişkilerini korumak anlamında sorumlu davranarak, çatışmadan kaçınma davranışını benimsedikleri şeklinde değerlendirilebilir. Görüldüğü üzere, bu konudaki çalışma bulguları önceki çalışma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Son olarak, kişisel özelliklerin birbirlerine olan etkileri de kontrol edilerek bütün bu kişisel özelliklerinin çatışmaya yaklaşma/kaçınma davranışının ne kadarını yordadığına yönelik yapılan analizde (Tablo-14); cinsiyet açısından erkeklerin, beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönük, gelişime açık, bunun yanında uyumluluğu ve özdisiplini düşük kişilik özelliğine sahip kişilerin, çatışmaya yaklaşma davranışını sergiledikleri; buna karşın cinsiyet açısından kadınların, beş faktör kişilik özelliklerinden içedönük, uyumlu, özdisiplinli ve gelişime açıklığı düşük kişilerin çatışmadan kaçınma davranışı sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Bunun yanında diğer değişkenlerle birlikte analize alınan kontrol odağı değişkeninin, değişkenler arası etkiler kontrol edildiğinde, çatışmaya yaklaşma/kaçınma davranışını yordamadığı ortaya çıkmıştır. Böylelikle çatışma çözme davranışlarından çatışmaya yaklaşma/kaçınma davranışının, toplam varyansının %21.2'si ifade edilen bu kişilik özellikleriyle açıklanmaktadır. Bu bulgu, kişilerin çatışma çözme süreçlerinde neden çatışmaya yaklaştıklarını veya

çatışmadan kaçtıklarını, kişisel özellikler bağlamında açıklayabilmesi açısından önem taşımaktadır.

d. Kendini açma yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi

Kendini açma ise çatışma çözme süreçlerinde, tarafların amaç ve ihtiyaçlarını ortaya koyması bakımından önem taşıyan, diğer bir çözüm yaklaşımıdır. Çatışmaların yapıcı ve olumlu olarak çözümlenmesi, çatışmada bulunan tarafların rollerini, geçmişlerini, geleceğe yönelik arzu ve isteklerini ortaya koymalarıyla mümkündür. Ayrıca problem çözme yeteneğine sahip olmak, tarafların korku ve kendini savunma duyguları olmadan, tutum ve davranışları ile bilgilerini paylaştıkları oranda mümkün olabilmektedir (Goldstein, 1999). Bu bakımdan kişilerarası çatışma çözme durumlarına bir problem çözme durumu biçiminde yaklaşıldığında, bu süreçte tarafların kendilerini açmalarının önemi daha iyi anlaşılabilecektir.

Bunların yanında çatışma süreçlerinde tarafların kendilerini açmaları birçok faktörden etkilenmektedir. En başta karşılıklı iletişimin bir sonucu olarak ilişkisel etkiler olmak üzere, kültür, çatışma ortamı veya tarafların kişisel özellikleri bu süreci etkileyebilmektedir. Bu çalışmada bu faktörlerden kişisel özellikler ele alınarak, çatışma çözme süreçlerinde tarafların kendilerini açma davranışlarına olan etkilerine yönelik bulgular elde edilmiştir.

Elde edilen bulgular, kişilerin çatışma çözme süreçlerinde kendilerini açmalarında, kişisel özelliklerden yaşın, cinsiyetin, kendilik algısının, kontrol odağının ve beş faktör kişilik yapısının etkili olduğu ortaya çıkarılmıştır (Tablo-18). Bu noktada anılan özelliklerin, kişilerin kendini açma yaklaşımını ne oranda açıkladıklarının irdelenmesini gerekli görmekteyiz.

Yapılan çalışmada, kişilerin demografik özelliklerinden cinsiyet ile kişilerin kendini açma yaklaşımı arasında anlamlı seviyede bir ilişkinin

olduğu görülmüştür (Tablo-2). Bunun yanında yaş ve cinsiyet değişkeninin, kendini açma yaklaşımını yordamada, toplam varyansın %9.1'lik kısmını açıkladığı bulunmuştur (Tablo-15). Ayrıca yapılan varyans analiz sonuçları (Tablo-23) dikkate alındığında, kadınların erkeklere göre çatışma çözme süreçlerinde kendilerini daha fazla açtıkları ortaya çıkmaktadır. Bu bulguya ilişkin çalışmalar ele alındığında; yapılan bir çalışma, her ne kadar kendini açma konusunda, etkileşim içindeki kişiler ve bu kişilerin hemcinsleri olup olmamaları gibi konular önemli olarak görülse de, genel olarak kadınların, erkeklere göre daha fazla kendilerini açtıkları ifade edilmektedir (Dolgin ve Minowa, 1997). Diğer bir çalışma kadınların yakın arkadaşlarına olduğu kadar, orta seviyede tanıdıkları diğer arkadaşlarına da erkeklerden daha fazla kendilerini açtıklarını ortaya koymaktadır (Dolgin ve diğ., 1991). Ayrıca kadınların erkeklere göre daha fazla, kendini açmayı bir bakıma içtenlik ve samimiyete katkı olarak değerlendirmeleri, kadınların kendini açmaya daha yatkın olduklarını ortaya koymaktadır (Fehr, 2004). Bu bağlamda tüm bu çalışmalarda elde edilen bulgular, bu çalışma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Bununla birlikte demografik değişkenlerden yaşın da çatışma çözme süreçlerinde kendini açmayı yordadığı belirlenmiştir (Tablo-15). Bu açıdan kişilerin yaşları arttıkça, kendilerini daha fazla açtıkları yönünde bulgular ele edilmiştir. Bu konuda yapılan bir araştırma, ergenlik dönemlerinde kendini açmanın, yaşla orantılı olarak arttığını ortaya koymaktadır (Dolgin ve Kim, 1994). Bu çalışmada, her ne kadar yaş faktörü kişilerin kendini açma davranışlarını yordasa da daha geniş yelpazede yapılacak yaş gruplarına yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır. Zira, bu çalışmadaki yaş grupları bu konuda dar kapsamlı olarak ele alınmıştır.

Kişilerin demografik değişkenlerinin yanında, kendini açma yaklaşımlarını açıklayan bir diğer kişilik özelliği kendilik algısıdır. Bu çalışmada, kendini açma yaklaşımı ile kişilerin kendilik algıları arasında da anlamlı seviyede bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir (Tablo-2). Buna göre kişilerin kendilik algıları arttıkça, çatışma çözme süreçlerinde kendini açma

davranışlarının da arttığı görülmektedir. Bununla birlikte kendilik algısının kişilerin kendini açma davranışlarının %2.1'ini yordadığı ortaya konmuştur (Tablo-15). Bu bakımdan kişilerin olumlu veya olumsuz kendilik algıları, çatışma çözmede kendilerini açma davranışı sergilemelerinde, açıklayıcı bir özellik olmaktadır.

Literatürde, kendilik algısıyla kişilerin kendilerini açma davranışları arasında yapılan çalışmalara bakıldığında; bir çalışma kendilik algısı arttıkça, kişilerin kendilerini karşılarındakine daha fazla açtıklarını ortaya koymaktadır (Shapiro ve Swensen, 1977). Ayrıca kendilik algısı ile kişilerarası ilişkilerin başarısı ve devamı arasında pozitif yönde bir ilişkinin olması (Neuringer ve Wandke, 1966) ve kendilik saygıları yüksek kişilerin, ne düşündüklerini açıkça söyleme konusunda daha çok istekli olmaları (Baumeister ve diğ., 2003) bu çalışmada bulunan bulguları desteklemektedir.

Kendini açma yaklaşımını açıklayan bir diğer kişilik özelliği ise kontrol odağıdır. Bu çalışmada kişilerin kontrol odakları ile kendini açma yaklaşımı arasında anlamlı bir ilişkisinin olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo-2). Bu bulgu, iç kontrol odaklıların dış kontrol odaklılara göre, çatışma çözme süreçlerinde kendilerini daha fazla açtıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca kontrol odağı özelliğinin, kendini açma yaklaşımını %3.1 oranında yordadığı görülmüştür (Tablo-16). Böylece kişilerin iç veya dış kontrol odaklı olmaları da kendini açma yaklaşımını benimsemelerine etki edebilen, diğer bir kişilik özelliği olarak bulunmuştur.

Kontrol odağıyla ilgili yapılan literatürdeki çalışmalar ele alındığında; iç kontrol odaklıların, öz saygı ve öz güven duygularının gelişmiş olması, içsel motivasyonlarının daha fazla olması (Fazey ve Fazey, 2001; Silvester ve diğerleri, 2002; Loosemore ve Lam, 2004) gibi özellikleri düşünüldüğünde, kişilerarası çatışma çözme süreçlerinde daha rahat davranarak kendilerini daha çok açabilecekleri düşünülebilir. Bu düşünce, sosyal açıdan zayıf olan ve depresif özellikler sergileyen dış odaklı kişilerin, kişilerarası ilişkilerden daha az tatmin olarak, çekingen davranışlar

sergiledikleri yönündeki çalışma bulgularıyla (Rubin ve Rubin, 1992) tutarlılık göstermektedir.

Son olarak, beş faktör kişilik özellikleri de kişilerin kendini açma yaklaşımlarını açıkladığı ortaya çıkmıştır. Yapılan bu çalışmada kendini açma yaklaşımıyla, kişilerin beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük, uyumluluk ve gelişime açıklık özellikleri arasında anlamlı seviyelerde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir (Tablo-2). Buna göre kişilik yapısı itibariyle dışadönük, uyumlu ve gelişime açık kişilerin, çatışma çözme süreçlerinde kendilerini daha çok açtıkları belirlenmiştir. Ayrıca bu kişilik özelliklerinden hangilerinin kendini açma yaklaşımını yordadıkları yönünde yapılan analizde, gelişime açıklık kişilik özelliği dışında diğer özelliklerin, kendini açma yaklaşımının %7.8'ini yordadığı görülmektedir (Tablo-17).

Bu kişilik özellikleriyle yapılan önceki çalışmalar ele alındığında; dışadönük kişilerin çatışma süreçlerinde çatışmaya yaklaşmacı ve sosyal olma özellikleri (Schneer ve Chanin, 1987) yanında coşkulu ve girişken olmaları (Costa ve McCrae, 1995), bu çalışmada ulaşılan kendilerini daha çok açtıkları yönündeki bulguları desteklemektedir. Bunun yanında uyumlu kişilerin, özellikle açık sözlü, güvenilir olmaları ve çevrelerine karşı uyumlu ve yapıcı olmak istemeleri (Jensen-Campbell ve diğ., 2003), çatışma çözme süreçlerinde kendini açma davranışını benimsemelerini açıklar niteliktedir.

Bütün bu kişisel özellikler ele alındığında, kendini açma yaklaşımının ne kadarının bu özelliklerle açıklandığının, ortaya konması gerekmektedir. Bu amaçla tüm kişisel özelliklerin birbirlerine olan etkileri de kontrol edilerek yapılan analizde (Tablo-18), kişilik özelliklerinden cinsiyet açısından kadınların, yaş itibariyle daha yaşlı olanların, kendilik algıları olumlu olanların, kontrol davranışları açısından iç kontrol odaklıların, beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönük ve uyumluluğu yüksek kişilerin kendilerini çatışma çözme süreçlerinde daha fazla açtıkları ortaya konmuştur. Böylece kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarından kendini açma yaklaşımının toplam varyansının %18.7'si bu kişilik özellikleri tarafından

açıklanmaktadır. Bu bulgu ilişkisel, kültürel, ortamsal gibi etkilerin yanında kişisel özelliklerin, çatışma çözme yaklaşımlarından kendini açma yaklaşımını açıklaması bakımından önem taşımaktadır.

e. Duygusal ifade yaklaşımına etki eden kişisel özelliklerin değerlendirilmesi

Son çatışma çözme yaklaşımı olan duygusal ifade ise çatışma süreçlerinde duyguları rahat biçimde sergilemenin çözümüne katkı yapacağı düşüncesinden (Bodtker ve Jameson, 2001) hareketle ortaya konmaktadır. Duygular bu bakımdan, çatışmayı olduğu kadar çatışma çözme de besleyen enerjiler olarak görülmektedir. Birçok duygu çatışmaları hafifletebilmekte, önleyebilmekte veya kontrol altına alabilmektedir. Örnek verilecek olursa samimi bir üzgünlük veya endişe çatışmaya olumlu şekillerde etki edebilmekte ve çatışmaları hafifletebilmektedir.

Bununla birlikte çatışma süreçlerinde duyguları ifade etme dereceleri birçok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörler kültürel, ortamsal ilişkisel veya kişilik faktörleri olarak ifade edilebilir. Bu konuda kültür faktörü içi örnek verilecek olursa, geniş bağlamli kültürlerin bireyleri, kendi içlerinde çok büyük gerilimler yaşasalar da, duygularını açık bir şekilde ifade etmemekte ve toplum içinde göstermemektedirler (Gudykunst ve diğ., 1988: 156). Yine kişilik faktörlerine bakıldığında kişilerin duygularını sergilemesi, kişilerin birçok kişilik özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir (Kokkonen ve Pulkkinen, 2001; Trierweiler ve diğ., 2002; Mehl ve diğ., 2006). Bu çalışma bulguları da çatışma süreçlerinde kişilerin duygusal ifade gösterme derecelerinin, kişilik özelliklerine göre farklılaştığını ortaya koymuştur.

Bu çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde, kişilerin duygusal ifade gösterim derecelerine, kişisel özelliklerden cinsiyetin, kendilik algısının, kontrol odağının ve beş faktör kişilik yapısının etkileri olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo-22). Şimdi bu özelliklerin, çatışma çözme

yaklaşımlarından duygusal ifade yaklaşımını ne oranda açıkladıklarının ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışmada, kişilerin demografik özelliklerinden cinsiyet ile kişilerin duygusal ifade yaklaşımı arasında anlamlı seviyede bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Tablo-2). Bunun yanında cinsiyet değişkeninin, duygusal ifade yaklaşımını yordamada, toplam varyansın %6.5'lik kısmını açıkladığı bulunmuştur (Tablo-19). Ayrıca yapılan varyans analiz sonuçları da (Tablo-23) dikkate alındığında, kadınların erkeklere göre çatışma çözme süreçlerinde daha fazla duygusal ifade sergiledikleri ortaya çıkmaktadır. Bu bulguya ilişkin literatür çalışmaları ele alındığında; kadınların erkeklere göre utanç, endişe, depresyon, kızgınlık, suçluluk, kıskançlık, kırılanlık ve çaresizlik gibi duyguları daha fazla gösterme eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Brody, 1985; Aizawa ve Whatley, 2006). Bu açıdan bu çalışmada elde edilen kadınların erkeklere göre daha fazla duygusal ifade sergilemeleri önceki çalışma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.

Bu çalışma, kişilik özelliklerinden kendilik algısı ile kişilerin duygusal ifade yaklaşımı arasında da anlamlı seviyede bir ilişkinin olduğunu göstermiştir (Tablo-2). Bu açıdan kişilerin kendilerine yönelik olumlu düşünceleri arttıkça, çatışma çözme süreçlerinde daha fazla duygusal ifade sergiledikleri; azaldıkça duygusal ifade sergilemekten kaçındıkları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kendilik algısının, duygusal ifade yaklaşımının %1.7'sini yordadığı görülmüştür (Tablo-19)

Bununla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, kendilik algıları yüksek kişilerin konuşkan ve baskın olmaları, buna karşın kendilik algıları düşük kişilerin sessiz ve içe dönük olmaları (Hay ve diğ., 1998), duygusal ifade gösterim derecelerini etkileyebilecektir. Bununla birlikte duygusal ifade göstermenin, kendilik saygısının bir fonksiyonu olarak, kişilerin gelişiminde ayrı bir önemi olduğu ve duygusal ifade gösterimiyle kendilik saygısı arasında olumlu yönde bir ilişki kurulması (Polce-Lynch ve diğ., 1998), bu çalışma bulgularıyla tutarlıdır.

Duygusal ifade yaklaşımıyla ilişkisi bulunan bir diğer kişisel özellik kişilerin kontrol odaklıdır (Tablo-4). Buna göre iç kontrol odaklı kişilerin, dış kontrol odaklı kişilere göre çatışma çözmede daha fazla duygusal ifade sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca kontrol odağı kişilik özelliğinin de duygusal ifade yaklaşımının %2.2'sini yordadığı ortaya çıkmıştır (Tablo-20). Bununla birlikte yapılan çalışmalar göz önüne alındığında, dış kontrol odaklıların sosyal açıdan zayıf olmaları, depresif özellikler ile çekingен davranışlar sergilemeleri (Rubin ve Rubin, 1992), duygusal ifadelerini göstermelerine engel teşkil edebilecektir. Bu bakımdan bu bulgu, çatışma süreçlerinde dış kontrol odaklıların, iç kontrol odaklılara göre neden daha az duygusal ifade gösterdiklerini açıklar niteliktedir.

Bir diğer kişisel özellik olan beş faktör kişilik yapısı da kişilerin duygusal ifade yaklaşımlarını açıklamaktadır. Bu çalışmada duygusal ifade yaklaşımı ile kişilerin beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük, uyumluluk, özdisiplin ve gelişime açıklık özellikleri arasında anlamlı seviyelerde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir (Tablo-2). Bu bulgulara göre kişilik yapısı itibarıyla dışadönük, uyumlu, gelişime açık, ve özdisiplini yüksek kişilerin, çatışma çözmede daha fazla duygusal ifade sergiledikleri; tersine içedönük, uyumluluğu, gelişime açıklığı ve özdisiplini düşük kişilerin ise daha az duygusal ifade sergiledikleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu kişilik özelliklerinin duygusal ifade yaklaşımını yordayıp yordamadığı incelendiğinde; özdisiplin kişilik özelliği dışındaki diğer kişilik özelliklerinin, duygusal ifade yaklaşımının %9.7'sini yordadıkları görülmüştür (Tablo-21).

Bu kişilik özellikleriyle yapılan önceki çalışmalar dikkate alındığında, dışadönük kişilerin kişilerarası çatışmalarda duyguları gösterme eğiliminde oldukları bulgusu (Buss, 1991) bu çalışma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Yine uyumlu kişilerin, açık sözlü olmaları ve sosyal ilişkileri devam ettirme konusundaki tutumları (Jensen-Campbell ve Graziano, 2001) ile gelişime açık kişilerin, tartışmacı yapıları (Bono ve diğ., 2002) ve kendi duygu ve düşüncelerini ön plana çıkarmak istemeleri (Moberg, 2001) çatışma

süreçlerinde daha fazla duygusal ifade göstermelerinin açıklayıcı nedenleri olmaktadır.

Ortaya konan bu kişisel özelliklerle birlikte, çatışma çözme süreçlerinde kişilerin duygusal ifade yaklaşımını etkileyen faktör düşünüldüğünde kültürel, ortamsal, ilişkisel faktörlerin yanında kişisel faktörlerin bilinmesi bu çalışmanın amaçlarından birisidir. Bu amaçla tüm kişisel özellikler ele alınarak yapılan analizde (Tablo-22), çatışma çözme yaklaşımlarından duygusal ifade yaklaşımını; cinsiyet açısından kadınların, kendilik algıları yüksek, kontrol davranışları açısından iç kontrol odaklı, beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönük, uyumlu ve gelişime açık kişilik özelliğine sahip kişilerin benimsedikleri ortaya konmuştur. Böylelikle duygusal ifade yaklaşımının toplam varyansının %17.2'si ifade edilen bu özelliklerle açıklanmaktadır. Bu bulgu kişisel özelliklerin, çatışma çözme süreçlerinde kişilerin duygusal ifade sergilemelerini açıklaması açısından önem taşımaktadır.

2. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, kişilerarası çatışma çözüm yaklaşımlarına etki eden kişilik özelliklerinin neler olduğunun ortaya konması amacıyla yapılmıştır. Elde edilen en önemli bulgu, çatışma çözme süreçlerinde kişilerin kişisel özelliklerinin de önemli rol oynadığıdır.

Bu bağlamda beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve uyumluluk özelliklerinin, tüm çatışma çözme yaklaşımlarını yordadığı görülmüştür. Bu açıdan kişilerin öğrenme ve sosyalleşme sürecinin bir ürünü olan uyumluluk kişilik özelliğinin, kişilerin sosyal ilişkilerini koruma ve devam ettirmeleri açısından önemli olduğu bir kez daha kanıtlanmıştır. Bunun yanında bir diğer kişilik özelliği olan dışadönüklüğün ise enerjik, pozitif ve sosyal yönleri bakımından çatışma çözmedeki rolü ön plana çıkmıştır.

Bunların yanında gelişime açık kişilik özelliğinin özellikle yaratıcı, yenilikçi ve tartışmacı yönlerinin; özdisiplin kişilik özelliğinin ise sorumluluk ve başarı yönlerinin çatışma çözme süreçlerinde rol oynadığı söylenebilir. Buna karşın nörotiklik kişilik özelliğinin hiçbir çatışma çözme yaklaşımını yordamaması, bu kişilik özelliğinin çoğunlukla kişilerin ruh durumlarıyla ilgili olması ve kişilerin sosyal ilişkilerde bu durumlarını gizleyebilmeleriyle açıklanabilir.

Bir diğer kişisel özellik olan kendilik algısı, özellikle yüzleşme yaklaşımının önemli bir yordayıcısıdır. Önceki çalışmalar, kendilik algısını her ne kadar çoğunlukla kişilerin performansları, ruhsal sağlıkları veya kişisel başarılarıyla ilişkilendirmiş olmasına karşın, bu çalışmada kendilik algısının kişilerarası çatışmalardaki önemi ortaya konmuştur.

Diğer kişilik özelliği olan kontrol odağı ise düşük seviyelerde çatışma çözme yaklaşımlarını açıkladığı görülmektedir. Bu bakımdan iç kontrol odaklıların çatışma çözme süreçlerinde, dış kontrol odaklılara göre daha başarılı olabilecekleri ifade edilebilir. Ayrıca demografik değişkenlerden cinsiyet, çatışma süreçlerinde hangi yaklaşımın benimsendiğini açıklamada, önemli bir kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmıştır. Bu açıdan özellikle kadınların çatışma çözmede daha başarılı oldukları söylenebilir.

Tüm bu bulgulara rağmen, kişilerarası çatışma çözüm yaklaşımlarının daha iyi açıklanması, bu yaklaşımlara etki eden ortamsal, kültürel ve ilişkisel etkilerin de ortaya çıkarılmasıyla mümkün olabileceğini değerlendirmekteyiz. Bunun yanında, bu çalışmada çok düşük de olsa kişilerin yaşının çatışma çözme yaklaşımlarına etkileri ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan yaşı daha geniş çerçevede ele alan çalışmalarla, bu bulgunun teyit edilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

ABRAMS, R.C., R.C. YOUNG, G.S. ALEXOPOULOS ve J.H. HOLT. "Neuroticism May Be Associated with History of Depression in the Elderly", **International Journal of Geriatric Psychiatry**, 6, 7, 1991, 483-488.

AIZAWA, Y. ve M.A. WHATLEY. "Gender, Shyness, and Individualism-Collectivism: A Cross-Cultural Study", **Race, Gender & Class**, 13, 1, 2006, 7-25.

ALBARRACIN, D. ve R.S. WYER. "The Cognitive Impact of Past Behavior: Influences on Beliefs, Attitudes, and Future Behavioral Decisions", **Journal of Personality and Social Psychology**, 79, 1, 2000, 5-22.

ALLPORT, Gordon W. **Pattern and Growth in Personality**, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1961.

ALTER, Catherine. "An Exploratory Study of Conflict and Coordination in Interorganizational Service Delivery Systems", **Academy of Management Journal**, 33, 3, 1990, 478-502.

ANDERSON, Carl R. "The Relationship Between Locus of Control, Decision Behaviors, and Performance in a Stress Setting: A Longitudinal Study", **Academy of Management Proceedings**, 5, 2, 1976, 65-69.

ANDERSON A., J. HATTIE ve R.J. HAMILTON. "Locus of Control, Self-Efficacy, and Motivation in Different Schools: Is Moderation the Key to Success?", **Educational Psychology**, 25, 5, 2005, 517-535.

ANTONIONI, David. "Relationship Between The Big Five Personality Factors And Conflict Management Styles", **International Journal of Conflict Management**, 9, 4, 1998, 336-355.

ARONSON, E., T.D. WILSON ve R.M. AKERT. **Social Psychology** (Fifth Edition), New Jersey, Pearson Education, 2005.

ARSLAN, Coşkun. **Kişilerarası Çatışma Çözme ve Problem Çözme Yaklaşımlarının Yükleme Karmaşıklığı Açısından İncelenmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

ASENDORPF, J.B. ve M.A.G. VAN AKEN. "Personality-Relationship Transaction in Adolescence: Core Versus Surface Personality Characteristics", **Journal of Personality**, 71, 2003, 629-662.

ASHBY, J.S., T. KOTTMAN, ve K. DRAPER. "Social Interest and Locus of Control: Relationship and Implications", **The Journal of Individual Psychology**, 58, 1, 2002, 52-61.

AVRUCH, K. ve P.W. BLACK. "The Culture Question and Conflict Resolution", **Peace & Change**, 16, 1, 1991, 22-46.

AVTGIS, T.A. ve A.S. RANCER. "Argumentativeness and Verbal Aggressiveness as a Function of Locus of Control", **Communication Research Reports**, 14, 4, 1997, 441-450.

BARKI, H. ve J. HARTWICK. "Interpersonal Conflict and Its Management in Information System Development", **MIS Quarterly**, 25, 2, 2001, 195-228.

BARKI, H. ve J. HARTWICK. "Conceptualizing The Construct of Interpersonal Conflict", **International Journal of Conflict Management**, 15, 3, 2004, 216-244.

BARON, Robert A. "Positive Effects of Conflict: A Cognitive Perspective", **Employee Responsibilities and Rights Journal**, 4, 1, 1991, 25-36.

BARRY, B.B. ve R.A. FRIEDMAN. "Bargainer Characteristics in Distributive and Integrative Negotiation", **Journal of Personality and Social Psychology**, 74, 1998, 345-359.

BASIM, H.N. ve H. ŞEŞEN. "Kontrol Odağının Çalışanların Nezaket ve Yardım Etme Davranışlarına Etkisi: Kamu Sektöründe Bir Araştırma", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 16, 2006, 159-168.

BASIM, H.N., TATAR, İ. ve ŞAHİN, N.H. "İzlenim Yönetiminde Kendilik Algısı, Kontrol Odağı; Mesleki Hedeflere Ulaşma Düzeyi ve Stres: Bir Kamu Sektörü Örneği", **Türk Psikoloji Dergisi**, 21, 58, 2006, 1-14.

BAUMEISTER, R.F., J.D. CAMPBELL, J.I. KRUEGER ve K.D. VOHS. "Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, Or Healthier Lifestyles?", **Psychological Science in The Public Interest**, 4, 1, 2003, 1-44.

BAZANA P.G. ve R.M. STELMACK. "Stability of Personality Across the Life Span: A meta-Analysis", R.M. STELMAK (Ed.), **On the Psychology of Personality**, Elsevier Ltd., 2004.

BLAKE, R.R. ve J.S. MOUTON. **The Managerial Grid: Key Orientations for Achieving Production Through People**, Houston, Gulf Pub. Co., 1964.

BODTKER, A.M. ve J.K. JAMESON. "Emotion in Conflict Formation and Its Transformation: Application to Organizational Conflict Management", **International Journal of Conflict Management**, 12, 3, 2001, 259-276.

BOLGER, N., A. DELONGIS, R.C. KESSLER ve E.A. SCHILLING. "Effects of Daily Stress on Negative Mood", **Journal of Personality And Social Psychology**, 57, 1989, 808-818.

BOLGER, N. ve E.A. SCHILLING. "Personality and the Problems of Everyday Life: The Role of Neuroticism in Exposure and Reactivity to Daily Stressors", **Journal of Personality**, 59, 3, 1991, 355-386.

BONO, J.E., T.L. BOLES, T.A. JUDGE ve K.J. LAUVER. "The Role of Personality in Task and Relationship Conflict", **Journal of Personality**, 70, 3, 2002, 311-344.

BORGATTA, Edgar F. "The Structure of Personality Characteristics" **Behavioral Science**, 9, 1964, 8-17.

BRACKEN, B.A. ve K.K. HOWELL. "Multidimensional Self Concept Validation: A Three-Instrument Investigation", **Journal of Psychoeducational Assessment**, 9, 1991, 319-328.

BREW, F.P. ve R.D. CAIRNS. "Styles of Managing Interpersonal Workplace Conflict in Relation to Status and Face Concern: A Study with Anglos and Chinese", **International Journal of Conflict Management**, 15, 1, 2004, 27-58.

BREWER, N., P. MITCHELL ve N. WEBER. "Gender Role, Organizational Status and Conflict Management Styles", **International Journal of Conflict Management**, 13, 1, 2002, 78-94.

BRIGGS, S.R. ve J.M. CHEEK. "The Role of Factor Analysis in The Development and Evaluation of Personality Scales", **Journal of Personality**, 54, 1, 1986, 106-149.

BRODY, Leslie R. "Gender Differences in Emotional Development: A Review of Theories and Research", **Journal of Personality**, 53, 2, 1985, 102-149.

BUSS, David M. "Conflict in Married Couples: Personality Predictors of Anger and Upset", **Journal of Personality**, 59, 4, 1991, 663-703.

BUTLER, R.J. ve S.L. GASSON. "Self Esteem/Self Concept Scales for Children and Adolescents: A Review", **Child and Adolescent Mental Health**, 10, 4, 2005, 190-201.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. **Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı**, Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2006

CAHN, Dudley D. **Intimates in Conflict: A Communication Perspective**, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, 1990.

CANARY D.J., E.M. CUNNINGHAM ve M.J. CODY. "Goal Types, Gender, and Locus of Control in Managing Interpersonal Conflict", **Communication Research**, 15, 4, 1988, 426-446.

CANARY, D.J., W.R. CUPACH ve S.J. MESSMAN. **Relationship Conflict: Conflict in Parent-Child, Friendship, and Romantic Relationships**, Thousand Oaks: Sage Publications, 1995.

CARVER, C.S. ve M.F. SCHEIER. **Perspectives on Personality** (Third Edition), Boston, Allyn and Bacon, 1996.

CASPI, A., D.J. BEM, J.R. ELDER ve H. GLEN. "Continuities and Consequences of Interactional Styles Across the Life Course", **Journal of Personality**, 57, 2, 1989, 375-406.

CASPI, A., B.W. ROBERTS ve R.L. SHINER. "Personality Development: Stability and Change", **Annual Review of Psychology**, 56, 2005, 453-484.

CATTELL, Raymond B. "Validation and Intensification of The Sixteen Personality Factor Questionnaire", **Journal of Clinical Psychology**, 12, 3, 1956, 205-214.

CHANIN, M.N. ve J.A. SCHNEER. "A Study of the Relationship between Jungian Personality Dimensions and Conflict-Handling Behavior", **Human Relations**, 37, 1984, 863-879.

CHEN, Ming-Huei. "Understanding the Benefits and Detriments of Conflict on Team Creativity Process", **Creativity and Innovation Management**, 15, 1, 2006, 105-116.

CHEN, G., C. LIU ve D. TJOSVOLD. "Conflict Management for Effective Top Management Teams and Innovation in China", **Journal of Management Studies**, 42, 2, 2005, 277-300.

CHIU, R., M. WONG ve F. KOSINSKI. "Confucian Values and Conflict Behavior of Asian Managers: A Comparison of Two Countries", **Social Behavior and Personality**, 26, 1, 1998, 11-22.

CHRISTENSEN, M.V. ve L.V. KESSING. "Do Personality Traits Predict First Onset in Depressive and Bipolar Disorder?", **Nordic Journal of Psychiatry**, 60, 2, 2006, 79-88.

CHUSMIR L.H. ve J. MILLS. "Gender Differences in Conflict Resolution Styles of Managers: At Work and at Home", **Sex Roles**, 20, 3, 1989, 149-163.

CLARK, R.A. ve J.G. DELIA. "Topoi and Rhetorical Competence", **The Quarterly Journal of Speech**, 65, 1979, 187-206.

COSTA, P.T. ve MCCRAE, R.R. "Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory", **Journal of Personality Assessment**, 64, 1, 1995, 21-50.

CRAIN, M., R. BRACKEN ve A. BRUCE. "Age, Race, and Gender Differences in Child and Adolescent Self-Concept: Evidence from A Behavioral Acquisition, Context-Dependent Model", **School Psychology Review**, 23, 3, 1994, 496-511.

CUPACH, W.R. ve D.J. CANARY. **Competence in Interpersonal Conflict**, Waveland Press, 2000.

DAĞ, İhsan. "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirliği ve Geçerliliği", **Psikoloji Dergisi**, 7, 26, 1991, 10-16.

DAĞ, İhsan. "Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması", **Türk Psikoloji Dergisi**, 17, 49, 2002, 77-90.

DEUTCH, Morton. **The Resolution of Conflict**, New Haven and London: Yale University Press, 1973.

DE WIED, M., S.J.T. BRANJE ve W.H.J. MEEUS. "Empathy and Conflict Resolution in Friendship Relations Among Adolescents", **Aggressive Behavior**, 33, 2007, 48-55.

DIESTERHAFT K. ve K. GERKEN. "Self-Concept and Locus of Control as Related to Achievement of Junior High Students", **Journal of Psychoeducational Assessment**, 12, 1, 1983, 367-375.

DIGMAN, J.M. ve N.K. TAKEMOTO-CHOCK. "Factors in The Natural Language of Personality: Re-Analysis, Comparison, and Interpretation of Six Major Studies", **Multivariate Behavioral Research**, 16, 2, 1981, 149-171.

DOHERTY, William J. "Locus of Control Differences and Marital Dissatisfaction", **Journal of Marriage and the Family**, 43, 2, 1981, 369-377.

DOLGIN, K.G., L. MEYER ve J. SCHWARTZ. "Effects of Gender, Target's Gender, Topic, and Self-Esteem on Disclosure to Best and Midling Friends", **Sex Roles**, 25, 1991, 311-329.

DOLGIN, K.G. ve S. KIM. "Adolescents' Disclosure to Best and Good Friends: The Effects of Gender and Topic Intimacy", **Social Development**, 3, 2, 1994, 146-157.

DOLGIN, K.G. ve N. MINOWA. "Gender Differences in Self-Presentation: A Comparison of the Roles of Flatteringness and Intimacy in Self-Disclosure to Friends", **Sex Roles**, 36, 1997, 371-380.

DONOHUE, W.A. ve R. KOLT. **Managing Interpersonal Conflict**, Newbury Park, Sage Publications, 1992.

DÖKMEN, Üstün. **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, 1994.

EBERHART, S.W. ve T.Z. KEITH. "Self-Concept and Locus of Control: Are they Causally Related in Secondary Students?", **Journal of Psychoeducational Assessment**, 7, 1989, 14-30.

ELISE, R.H., H. BRYAN ve C. KATHLEEN. "Adolescent Health: The Relationships Betwen Health Locus of Control, Beliefs and Behaviours", **Guidance & Counseling**, 13, 3, 1998, 23-30.

ENGLER, Barbara. **Personality Theories: an Introduction**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1985.

EYSENCK, Hans J. "The Organization of Personality", **Journal of Personality**, 20, 1, 1951, 101-107.

EURICH T.L. ve Z.S. BYRNE. "Social Comparison Orientation", **19th the Annual Conference of The Society for Industrial and Organizational Psychology**, Chicago, Illinois, 2-4 Nisan, 2004.

FAZEY, D.M.A. ve FAZEY, J.A. "The Potential for Autonomy in Learning: Perceptions of Competence, Motivation and Locus of Control in First-year Undergraduate Students", **Studies in Higher Education**, 26, 3, 2001, 345-361.

FEHR, Beverley. "Intimacy Expectations in Same-Sex Friendships: A Prototype Interaction-Pattern Model", **Journal of Personality and Social Psychology**, 86, 2, 2004, 265-284.

FESTINGER, Leon. "A Theory of Social Comparison Processes", **Human Relations**, 7, 1954, 117-140.

FITCH, Gordon. "Effects of Self-Esteem, Perceived Performance and Choice on Causal Attributions", **Journal of Personality and Social Psychology**, 16, 2, 1970, 311-315.

FORD, David L. "Effects of Personal Control Beliefs: An Explanatory Analysis of Bargaining Outcomes in Intergroup Negotiations", **Group Organization Management**, 8, 1983, 113-125.

FROMM, Erich. **Sevme Sanatı** (Türkçeye çeviren: Selma Koçak), İstanbul, Doruk Yayınları, 2003.

GEYSKENS, I., J-B.E.M. STEENKAMP ve N. KUMAR. "A Meta-Analysis of Satisfaction in Marketing Channel Relationships", **Journal of Marketing Research**, 36, 2, 1999, 223-238.

GOLDBERG, Lewis R. "An Alternative Description of Personality: The Big-Five Factor Structure", **Journal of Personality and Social Psychology**, 59, 1990, 1216-1229.

GOLDSTEIN, Susan B. "Construction and Validation of a Conflict Communication Scale", **Journal of Applied Social Psychology**, 29, 9, 1999, 1803-1832.

GOODMAN, J.H., E.L. COOLEY, D.R. SEWEL, ve N. LEAVITT. "Locus of Control and Self-esteem in Depressed, Low Income African-American Women", **Community Mental Health Journal**, 30, 3, 1982, 259-269.

GRAZIANO, W.G., A.L. JENSEN-CAMPBELL ve C.E. HAIR. "Perceiving Interpersonal Conflict and Reacting to It: The Case for Agreeableness", **Journal of Personality and Social Psychology**, 70, 1996, 820-835.

GUDYKUNST, W.B., S. TING-TOOMEY ve E. CHUA. **Culture and Interpersonal Communication**, Newbury Park, Sage Publications, 1988.

HALL, Calvin S. **A Primer of Freudian Psychology**, New American Library, 1954.

HALL, Edward T. **Beyond Culture**, New York, Doubleday, 1976.

HARRISON, B.G., R.F. GUY ve S.L. LUPFER. "Locus of Control and Self-Esteem as Correlates of Role Orientation in Traditional and Nontraditional Women", **Sex Roles**, 7, 12, 1981, 1175-1187.

HARTER, S. ve R. PIKE. "The Pictorial Scale of Perceived Competence and Social Acceptance for Young Children", **Child Development**, 55, 1984, 1969-1982.

HAY, I., A.F. ASHMAN ve C.E. VAN KRAAYENOORD. "Educational Characteristics of Students With High or Low Self-Concept", **Psychology in the Schools**, 35, 4, 1998, 391-400.

HAY, I., M. BYRNE ve C. BUTLER. "Evaluation of a Conflict-Resolution and Problem-Solving Programme to Enhance Adolescents' Self-Concept", **British Journal of Guidance & Counselling**, 28, 1, 2000, 102-113.

HIGGINS, E. Tory. "Self-Discrepancy: A Theory Relating Self and Affect", **Psychological Review**, 94, 3, 1987, 319-359.

HINSHAW, L.M. ve G.B. FORBES. "Attitudes Toward Women and Approaches to Conflict Resolution in College Students in Spain and United States", **The Journal of Social Psychology**, 133, 6, 1994, 865-867.

HOCKER, J.L. ve W.W. WILMOT. **Interpersonal Conflict**, Benchmark Boston, MA: McGraw-Hill, 2001.

HONEYCUTT, J.M., K.S. ZAGACKI ve R. EDWARDS. "Imagined Interaction and Interpersonal Communication", **Communication Reports**, 3, 1, 1990, 1-8.

JANDT, F.E. ve P.B. PEDERSEN. **Constructive Conflict Management: Asia-Pacific Cases**, Sage Publications, 1996.

JENSEN-CAMPBELL, L.A. ve W.G. GRAZIANO. "Agreeableness as a Moderator of Interpersonal Conflict", **Journal of Personality**, 69, 2, 2001, 323-362.

JENSEN-CAMPBELL, L.A., K.A. GLEASON, R. ADAMS ve K.T. MALCOLM. "Interpersonal Conflict, Agreeableness, and Personality Development", **Journal of Personality**, 71, 6, 2003, 1060-1085.

JENSEN-CAMPBELL, L.A. ve K.T. MALCOLM. "The Importance of Conscientiousness in Adolescent Interpersonal Relationships", **Personality and Social Psychology Bulletin**, 33, 3, 2007, 368-383.

JYLHÄ, P. ve E. ISOMETSÄ. "The Relationship of Neuroticism and Extraversion to Symptoms of Anxiety and Depression in The General Population", **Depression & Anxiety**, 23, 5, 2006, 281-289.

KARİP, Emin. **Çatışma Yönetimi**, Ankara, Pegem A Yayıncılık, 1999.

KAUSHAL, R. ve C.T. KWANTES. "The Role of Culture and Personality in Choice of Conflict Management Strategy", **International Journal of Intercultural Relations**, 30, 2006, 579-603.

KILGOUR, D.M. ve K.W. HIPEL. "The Graph Model for Conflict Resolution: Past, Present, and Future", **Group Decision and Negotiation**, 14, 2005, 441-460.

KINDLER, Herbert S. "Managing Conflict Constructively", **Training & Development**, 1996, 50, 7, 11-14.

KOKKONEN, M. Ve L. PULKKINEN. "Examination of the Paths Between Personality, Current Mood, its Evaluation and Emotion Regulation", **European Journal of Personality**, 15, 2001, 83-104.

KURTZBERG, T.R. ve J.S. MUELLER. "The Influence of Daily Conflict on Perceptions of Creativity: A Longitudinal Study", **The International Journal of Conflict Management**, 16, 4, 2005, 335-353.

LIEBERT, M.L. ve M.D. SPIEGLER, **Personality Strategies and Issues**, California, Brooks/Cole Publishing Company, 1990.

LIBERT, Y., P. JANNE, D. RAZAVI, I. MERCKAERT, P. SCALLIET, N. DELVAUX, A-M. ETIENNE, S. CONRADT, J. KLASTERSKY, J. BONIVER ve C. REYNAERT. "Impact of Medical Specialists Locus of Control on Communication Skills in Oncological Interviews", **British Journal of Cancer**, 88, 2003, 502-509.

LOOSEMORE, M. ve A.S.Y. LAM. "The Locus of Control: A Determinant of Opportunistic Behaviour in Construction Health and Safety", **Construction Management and Economics**, 22, 2004, 385-394.

LULOFS, R.S. ve D.D. CAHN. **Conflict from Theory to Action**, Boston, Allyn and Bacon, 2000.

MALTZ, E. ve A.K. KOHLI. "Reducing marketing's conflict with other functions: The differential effects of Integrating Mechanisms", **Academy of Marketing Science**, 28, 4, 2000, 479-492.

MARKUS, Hazel. "Self-knowledge: An Expanded View", **Journal of Personality**, 51, 3, 1983, 543-566.

MARSH, H.W., U. TRAUTWEIN, O. LÜDTKE, O. KÖLLER ve J. BAUMERT. "Academic Self-Concept, Interest, Grades, and Standardized Test Scores: Reciprocal Effects Models of Causal Ordering", **Child Development**, 76, 2, 2005, 397- 416.

MARSH, H.W. ve R.G. CRAVEN. "Reciprocal Effects of Self-Concept and Performance From a Multidimensional Perspective", **Perspectives on Psychological Science**, 1, 2, 2006, 133-163.

MARSH, H.W., J.P. CHANAL ve P.G. SARRAZIN. "Self-Belief Does Make a Difference: A Reciprocal Effects Model of The Causal Ordering of Physical Self-Concept and Gymnastics Performance", **Journal of Sports Sciences**, 24, 1, 2006a, 101-111.

MARSH, H.W., U. TRAUTWEIN, O. LÜDTKE, O. KÖLLER ve J. BARUMERT. "Integration of Multidimension Self-Concept and Core

Personality Constructs: Construct Validation and Relations to Well-Being and Achievement”, **Journal of Personality**, 74, 2, 2006b, 403-454.

MARTIN, R., G. THOMAS, K. CHARLES, O. EPITROPAKI ve R. MCNAMARA. “The Role of Leader-member Exchanges in Mediating the Relationship Between Locus of Control and Work Reactions”, **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 78, 2005, 141-147.

MAYER, Bernard. **The Dynamics of Conflict Resolution**, San Francisco, Jossey-Bass, 2000.

MCADAMS, Dan P. “What Do We Know When We Know A Person?”, **Journal of Personality**, 63, 1995, 365-396.

MCADAMS, Dan P. **The person: A New Introduction to Personality Psychology**, Hoboken, John Wiley & Sons, 2006.

MCCOMBS, B.L. ve R.J. MARZANO. “Putting the Self in Self-Regulated Learning: the Self as Agent in Integrating Will and Skill”, **Educational Psychologist**, 25, 1, 1990, 51-69.

MCCRAE, R.R. ve O.P. JOHN. “An Introduction to the Five-Factor and Its Applications”, **Journal of Personality**, 60, 2, 1992, 175-215.

MCCRAE, R.R., K.L. JANG, W.J. LIVESLEY, R. RIEMANN, ve A. ANGLEITNER. “Sources of Structure: Genetic, Environmental and Artifactual Influences on the Covariations of Personality Traits”, **Journal of Personality**, 69, 4, 2001, 511-535.

MEHL, M.R., S.D. GOSLING ve J.W. PENNEBAKER. “Personality in Its Natural Habitat: Manifestations and Implicit Folk Theories of Personality in Daily Life”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 90, 5, 2006, 862-877.

MISCHEL, Walter. **Introduction to Personality** (Fifth Edition), Florida, Harcourt Brace Jovanovich College Publishers, 1993.

MISCHEL, W. ve Y. SHODA. “A Cognitive-Affective System Theory of Personality: Reconceptualizing Situations, Dispositions”, **Psychological Review**, 102, 2, 1995, 246-269.

MOBERG, Philip J. "Linking Conflict Strategy to The Five-Factor Model: Theoretical and Empirical Foundations", **International Journal of Conflict Management**, 12, 1, 2001, 47-22.

MOORE, Christopher W. **The Mediation Process: Practical Strategies For Resolving Conflict**, San Francisco, Jossey-Bass, 2003.

MORRIS, G.H. ve R. HOPPER. "Symbolic Action as Alignment: A Synthesis of Rules Approaches", **Research on Language & Social Interaction**, 21, 1987, 29-58.

MORRY, Marian M. "Perceived Locus of Control and Satisfaction in Same-sex Friendships", **Personal Relationships**, 10, 2003, 495-509.

MOUNT, M.K., M.R. BARRICK, S.M. SCULLEN ve J. ROUNDS. "Higher-Order Dimensions of The Big Five Personality Traits and The Big Six Vocational Interest Types", **Personal Psychology**, 58, 2005, 447-478.

NEURINGER C.ve L.W. WANDKE. "Interpersonal Conflicts in Persons of High Self-Concept and Low Self-Concept", **The Journal of Social Psychology**, 68, 1966, 313-322.

NICHOLLS, J.G. ve A.T. MILLER. "Reasoning about the Ability of Self and Others: A Developmental Study", **Child Development**, 55, 1984, 1990-1999.

NORMAN, Warren T. "Toward an Adequate Taxonomy of Personality Attributes: Replicated Factor Structure in Peer Nomination Personality Ratings", **Journal of Abnormal and Social Psychology**, 66, 1963, 574-583.

OETZEL, J.G., S. TING-TOOMEY, Y. YOKOCHI, T. MASUMOTO ve J.A. TAKAI. "Typology of Facework Behaviors in Conflicts with Best Friends and Relative Strangers", **Communication Quarterly**, 48, 4, 2000, 397-420.

OLIVER, J.E., P.E. JOSE ve P. BROUGH. "Confirmatory Factor Analysis of the Work Locus of Control Scale", **Educational and Psychological Measurement**, 66, 2006, 835-851.

ÖSTERMAN, K., K. BJÖRKQVIST, K.M.J. LAGERSPETZ, S. CHARPENTIER, G.V. CAPRARA ve C. PASTORELLI. "Locus of Control and Three Types of Aggression", **Aggressive Behavior**, 25, 1999, 61-65.

OZOLINS, A.R. ve U. STENSTROM. "Validation of Health Locus of Control Patterns in Swedish Adolescent", **Adolescence**, 38, 152, 2003, 650-658.

PARK, H. ve D. ANTONIONI. "Personality, Reciprocity and Strength of Conflict Resolution Strategy", **Journal of Research in Personality**, 41, 2007, 110-125.

PELLED, L.H., K.M. EISENHARDT ve K.R. XIN. "Exploring the Black Box: An Analysis of Work Group Diversity, Conflict and Performance", **Administrative Science Quarterly**, 44, 1999, 1-28.

PIEDMONT, R.L., R.R. MCCRAE ve P.T. COSTA. "Adjective Check List Scales and the Five-Factor Model", **Journal of Personality and Social Psychology**, 60, 4, 1991, 630-637.

PITT, Martyn. "A Dynamic Model of Strategic Change in Growth-oriented Firms", **Strategic Change**, 14, 2005, 307-326.

PHILIPS, E. ve R. CHESTON. "Conflict Resolution: What Works?", **California Management Review**, 21, 4, 1979, 76-84.

PLANALP S., D.K. RUTHERFORD ve J.M. HONEYCUTT. "Events That Increase Uncertainty in Personal Relationships", **Human Communication Research**, 14, 1988, 516-547.

POLCE-LYNCH, M., B.J. MYERS, C.T. KJLMARTIN, R. FORSSMANN-FALCK ve W. KLIEWER. "Gender and Age Patterns in Emotional Expression, Body Image, and Self-Esteem: A Qualitative Analysis", **Sex Roles**, 38, 11, 1998, 1025-1048.

RAHIM, M. Afzalur. "A Measure of Styles of Handling Interpersonal Conflict", **Academy of Management Journal**, 26, 2, 1983, 368-376.

RAHIM, M. Afzalur. "Toward a Theory of Managing Organizational Conflict", **The International Journal of Conflict Management**, 13, 3, 2002, 206-235.

RAHIM, M.A., F.E. GARRETT ve G.F. BUNTZMAN. "Ethics of Managing Interpersonal Conflict in Organizations", **Journal of Business Ethics**, 11, 1992, 412-439.

REMPEL, C.K., J.G. HOLMES ve M.P. ZANNA. "Trust in Close Relationships", **Journal of Personality and Social Psychology**, 49, 1, 1985, 95-112.

RICHMOND, B.O., R.L. MASON ve H.G. PADGETT. "Self-Concept and Perception of Others", **Journal of Humanistic Psychology**, 12, 1972, 103-111.

ROTTER, Julian B. **Social Learning and Clinical Psychology**, New York, Prentice-Hall, 1954.

ROSE, R.C., W. RRV SUPPIAH, J. ULI ve J. OTHMAN. "A Face Concern Approach to Conflict Management – A Malaysian Perspective", **Journal of Social Sciences**, 2, 4, 2007, 121-126.

ROSSIER, J., D. DAHOUROU ve R.R. MCCRAE. "Structural and Mean-Level Analyses of the Five-Factor Model and Locus of Control: Further Evidence From Africa", **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 36, 2005, 227-246.

RUBEN, Brent D. "Communication and Conflict: A System-Theoretic Perspective", **Quarterly Journal of Speech**, 64, 2, 1978, 202-210.

RUBIN R.B. ve A.M. RUBIN. "Antecedents of Interpersonal Communication Motivation", **Communication Quarterly**, 40, 3, 1992, 305-317.

SANDERSON, C.A. ve K.H. KARETSKY. "Intimacy Goals and Strategies of Conflict Resolution in Dating Relationships: A Mediational Analysis", **Journal of Social and Personal Relationships**, 19, 2002, 317-337.

SAVAŞIR, I. ve ŞAHİN, N.H. **Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler**, Ankara, Türk Psikoloji Derneği Yayınları, 1997.

SCHMITT, D.P., J. ALLIK, R.R. MCCRAE ve V. BENET-MARTINEZ. "The Geographic Distribution of Big Five Personality Traits: Patterns and Profiles of Human Self-Description Across 56 Nations", **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 38, 2, 2007, 173-212.

SCHNEER, J.A. ve M.N. CHANIN. "Manifest Needs as Personality Predispositions to Conflict Handling Behavior", **Human Relations**, 40, 1987, 575-590.

SHAPIRO, A. ve C.H. SWENSEN. "Self-Disclosure as a Function of Self-Concept and Sex", **Journal of Personality Assessment**, 41, 2, 1977, 144-149.

SHAVELSON, R.J., J.J. HUBNER ve G.C. STANTON. "Self-Concept: Validation of Construct Interpretations", **Review of Educational Research**, 46, 3, 1976, 407-441.

SILLARS, Alan L. "Attributions And Communication in Roommate Conflicts", **Communication Monographs**, 47, 3, 1980, 180-201.

SILLARS, A.L., J. WEISBERG, C.S. BURGGRAF, ve E.A. WILSON. "Content Themes in Marital Conversations", **Human Communication Research**, 13, 1987, 495-528.

SILVESTER, J., F.M. ANDERSON-GOUGH, N.R. ANDERSON ve R. MOHAMED. "Locus of Control, Attributions and Impression Management in the Selection Interview", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 75, 2002, 59-76.

SIMMONS, R.G., F. ROSENBERG ve M. ROSENBERG. "Disturbance In The Self-Image At Adolescence", **American Sociological Review**, 38, 1973, 553-568.

SPITZBERG, B.H., D. CANARY ve W.R. CUPACH. "A Competence-Based Approach to the Study of Interpersonal Conflict", W.R. CUPACH ve D.J. CANARY (Ed.), **Competence in Interpersonal Conflict**, Waveland Press, 2000.

STEIL, J.M. ve J.L. HAY. "Social comparison in the workplace: A Study of 60 Dual-Career Couples", **Personality and Social Psychology Bulletin**, 23, 1997, 427-438

STEITZ, Jean A. "Locus of Control as a Life-Span Developmental Process: Revision of the Construct", **International Journal of Behavioral Development**, 5, 1982, 299-316.

STEVAHN, L. ve J.A. KING. "Managing Conflict Constructively in Program Evaluation", **Evaluation**, 11, 2005, 415-426.

SÜMER, Nebi. **Beş Faktör Kişilik Özellikleri (Big Five Inventory) Anketi Türkçeleştirme Çalışması**, (Yayımlanmamış eser), 2005.

SÜMER, N., T. LAJUNEN ve T. ÖZKAN. "Big Five Personality Traits As the Distal Predictors of Road Accident Involvement", G. UNDERWOOD (Ed.), **Traffic and Transport Psychology**, Elsevier Ltd., 2005.

SUPPIAH, W.R.R.V. ve R.C. ROSE. "A Competence-Based View to Conflict Management", **American Journal of Applied Sciences**, 3, 7, 2006, 1905-1909.

TAVŞANCIL, Ezel. **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**, Ankara, Nobel Yayınları, 2005.

TAYLOR, S.E., L.A. PEPLAU ve D.O. SEARS. **Social Psychology**, New Jersey, Pearson Education Inc., 2006.

THIBAUT J.W. ve H.H. KELLEY. **The Social Psychology of Groups**, New York, Wiley, 1959

THOMAS, Kenneth W. "Conflict and Conflict Management: Reflections and Update", **Journal of Organizational Behavior**, 13, 1992, 265-274.

TING-TOOMEY, Stella. **The Challenge of Facework**, Albany, State University of New York Press, 1994.

TING-TOOMEY, Stella. **Communicating Across Cultures**, New York, The Guilford Pres, 1999.

TRIERWEILER, L.I., M. EID ve T. LISCHETZKE. "The Structure of Emotional Expressivity: Each Emotion Counts", **Journal of Personality and Social Psychology**, 82, 6, 2002, 1023-1040.

TWENGE, M.J., L. ZHANG ve C. IM. "It's Beyond My Control: A Cross-Temporal Meta-Analysis of Increasing Externality in Locus of Control, 1960-2002", **Personality and Social Psychology Review**, 8, 3, 2004, 308-319.

VOUCHINICH, Samuel. "Starting and Stopping Spontaneous Family Conflicts", **Journal of Marriage & the Family**, 49, 3, 1987, 591-601.

WALL, J.A. ve R.R. CALLISTER. "Conflict and Its Management", **Journal of Management**, 21, 3, 1995, 515-558.

YAĞIŞAN, N., A. M. SÜNBÜL, Ö. B. YÜCALAN. “Müzik Bölümü Öğrencilerinin Benlik İmgeleri ve Denetim Odaklarının İncelenmesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 22, 2007, 243-262.

YEŞİLYAPRAK, Binnur. **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2000.

ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ FAKTÖR DEĞERLERİ

	YAKLAŞMA KAÇINMA	KENDİNİ AÇMA	GENEL/ÖZEL DAVRANIŞ	YÜZLEŞME	DUYGUSAL İFADE
4	-.530				
6	-.632				
15	-.433				
18	.508				
23	.582				
40	.563				
46	.540				
55	.407				
66	.600				
73	-.473				
75	-.467				
3		-.436			
7		-.512			
10		-.427			
13		-.423			
17		-.559			
28		-.571			
32		-.564			
44		.543			
56		-.400			
16			.546		
21			.638		
24			.501		
35			-.583		
51			-.513		
59			.608		
74			.625		
20				.555	
25				-.500	
29				-.435	
31				-.531	
38				.462	
43				.500	
48				.489	
53				.427	
61				.493	
27					-.402
47					.547
54					.463
58					.530
62					.512
68					.572
72					.490

BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖLÇEĞİ FAKTÖR DEĞERLERİ

	GELİŞİME AÇIKLIK	ÖZDİSİPLİN	DIŞADÖNÜKLÜK	UYUMLULUK	NÖROTİKLİK
5	.510				
10	.488				
15	.542				
20	.445				
25	.555				
30	.614				
40	.540				
41	-.561				
44	.534				
3		.573			
8		-.502			
18		-.625			
23		-.749			
28		.535			
33		.572			
38		.580			
1			.730		
6			-.644		
11			.520		
21			-.778		
31			-.527		
36			.626		
2				-.407	
7				.401	
12				-.555	
17				.444	
32				.497	
37				-.502	
42				.419	
4					.524
9					-.667
14					.594
19					.601
24					-.654
34					-.546
39					.528

UYGULANAN ANKET FORMU

ANKET FORMU

Sayın katılımcı:

Bu anket formu yüksek lisans tezi kapsamında, kişilerarası çatışmalara çözüm yaklaşımları oluşturmada; bireylerin kişilik yapılarının, kendilik algılarının ve kontrol odaklarının etkilerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Elde edilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacak olup, ankette isim belirtme gerekliliği bulunmamaktadır. Ankette yer alan sorulara içtenlikle ve hiçbir soruyu atlamadan yanıt vermeniz, araştırmanın bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Zaman ayırarak çalışmamıza yaptığınız katkı için teşekkür ederiz.

İletişim Bilgileri : e-mail: fcetin76@yahoo.com

KİŞİSEL BİLGİLER:

1. YAŞINIZ :

2. CİNSİYETİNİZ : E () K ()

KİŞİLERARASI ÇATIŞMA ÇÖZME YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ						
Aşağıda anlaşmazlık/çatışma durumunda karşılaştığınız olaylarda hangi davranışlara ne kadar katıldığınıza yönelik olarak 75 ifade verilmiştir. Her ifadeyi dikkatle okuduktan sonra size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Hiçbir sorunun belirli veya doğru bir cevabı olmadığını unutmayınız.						
1:Kesinlikle KATILMIYORUM 2:Katılmıyorum 3:Kararsızım 4:Katılıyorum 5:Tamamen KATILIYORUM						
1.	Bir kimse ile telefonda tartışmak benim için, yüz yüze tartışmaktan daha rahattır.	1	2	3	4	5
2.	Ailemden birisi ile tartışmamı, komşular duysalardı utanırdım.	1	2	3	4	5
3.	Tartışma sırasında, benim ne düşündüğümü diğer kişilerin bilmesine izin vermemeye çalışırım.	1	2	3	4	5
4.	Bir tartışmayı çözmek için harekete geçmeden önce, tartışmanın kendi kendine hallolup olmayacağını görmek için beklerim	1	2	3	4	5
5.	Bir tartışma sırasında duyguları ifade etmek bir zaman kaybidir.	1	2	3	4	5
6.	Tartışmalardan nefret ederim.	1	2	3	4	5
7.	Kendisi ile aynı fikirde olmadığımı rahatça söyleyebileceğim pek fazla insan yoktur.	1	2	3	4	5
8.	Bir kimse ile tartışırken, yüz yüze oturmaktan çok yan yana oturmayı daha rahat bulurum.	1	2	3	4	5
9.	Duyguları ortaya koymak, sadece çatışmaları daha kötü hale getirir.	1	2	3	4	5
10.	Bir tartışmada, kendi bakış açımı mümkün olduğu kadar az açığa vurmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
11.	Toplum içinde tartışan diğer insanları gördüğümde rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
12.	Komşularım çok fazla gürültü yaparlarsa, komşularımla kendim konuşmaktansa, polisi aramayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
13.	Tartıştığım insan, beni inançlarım ve düşüncelerim hakkında konuşmaya zorladığı zaman sinirlenirim.	1	2	3	4	5
14.	Sinirliyse, bu kontrolü kaybettiğim içindir.	1	2	3	4	5
15.	Arkadaşlarımla nadiren tartışırım.	1	2	3	4	5
16.	Bir lokantada tartışma yapmaktan rahatsız olmam.	1	2	3	4	5
17.	Bir tartışmada kendimle ilgili tartışılmayacak pek çok şey vardır.	1	2	3	4	5
18.	Tartışmalar eğlenceli olabilir.	1	2	3	4	5
19.	Tartışmalarda duygularımızı göstermek, güçsüzlüğümüzün ifadesidir.	1	2	3	4	5
20.	İnsanlarla anlaşmazlık noktalarımı, onlara yazı yazarak ifade etmektense, onlarla doğrudan konuşarak ifade etmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
21.	Halka açık bir yerde bir tartışma içerisine girmekten çekinmem.	1	2	3	4	5
22.	Bir arkadaşımın bana borcu olursa, borcunu ödemesini doğrudan kendisine söyleyerek isterim.	1	2	3	4	5
23.	Tartışmalardan kaçınırım.	1	2	3	4	5
24.	Birisi ile tartışma yaptığımda, etrafta diğerlerinin olup olmadığına dikkat etmem.	1	2	3	4	5
25.	Bir tartışma sırasında, tartıştığım insanlarla göz göze gelmekten hoşlanmam.	1	2	3	4	5
26.	Benim bulunduğum yerde diğer kişilerin birbirleriyle tartışmasından hoşlanmam.	1	2	3	4	5
27.	Diğer kişilerin duygularını ifade etmesi beni rahatsız eder.	1	2	3	4	5
28.	Bir tartışma sırasında diğer insanların kişisel inanç ya da düşüncelerini açıklaması beni rahatsız eder.	1	2	3	4	5
29.	Bir arkadaşım beni üzerse, bunu beni üzen arkadaşşımdan çok,	1	2	3	4	5

	başka bir arkadaşım ile tartışmayı tercih ederim					
30.	Tartıştığım konu hakkında bilgisi olması gerekenlerin dışında hiç kimsenin yanımda bulunmasını istemem.	1	2	3	4	5
31.	Bir insanın neden üzgün olduğunu sormak yerine bunu tahmin etmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
32.	Bana sorulmadığı sürece, fikrimi nadiren kendiliğimden açıklarım.	1	2	3	4	5
33.	Çatışma durumunda tarafsızımdır.	1	2	3	4	5
34.	Tartışma sırasında görüşlerimi açıkça belirtirim.	1	2	3	4	5
35.	Halka açık yerlerde tartışmaktan çekinirim.	1	2	3	4	5
36.	Bir tartışmada, ilgilerimi ve ihtiyaçlarımı ifade etmede rahatımdır.	1	2	3	4	5
37.	Bir tartışmada duygularımı saklarım.	1	2	3	4	5
38.	Bir arkadaşımın yaptığı bir şeyden dolayı üzülürsem, onunla hemen bunu tartışırım.	1	2	3	4	5
39.	Bir tartışmada diğer kişilerin düşünceleri ve inançları hakkında her şeyi bilmek isterim.	1	2	3	4	5
40.	Başkalarının, benimle tartışma başlatmasını pek önemsemem.	1	2	3	4	5
41.	Bir tartışmada diğer kişiler, bana düşüncelerimi ve fikirlerimi sorduğunda memnun olurum.	1	2	3	4	5
42.	Tartışma sırasında insanlar duygularını göstermeye başladığında kaçmak isterim.	1	2	3	4	5
43.	Bir insanla çatıştığım, sorunu ona karşı daha nazik olarak çözmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
44.	Çatışma durumunda diğerleri kim olursa olsun düşüncelerimi ifade etmede kendimi rahat hissederim.	1	2	3	4	5
45.	Diğer kişilerin tartıştığı bir çatışma ortamında bulunmak benim canımı sıkamaz.	1	2	3	4	5
46.	Diğer kişilerin fikirlerine karşı çıkmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5
47.	Bana göre duyguları açıklamak, tartışmaları çözenin önemli bir bölümüdür.	1	2	3	4	5
48.	Tartışmaları, yüz yüze tartışarak çözmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
49.	Bir kişi, diğer kişiler etrafta olduğu için benimle bir anlaşmazlığı tartışmayı reddettiğinde sinirlenirim.	1	2	3	4	5
50.	Duygularını kolayca ifade eden insanlardan çekinirim.	1	2	3	4	5
51.	Diğer bir arkadaşın bulunduğu bir yerde başka bir arkadaşla tartışmaktan rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
52.	Sık sık tartışmalar başlatırım.	1	2	3	4	5
53.	Eğer bir iş arkadaşım, benim yaptığım bir işe kalkışırsa, durumu patrona anlatmaktansa bunu doğrudan kendisine söylemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
54.	Bir tartışmada, duygularımı açıkça ifade ederim.	1	2	3	4	5
55.	Çatışmaları ilginç bulurum.	1	2	3	4	5
56.	İnsanların, bir münakaşa sırasında, duygularımı anlatmamı istemesinden hoşlanmam.	1	2	3	4	5
57.	Bir aile üyesinin, ne düşündüğümü ben söylemeden bilmesini umarım.	1	2	3	4	5
58.	Bir tartışmada, duygular dahil her şey açık olmalı.	1	2	3	4	5
59.	Toplum içinde tartışırken özel bir yerde tartıştığım kadar rahat olurum.	1	2	3	4	5
60.	Birisinin, bana kızgın olduğu halde konuyu benimle tartışmak istemediğini öğrenince üzülürüm.	1	2	3	4	5
61.	Satın aldığım bir şey defolu olduğunda onu geri veririm.	1	2	3	4	5
62.	Duyguları açık bir şekilde ifade etmek, gücü gösterir.	1	2	3	4	5
63.	Eğer bir arkadaş, yapmış olduğumuz bir tartışmayı, diğer insanlara söylerse bunu önemsemem.	1	2	3	4	5
64.	Diğer insanlar, duygularımı ifade etmede cesaretimi kirdığında hayal kırıklığına uğramış hissederim.	1	2	3	4	5
65.	Bir tartışma sırasında genellikle sessiz kalırım.	1	2	3	4	5
66.	Tartışmalar benim canımı sıkamaz.	1	2	3	4	5

EK-C'NİN DEVAMI

67.	Arkadaşımla bir tartışmadan sonra, çatışma çözülmüş olsa bile, tekrar arkadaşımı görmek beni rahatsız eder.	1	2	3	4	5
68.	İnsanlar kendi duygularını açıkladığında tartışma daha kolay çözülebilir.	1	2	3	4	5
69.	Tartışmalar ilişkileri ilginç hale getirir.	1	2	3	4	5
70.	Bulunduğum yerde yabancıların tartışmalarını önemsemem.	1	2	3	4	5
71.	Diğer insanların fikirlerime meydan okumalarından hoşlanırım.	1	2	3	4	5
72.	Bir tartışma sırasında, diğer insanlar kendi duygularını ifade ettiğinde, kendimi rahat hissedirim.	1	2	3	4	5
73.	Çatışmadan kaçınırım.	1	2	3	4	5
74.	Toplum içinde tartışırım.	1	2	3	4	5
75.	Bir tartışmadan sonra çok üzülürüm.	1	2	3	4	5

KİŞİLİK ÖLÇEĞİ						
Aşağıda sizi kısmen tanımlayan (ya da pek tanımlamayan) bir takım özellikler sunulmaktadır. Lütfen verilen özelliklerin sizi ne oranda yansıttığını ya da yansıtmadığını belirtmek için size en uygun dereceyi işaretleyiniz.						
1: Kesinlikle KATILMIYORUM						
2: Katılmıyorum						
3: Kararsızım						
4: Katılıyorum						
5: Tamamen KATILIYORUM						
1.	Konuşkan	1	2	3	4	5
2.	Başkalarında hata arayan	1	2	3	4	5
3.	İşini tam yapan	1	2	3	4	5
4.	Bunalımlı, melankolik	1	2	3	4	5
5.	Orijinal, yeni görüşler ortaya koyan	1	2	3	4	5
6.	Çekingen	1	2	3	4	5
7.	Yardımsever ve çıkarıcı olmayan	1	2	3	4	5
8.	Umursamaz	1	2	3	4	5
9.	Rahat, stresle kolay baş eden	1	2	3	4	5
10.	Çok değişik konuları merak eden	1	2	3	4	5
11.	Enerji dolu	1	2	3	4	5
12.	Başkalarıyla sürekli didişen	1	2	3	4	5
13.	Güvenilir bir çalışan	1	2	3	4	5
14.	Gergin olabilen	1	2	3	4	5
15.	Maharetli, derin düşünen	1	2	3	4	5
16.	Heyecan yaratabilen	1	2	3	4	5
17.	Affedici bir yapıya sahip	1	2	3	4	5
18.	Dağınık olma eğiliminde	1	2	3	4	5
19.	Çok endişelenen	1	2	3	4	5
20.	Hayal gücü yüksek	1	2	3	4	5
21.	Sessiz bir yapıda	1	2	3	4	5
22.	Genellikle başkalarına güvenen	1	2	3	4	5
23.	Tembel olma eğiliminde olan	1	2	3	4	5
24.	Duygusal olarak dengeli, kolayca keyfi kaçmayan	1	2	3	4	5
25.	Keşfeden, icat eden	1	2	3	4	5
26.	Atılgan bir kişiliğe sahip	1	2	3	4	5
27.	Soğuk ve mesafeli olabilen	1	2	3	4	5
28.	Görevi tamamlanıncaya kadar sabır gösterebilen	1	2	3	4	5
29.	Dakikası dakikasına uymayan	1	2	3	4	5
30.	Sanata ve estetik değerlere önem veren	1	2	3	4	5
31.	Bazen utangaç, çekingen olan	1	2	3	4	5
32.	Hemen hemen herkese karşı saygılı ve nazik olan	1	2	3	4	5
33.	İşleri verimli yapan	1	2	3	4	5
34.	Gergin ortamlarda sakin kalabilen	1	2	3	4	5
35.	Rutin işleri yapmayı tercih eden	1	2	3	4	5
36.	Sosyal, girişken	1	2	3	4	5
37.	Bazen başkalarına kaba davranabilen	1	2	3	4	5
38.	Planlar yapan ve bunları takip eden	1	2	3	4	5
39.	Kolayca sinirlenen	1	2	3	4	5
40.	Düşünmeyi seven, fikirler geliştirebilen	1	2	3	4	5
41.	Sanata ilgisi çok az olan	1	2	3	4	5
42.	Başkalarıyla işbirliği yapmayı seven	1	2	3	4	5
43.	Kolaylıkla dikkati dağılabilen	1	2	3	4	5
44.	Sanat, müzik ve edebiyatta çok bilgili olan	1	2	3	4	5

SOSYAL KARŞILAŞTIRMA ÖLÇEĞİ					
Kendinizi diğer kişilerle karşılaştırdığınızda kendinizle ilgili bazı fikirler edirsiniz. Bu açıdan aşağıda verilen özelliklerinden sizi en iyi yansıtan dereceyi işaretleyiniz.					
1=SOL Taraftaki boyuta en yakın olmayı ifade eder 4=SAĞ Taraftaki boyuta en yakın olmayı ifade eder					
Yetersiz	1	2	3	4	Yeterli/Üstün
Beceriksiz	1	2	3	4	Becerikli
Başarısız	1	2	3	4	Başarılı
Sevilmeyen biri	1	2	3	4	Sevilen biri
İçe dönük	1	2	3	4	Dışa dönük
Yalnız	1	2	3	4	Yalnız değil
Dışta bırakılmış	1	2	3	4	Kabul edilmiş
Sabırsız	1	2	3	4	Sabırlı
Hoşgörüsüz	1	2	3	4	Hoşgörülü
Söyleneni yapan	1	2	3	4	İnisiyatif sahibi
Korkak	1	2	3	4	Cesur
Kendine güvensiz	1	2	3	4	Kendine güvenli
Çekingen	1	2	3	4	Atılgan
Dağınık	1	2	3	4	Düzenli
Pasif	1	2	3	4	Aktif
Kararsız	1	2	3	4	Kararlı
Antipatik	1	2	3	4	Sempatik
Boyun eğici	1	2	3	4	Hakkını arayan

KONTROL ODAĞI ÖLÇEĞİ		
Aşağıda her soru için "a " ve "b" harfleri ile gösterilen iki seçenek verilmiştir. Sizin görüşünüze göre gerçeği en iyi yansıttığını düşündüğünüz yalnızca bir seçeneği yuvarlak içine alarak işaretleyiniz.		
1.	a.	Ana babaları çok fazla cezalandırdıkları için çocuklar problemlili oluyor.
	b.	Günümüz çocuklarının çoğunun problemi ana babaları tarafından aşırı serbest bırakılmalarıdır.
2.	a.	İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlıklarına bağlıdır.
	b.	İnsanların talihsizlikleri kendi hatalarının sonucudur.
3.	a.	Savaşların başlıca nedenlerinden biri, halkın siyasetle yeterince ilgilenmemesidir.
	b.	İnsanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır.
4.	a.	İnsanlar bu dünyada hak ettikleri saygıyı er geç görürler.
	b.	İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.
5.	a.	Öğretmenlerin öğrencilere haksızlık yaptığı fikri saçmadır.
	b.	Öğrencilerin çoğu notların tesadüfi olaylardan etkilendiğini fark etmez.
6.	a.	Koşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz.
	b.	Lider olamayan yetenekli insanlar fırsatları değerlendirememiş kişilerdir.
7.	a.	Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar sizden hoşlanmazlar.
	b.	Kendilerini başkalarına sevdiremeyen kişiler başkalarıyla nasıl geçinileceğini bilmeyenlerdir.
8.	a.	İnsanın kişiliğinin belirlenmesinde en önemli rolü kalıtım oynar.
	b.	İnsanların nasıl biri olacaklarını kendi hayat tecrübeleri belirler.
9.	a.	Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tanık olmuşumdur.
	b.	Ne yapacağıma kesin karar vermek kadere güvenmekten daima daha iyidir.
10.	a.	İyi hazırlanmış bir öğrenci için, adil olmayan bir sınav hemen hemen hiç söz konusu olamaz.
	b.	Sınav sonuçları derste işlenenle çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki çalışmanın anlamı kalmıyor.
11.	a.	Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır, şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.
	b.	İyi bir iş bulmak temelde doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır.
12.	a.	Hükümetin kararlarında sade vatandaş da etkili olabilir.
	b.	Bu dünya güç sahibi birkaç kişi tarafından yönetilmektedir, sade vatandaşın bu konuda yapabileceği bir şey yoktur.
13.	a.	Yaptığım planları yürütebileceğimden hemen hemen eminim.
	b.	Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü birçok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.
14.	a.	Hiçbir yönü iyi olmayan insanlar vardır.
	b.	Herkesin iyi bir tarafı vardır.
15.	a.	Benim açımdan isteğimi elde etmenin talihle bir ilgisi yoktur.
	b.	Çoğu durumda yazı tura atarak ta isabetli kararlar verebiliriz.
16.	a.	Kimin patron olacağı, genellikle doğru yerde ilk önce bulunma şansına kimin sahip olduğuna bağlıdır.
	b.	İnsanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir, şansın payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.
17.	a.	Dünya meseleleri söz konusu olduğunda çoğumuz anlayamadığımız ve kontrol edemediğimiz güçlerin kurbanıyız.
	b.	İnsanlar siyasal ve sosyal konularda aktif olarak dünya olaylarını kontrol edebilirler.
18.	a.	Birçok insan rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir.
	b.	Aslında "şans" diye bir şey yoktur.

19.	a.	İnsan hatalarını kabul edebilmelidir.
	b.	Genelde en iyisi insanın hatalarını örtbas etmesidir.
20.	a.	Bir insanın gerçekten sizden hoşlanıp hoşlanmadığını bilmek zordur.
	b.	Kaç arkadaşınızın olduğu ne kadar iyi olduğunuza bağlıdır.
21.	a.	Uzun vadede yaşamınızdaki kötü şeyler iyi şeylerle dengelenir.
	b.	Çoğu talihsizlikler yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ya da her üçünün birden sonucudur.
22.	a.	Yeterli çabayla siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabiliriz.
	b.	Siyasetçilerin kapalı kapılar ardında yaptıkları üzerinde halkın fazla bir kontrolü yoktur.
23.	a.	Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazen anlayamıyorum.
	b.	Aldığın notlar ile çalışmam arasında doğrudan bir bağlantı vardır.
24.	a.	İyi bir lider, ne yapacaklarına halkın bizzat karar vermesini bekler.
	b.	İyi bir lider herkesin görevinin ne olduğunu bizzat belirler.
25.	a.	Çoğu kez başıma gelenler üzerinde çok az etkiye sahip olduğumu hissedirim.
	b.	Şans ya da talihin yaşamımda önemli bir rol oynadığına inanmam.
26.	a.	İnsanlar arkadaşça olmaya çalıştıkları için yalnızdırlar.
	b.	İnsanları memnun etmek için çok fazla çabalamanın yararı yoktur, sizden hoşlanırlarsa hoşlanırlar.
27.	a.	Liselerde atletizme gereğinden fazla önem veriliyor.
	b.	Takım sporları kişiliğin oluşumu için mükemmel bir yoldur.
28.	a.	Başıma ne gelmişse kendi yaptıklarımdandır.
	b.	Yaşamımın alacağı yön üzerinde bazen yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum.
29.	a.	Siyasetçilerin neden öyle davrandıklarını çoğu kez anlayamıyorum.
	b.	Yerel ve ulusal düzeydeki kötü idareden uzun vadede halk sorumludur.